บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะทางกายภาพของชุมชน

1.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของอำเภอจอมทองในปัจจุบัน

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ บนถนนสายเชียงใหม่-ฮอดระยะทางห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ 58 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 712,297 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกิ่งอำเภอดอยหล่อ และอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง และอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่ออำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ภูมิประเทศ ประกอบด้วย พื้นที่ราบทางตอนกลาง ที่ราบสูงทางทิศเหนือ และพื้นที่เขาสูงทางทิศตะวันตกของอำเภอ มีลำน้ำที่สำคัญได้แก่ ลำน้ำปิง ลำน้ำแม่กลาง ลำน้ำแม่แจ่ม ลำน้ำแม่เตี๊ยะและลำน้ำแม่สอย

ภูมิอากาศ ประกอบด้วย 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูฝน ส่วนบริเวณยอดดอยอินทนนท์ซึ่งสูงที่สุดของประเทศ คือสูงจากจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 2,565.3341 เมตร และมีอากาศหนาวเย็น สบาย ตลอดปี เป็นแหล่งพักผ่อน ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอจอมทอง

ทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ทางด้านตะวันตกของอำเภอจอมทอง เป็นพื้นที่เขตวนอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ และอุทธยานแห่งชาติออบหลวงนั้น มีแร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ ฟลูออไรท์ แร่เฟสปาร์

1.1.2 การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอจอมทอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 86 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. ตำบลบ้านหลวง	จำนวนหมู่บ้าน	19	หมู่บ้าน
2. ตำบลข่วงเปา	จำนวนหมู่บ้าน	12	หมู่บ้าน

3. ตำบลดอยแก้ว	จำนวนหมู่บ้าน	9	หมู่บ้าน
4. ตำบลสบเตี๊ยะ	จำนวนหมู่บ้าน	16	หมู่บ้าน
5. ตำบลแม่สอย	จำนวนหมู่บ้าน	14	หมู่บ้าน
6. ตำบลบ้านแปะ	จำนวนหมู่บ้าน	16	หมู่บ้าน

ตารางที่ 2 จำนวนประชากร (สำรวจ ณ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544) ดังนี้

ที่	ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวมทั้งสิ้น (คน)
1	บ้านหลวง	7,994	8,076	16,070
2	ข่วงเปา	5,415	5,701	11,116
3	ดอยแก้ว	2,553	2,571	5,124
4	สบเตี๊ยะ	6,363	6,609	12,972
5	แม่สอย	4,213	4,066	8,279
6	บ้านแปะ	5,974	5,786	11,760
			รวม	**65,321**

1.1.3 ประวัติและความเป็นมาของชุมชน

ประวัติอำเภอจอมทอง

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอมีประวัติเกี่ยวพันกับตำนานวัดพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหารอันเป็นสถานที่เคารพ สักการะ และเป็นที่นับถือของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเดิมที่ตั้งของวัดพระพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหาร มีลักษณะเป็นเนินเขาเล็ก ๆ คล้ายจอมปลวกหรือหลังเต่า มีป่าไม้ทองกวาวหรือทองหลางอยู่บนเนินจึงเรียกว่า "ดอยจอมทอง" ตามตำนานนั้นกล่าวว่าเมืองจอมทองในอดีตกาลมีพระยาอังครัฐธะปกครองต่อมาเมื่อพระองค์ได้ทราบจากพ่อค้าที่มาจากชมพูทวีป (อินเดีย) ว่าได้มีพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลกพระยาอังครัฐธะประสงค์ที่จะให้พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานต่อพุทธองค์ ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับทราบด้วยญาณสมาบัติจึงได้เสด็จมาโปรดประชาชนชาวเมืองจอมทองเวลานั้น พระยาอังครัฐธะจึงป่าวประกาศให้ประชาชน ชาวบ้านได้นำข้าวปลา อาหาร มาถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงรับสั่งแก่พระยาอังครัฐธะว่าต่อไปข้างหน้า หากพระพุทธองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานจะให้ธาตุเศียรเบื้องขวา (พระทักษิณโมลีธาตุ) มาบรรจุไว้ที่ดอยจอมทอง

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว มัลละกษัตริย์ผู้ปกครองแคว้นชมพูทวีปและเจ้าผู้ครองแคว้นอื่นต่างได้มาขอแบ่งพระธาตุ พุทธเจ้า พระมหากัสสปะได้แจ้งให้เจ้าผู้ปกครองทราบว่าพระธาตุเศียรเบื้องขวาของพระพุทธองค์ จะต้องนำไปบรรจุไว้ที่ดอยจอมทองที่พระยาอังครัฐธะได้จัดทำเตรียมเอาไว้ ต่อมาในสมัยพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชหรือพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป พระองค์ได้เสด็จมาที่ดอยจอมทองแห่งนี้ ได้อัญเชิญพระทักษิณโมลีธาตุ (พระเศียรเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า) มีขนาดโตเท่ากับเมล็ดถั่วเขียว หรือเมล็ดข้าวโพด มีสัณฐานกลมเกลี้ยง มีสีคล้ายดอกพิกุล หรือ คล้ายทองดอกบวบ รวมพระบรมธาตุย่อยอีกเจ็ดองค์เชิญเข้าสู่โกศเพชรและอัญเชิญประดิษฐาน ไว้ในคูหาที่ใต้พื้นดอยจอมทอง ต่อมาในปี พ.ศ.1995 จึงได้มีการจัดสร้างวัดขึ้นบนดอยจอมทองแห่งนี้แล้วเรียกชื่อว่า "วัดพระธาตุจอมทอง" ซึ่งได้ยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "วัดพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหาร"

ประวัติการก่อตั้งเมืองจอมทอง ครั้งในสมัยโบราณมีเจ้าพระยาชัยเมืองชื่นเป็นผู้ปกครอง (ตำแหน่งเทียบเท่ารองเจ้าเมือง ใช้นามสกุล ณ เชียงใหม่) พระยาชัยเมืองชื่น เป็นบุตรพระยาหน้อยมีคุ้มบ้านอยู่ที่ บ้านแม่กลางบ้านกาด หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านหลวง หลังจากการมีครอบครัวแล้วโดยใส่ผีแต่งงานกับแม่ศรีบัวคำ (คนสมัยเก่าเรียกเป็นสำเนียงคำเมืองว่า–สะหลีบัวคำ)โดยได้ไปตั้งคุ้มใหม่ที่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลช่วงเปา (ปัจจุบันคือบ้าน อ.สิงห์คำ นางบัวเทพ ปินทะยา-นางบัวเทพเป็นหลานพระยาชัยเมืองชื่น) โดยมีแม่อุ๊ยหน้อย ทิพย์พรมมา อายุ 98 ปี ลูกสาวคนเดียวของพระยาชัยเมืองชื่นที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ จนกระทั่งพึ่งถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. 2543 เมื่อ พ.ศ. 2443 ทางราชการ ได้ตั้ง "อำเภอจอมทอง" ขึ้น โดยใช้ชื่อเรียกตามตำนานของวัดพระบรมธาตุศรีจอมทอง เดิมที่ตั้งของอำเภออยู่บ้านท่าศาลา หมู่ที่ 3 ตำบลช่วงเปา (ทางไปกิ่งอำเภอเวียงหนองล่องปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร ต่อมาเมื่อมีการจัดปฏิรูปการปกครองแผนใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทางราชการได้มีการแบ่งการปกครองสมัยนั้นออกเป็น 5 ตำบล ประกอบด้วย 1. ตำบลบ้านหลวง 2. ตำบลสบเตี๊ยะ 3. ตำบลบ้านแปะ 4. ตำบลสองแคว 5. ตำบลยางคราม โดยอาณาเขตที่ตั้งของตำบลบ้านหลวงตั้งแต่บ้านวังขามป้อมมาถึงบ้านดอยแก้ว นอกจากนี้เดิมบ้านเมืองกลางซึ่งเป็นตำบลหนึ่งที่ประกอบด้วยบ้านเมืองอาง บ้านแม่แอบ บ้านขุนยะ บ้านปะหัวเสือและบ้านผาหมอน มีตำนานเล่าว่าพระยาราวีและนางหิงสา เป็นผู้ปกครอง ต่อมาถูกยุบมารวมกับตำบลบ้านหลวงไป ประมาณ พ.ศ. 2476 เมื่อทางราชการยกเลิกระบบเจ้าเมืองปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 จึงให้มีการยุบตำแหน่งชั้นพระยาลงมาเป็นขุน(เทียบเท่ากำนัน-แคว่น) หมื่น (เทียบเท่าผู้ใหญ่บ้าน-แก่บ้าน) แต่งตั้งให้พระยาชัยเมืองชื่นเป็นขุนศรีคามราษฎร์ (คาม, คามะ-เขตแดน,

หมู่บ้าน) ได้ปกครองเขตตำบลบ้านหลวงขณะนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 28 หมู่บ้านและต่อมาทางราชการจึงได้จัดย้ายที่ว่าการอำเภอไปสร้างทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหารจนถึงปัจจุบันนี้ ตำบลสบเตี๊ยะ มีขุนขจัดฤาเดชหรือท้าวอินทร์ (เทียบเท่ากำนันในยุคเจ้าพระยา) เป็นคนตำบลบ้านหลวงไปได้ภรรยาที่บ้านวังปินหมู่ที่ 1 ตำบลสบเตี๊ยะเป็นนายตำบล ตำบลบ้านแปะมีขุนนิคมสมคำดี บ้านท่าข้ามเหนือเป็นนายตำบล ตำบลสองแควมีขุนคำนึงคนองฤทธิ์ บ้านท่าไม้สองแควเป็นนายตำบล และตำบลยางครามมีนายซาว เป็นนายตำบล มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎรในเขตตำบลยางคราม

ขุนศรีคามราษฎร์ได้ครองเรือนอยู่กินกับแม่ศรีบัวคำมีบุตรธิดา จำนวน 12 คน โดยเสียชีวิตตั้งแต่ต้น 3 คน โดยมีพ่ออุ๊ยสมเป็นบุตรคนโต พ่อน้อยสุขเป็นบุตรคนรอง แม่ก๋าแม่เปี้ย (จันทรา)ลุงหนานสิงห์ตามลำดับ คนที่ 7 คือ แม่อุ๊ยหน้อย(พึ่งเสียชีวิต) แม่อ่อนกับนายหมื่นเป็นบุตรคนที่ 8 และ 9 ต่อมานายหมื่น ศรีจอมทองได้เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านน้ำลัด เมื่อพ้นยุคของขุนศรีคามราษฎร์ทางการจึงได้แต่งตั้งให้ พ่อน้อยสุขบุตรคนที่สอง ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแม่กลางบ้านกาดคนแรกและให้บรรดาศักดิ์ว่าหมื่นสุขกิจประชา และรักษาการตำแหน่งกำนันไปด้วยหมื่นสุขกิจประชา ได้ครองเรือนกับแม่หลวงทา มีบุตร-ธิดา จำนวน 5 คน คือ นายปัน ศรีจอมทอง (ต่อมาเป็นกำนัน) นายจันทร์ ศรีจอมทอง แม่แก้ว อินต๊ะยศ แม่บัวเขียว นามเทพ (พึ่งเสียชีวิต) และแม่ตา นามเทพ บุตรของหมื่นสุขกิจประชา คือกำนันปัน กับ พ่อเลี้ยงจันทร์ นั้นคนทั่วไปจะเรียกว่า พ่อเลี้ยงจันทร์ เพราะเป็นผู้สัมปทานทำไม้ เป็นผู้รับเหมาคนแรกของอำเภอจอมทอง ด้วยเหตุที่ทั้งสองคนนั้น เป็นคนพูดเก่งช่างอุปมา อุปไมย สามารถโน้มน้าวชาวบ้านให้เห็นคล้อยทำตามช่วยกันพัฒนาแหล่งน้ำ เหมืองฝาย ถนนหนทาง สะพาน วัดวาอาราม ให้มีความเจริญสะดวกสบายขึ้นอย่างมากมายในสมัยนั้น ต่อมาหมื่นสุขกิจประชาได้ครองเรือนใหม่กับแม่หลวงจาธรรมแก้วบ้านแม่หอย มีบุตรชาย 2 คน ชื่อนายบุตร ศรีจอมทองอดีตผู้ใหญ่บ้านแม่หอยและนายเลิศ ศรีจอมทองด้วยเหตุผลใดไม่ทราบ ต่อมาทางราชการได้แต่งตั้งให้ หมื่นจั๋นโต เป็นกำนันตำบลบ้านหลวงสืบแทนคนต่อไป โดยให้บรรดาศักดิ์ว่าขุนราชคฤห์คามรักษ์ ขุนราชคฤห์คามรักษ์เป็นบุตรของพ่อหนานกุณา ตำแหน่งอาจารย์หลวง วัดพระธาตุศรีจอมทอ กับแม่อุ๊ยคำมูล ขุนราชคฤห์คามรักษ์ตั้งครอบครัวกับแม่อุ๊ยเขียว มีบุตร-ธิดาหลายคน ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านหลวงลุ่ม แจ่งเหนือวัดพระธาตุศรีจอมทอง(บ้านลุ่มใต้) ปัจจุบันหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหลวง โดยมีแม่อุ๊ยคำมาลูกสาวเป็นผู้อยู่สืบบ้าน และบุตรของขุนราชคฤห์คามรักษ์คนหนึ่งก็ได้แต่งงานกับหลานสาวของขุนศรีคามราษฎร์ในเวลาต่อมา

ขุนราชคฤห์คามรักษ์นั้นถือว่ามือขวาของขุนศรีคามราษฎร์ รับใช้ใกล้ชิดจนได้รับความไว้วางใจสนับสนุนให้เป็นกำนัน และให้ใช้นามสกุลร่วม "ศรีจอมทอง" ขุนราชคฤห์คามรักษ์นั้นเป็น ผู้มีลักษณะรูปร่างสูงใหญ่ นัยน์ตาคมดุ คิ้วดกหนาเข้ม ท่าทางและน้ำเสียงบ่งบอกถึงความมีอำนาจไปไหนมาไหนมีแต่คนเคารพยำเกรง สมัยนั้นทั้งขุนและหมื่น มักจะแต่งกายด้วยการนุ่งโจงกระเบน เสื้อทรงพระราชทาน ถือไม้เท้า ไม้ตะพดเป็นสัญลักษณ์สวมหมวกกะโล่ว์ ใช้ม้าเป็นพาหนะในการออกตรวจตราท้องที่ ในยุคของขุนราชคฤห์คามรักษ์เป็นนายตำบลบ้านหลวง ก่อนที่จะมีการยกเลิกระบบบรรดาศักดิ์ มีนายบ้านปกครองดังนี้

1. หมื่นสุการประสิทธิ์ (พ่อน้อยอุ่น มังระธา) มีเชื้อสายพม่า ดูแลบ้านสันป่าซาง

2. หมื่นรักราษฎร์ (นายเป็ง แสนใจบาล) ดูแลบ้านหมู่ที่ 7 ปัจจุบันหมู่ที่ 6 ตำบลข่วงเปา อำเภอจอมทอง

3. หมื่นภักดี (น้อยปินตา) ปกครองบ้านแม่กลางบ้านกาด (หมู่ 4 ตำบลบ้านหลวง) ต่อจากหมื่นสุขกิจประชา

4. หมื่นผดุงสุขเสริม (ตุ๊พ่อคำ ทิพย์พรหมา-ตุ๊พ่อของอาจารย์สิงห์โต สุธรรมโม หรือพระครูสีหธรรมจารี เจ้าอาวาสวัดดอยแก้ว)ปกครองบ้านแม่กลางบ้านบน หรือบ้านป่าปู (พลู) โดยที่ปัจจุบันคือหมู่ที่ 1 ตำบลดอยแก้ว อำเภอจอมทอง

5. หมื่นเผดิมสุขสันต์ (นายเป็ง ศรีจอมทอง) น้องชายจั๋นโต หรือขุนราชคฤห์คามรักษ์ ปกครองบ้านแม่กลางใต้ (วัดดอยแก้ว)

เมื่อบรรดาศักดิ์ทั้งหลายทั้งปวงถูกยกเลิก ทางการได้มีประกาศให้ใช้คำว่ากำนันนั้นแทนตำแหน่งขุน และคำว่าผู้ใหญ่บ้านแทนตำแหน่งหมื่น สำหรับตำบลบ้านหลวงขณะนั้นมีนายตื้อหรือกำนันปรีชา ปริยะ เป็นกำนันในเวลาต่อมา

1.1.4 โครงสร้างทางสังคมของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ราษฎรในเขตอำเภอจอมทอง ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เหลือนอกจากนั้นมีการประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย รับจ้างและประกอบอาชีพธุรกิจบริการ สังคมนั้นมีทั้งลักษณะสังคมเมือง ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพธุรกิจ ค้าขายและสังคมชนบทที่ยึดถือวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษ อันเป็นสังคมเครือญาติในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน อำเภอจอมทองอยู่ห่างอำเภอเมืองเชียงใหม่ 55 กิโลเมตร มีถนนที่ใช้เชื่อมติดต่อหน่วยงานอื่นๆสายสำคัญคือถนนสายเชียงใหม่-ฮอด เพื่อที่ติดต่อไปยังอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และมีถนนเชื่อมต่อไปยังอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในสายเดียวกันนี้ด้วยและถนนสายน้ำตกแม่กลาง ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบของกรมทางหลวง ที่เชื่อมเส้นทางขึ้นสู่ศูนย์พัฒนาและวิจัยโครงการหลวงดอยอินทนนท์ จนถึงศูนย์ควบคุม และรายงานดอยอินทนนท์ ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบของกองทัพอากาศ โดยที่สามารถติดต่อไปยังเขตพื้นที่ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ได้อีกเส้นทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ในเขตเทศบาลและเขตอำเภอ ยังมีถนนสายหลักเมืองซอยต่าง ๆ เพื่อเชื่อมติดต่อในเขตหมู่บ้านต่างๆในเขตอำเภอจอมทอง 6 ตำบลได้โดยทั่วถึง สะดวก รวดเร็ว โดยในเขตเทศบาลตำบลจอมทองนั้นมีถนนสายที่อยู่ในความรับผิดชอบ 70 สาย ความยาวโดยประมาณ 17 กิโลเมตรถนนกว้าง 3 - 6 เมตร ซึ่งเทศบาลได้ดำเนินการก่อสร้าง และปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อให้ถนนมีสภาพที่ดี ใช้ได้ทุกฤดูกาลทั้งถนนลาดยาง ถนน คสม. ถนน คสล. และยังมีบางแห่งยังเป็นถนนดินลูกรังอยู่ โดยในขณะนี้กรมทางหลวงได้มีการขยายช่องถนน เพื่อให้มีความสะดวก รวดเร็ว โดยมีช่องจราจร 4 ช่องทาง ซึ่งอยู่ในขณะก่อสร้างที่ยังไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ซึ่งเป็นถนนที่อยู่นอกชุมชน

การไฟฟ้า มีระบบไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอจอมทองใช้ ทั่วทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล แต่ยังมีบางหลังคาเรือนที่อยู่ในซอยลึก และหมู่บ้านตั้งใหม่ที่ยังขาดแคลนไฟฟ้าใช้อยู่ สำหรับโคมไฟฟ้าสาธารณะส่องสว่าง มีประมาณ 300 จุด ยังไม่ทั่วถึงทุกตรอก ทุกซอย

- หมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 74 หมู่บ้าน
- หมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 12 หมู่บ้าน

การประปา มีระบบประปาของการประปาส่วนส่วนภูมิภาค โดยอาศัยแหล่งน้ำดิบ จากแม่น้ำปิง และประปาหมู่บ้าน ที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน ในปัจจุบันนั้นทุกหมู่บ้านมีน้ำประปาใช้ แต่ยังไม่ครบทุกครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากการให้บริการของการประปาทั้งสองส่วนยังไม่ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่

การโทรคมนาคม มีโทรศัพท์สาธารณะอยู่หลายแห่ง แต่ยังไม่มากพอ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน สถานที่ราชการ ตลาดในเขตอำเภอและเขตชุมชนหนาแน่น ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โดยมีข้อมูลดังนี้

- โทรศัพท์ ประมาณ 1,500 เลขหมาย
- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข จำนวน 1 แห่ง

การจราจร ในเขตอำเภอจอมทอง การจราจรใช้ทั้งถนนทางหลวงแผ่นดินและถนนของเขตเทศบาล ซึ่งมีปัญหาในเรื่องของถนนที่คับแคบ ในย่านชุมชนไม่สามารถขยายถนนได้ เนื่องมาจากมีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ใกล้กับถนน ทำให้ยานพาหนะที่สัญจรไปมาในเวลาเร่งด่วนไม่คล่องตัวและตามจุดแยกบางแห่งยังขาดสัญญาณเตือนภัย การควบคุมการจราจร อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรอำเภอจอมทอง

การใช้ที่ดินทำกิน ในเขตอำเภอจอมทอง โดยทั่วไปแล้วจะมีการใช้ที่ดินโดยแบ่งเป็น 3 ประเภทด้วยกัน ประกอบด้วย

- พื้นที่ที่ดินถือครองเพื่ออยู่อาศัย
- พื้นที่ถือครองเพื่อการค้า
- พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการเกษตร อำเภอจอมทอง มีพื้นที่ทำการเกษตร ประมาณ 79,302.25 ไร่ พืชสำคัญที่ถือเป็นพืชเศรษฐกิจได้แก่

1. ลำไย	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	31,406.00	ไร่
2. ข้าว	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	22,830.50	ไร่
3. ถั่วเขียว	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	3,447.50	ไร่
4. พริก	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	2,806.00	ไร่
5. กระหล่ำปลี	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	1,527.50	ไร่
6. หอมแดง	มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ	1,538.70	ไร่

- การปศุสัตว์ สัตว์เลี้ยงสำคัญได้แก่ ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ สุกร โค กระบือ
- การอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการ จำนวน 65 แห่ง

อยู่ในเขตตำบลบ้านหลวง	16	แห่ง
อยู่ในเขตตำบลข่วงเปา	21	แห่ง
อยู่ในเขตตำบลดอยแก้ว	4	แห่ง
อยู่ในเขตตำบลสบเตี๊ยะ	10	แห่ง
อยู่เขตตำบลบ้านแปะ	14	แห่ง

ปัญหาสำคัญและแนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ปัญหาที่ทำกิน

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอประมาณ 1 ใน 3 ส่วน เป็นภูเขาสูง จะมีพื้นที่ราบตามเชิงเขาและที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรแล้ว ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. พัฒนาคุณภาพพื้นที่ที่มีอยู่ โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประมาณและคุณภาพของพืชผลการเกษตร

2. ให้ความรู้ด้านการปรับปรุง บำรุงดินและการอยนุรักษ์ดินและน้ำให้แก่เกษตรกร

3. พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับโครงการปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร โดยเสนอทางเลือกให้เกษตรกรปลูกพืชให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ตามความต้องการของการตลาด

2. ปัญหาหารขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเป็นหัวใจสำคัญของเกษตรกร โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง นั้นแม่น้ำสายต่างๆของอำเภอมีปริมาณน้ำน้อยมาก บางสายแห้งขอด จนไม่สามารถเก็บกักน้ำมาทำการเกษตรได้

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. เพิ่มแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ เช่น อ่างเก็บน้ำ เพื่อสามารถนำน้ำมาใช้ในฤดูแล้ง

2. ประชาสัมพันธ์ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นของผืนป่า ตลอดจนการรณรงค์การปลูกป่าทดแทนขึ้นใหม่

3. ปัญหาด้านเส้นทางคมนาคมขนส่ง

สภาพเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านห่างไกล ทุรกันดาร ยังอยู่ในสภาพเป็นหลุม เป็นบ่อ บางแห่งเป็นภูเขาสูงชัน

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. พัฒนาเส้นทางระหว่างหมู่บ้าน ให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้การได้ทุกฤดูกาลเน้นหนักให้เป็นถนนลาดยางหรือคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ โดยใช้งบประมาณจากหลายๆหน่วยงาน เช่น งบประมาณจากเงินอุดหนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด งบประมาณจากโครงการพัฒนาพิเศษของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. ประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคม เช่น โยธาธิการ เร่งรัดพัฒนาชนบท เพื่อดำเนินการปรับปรุงสภาพถนนบางสายให้เป็นทางหลวงแผ่นดิน

4. ปัญหาไม่มีไฟฟ้าใช้

หลายหมู่บ้านของอำเภอตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ การขยายเขตการใช้ไฟฟ้าไปยังหมู่บ้านดังกล่าวไม่สามารถทำได้

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการขยายเขตการใช้ไฟฟ้าหมู่บ้านในเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ

1.2 วัฒนธรรมประเพณี และทรัพยากรสำคัญของชุมชน

อำเภอจอมทอง เป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีสถานที่น่าสนใจ มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่งที่แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อน ชื่นชมธรรมชาติ ที่มีอยู่มากมายในเขตอุทธยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ นอกจากนี้ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอก็เป็นที่รู้จักกันกันโดยกว้างขวางปัจจุบันนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้าน วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่น่าสนใจแห่งหนึ่ง เนื่องด้วยเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาชุมชน ที่เป็นผลมาจากความเชื่อความศรัทธา ในพุทธศาสนา การแสวงหาความยึดมั่นทางจิตใจตลอดจนการสร้างความมั่นคงและสืบทอดพุทธศาสนาในท้องถิ่น ให้มีอยู่อย่างยาวนาน ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทองจึงเป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดของคนในสมัยก่อน ที่สามารถนำความเชื่อในการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์อันเป็นสัญญลักษณ์ของการประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความเชื่อในการสืบต่ออายุให้ ยืนยาวนานด้วยการสร้างบุญกุศล ซึ่งที่ที่จริงแล้วประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของอำเภอจอมทองนั้น ถือว่าเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับธรรมชาติ โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อทางด้านศาสนาเพื่อที่จะให้คนในชุมชนได้มีจุดศูนย์รวมความศรัทธาแห่งเดียวกันในชุมชน

งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในอดีตนั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่ามีมาแต่ครั้งใด แต่เชื่อว่าน่าจะหลังปี พ.ศ. 1995ในช่วงที่มีหลักฐานการสร้างวัดพระธาตุศรีจอมทองสำเร็จ ทั้งนี้ประชาชนชาวเหนือมักจะนิยมนำไม้ง่ามที่ตัดใหม่ขนาดต่าง ๆ สุด แล้วแต่จะพอใจนำไปเข้าพิธีสืบชะตาราศีเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ที่ตนเองได้มีชีวิตอย่างมีความสุขตลอดปี หลังจากผ่านพิธีกรรมแล้วจึงนำไม้ง่ามไปค้ำกิ่งต้นโพธิ์ในวัดใกล้บ้าน ชุมชนจอมทองในอดีตสมัยที่มีการปกครองโดยเจ้าพระยา มีคุ้มบ้านเป็นศูนย์กลางการปกครองการดูแล

ทุกข์สุขของราษฎรทั่วไป วัดเป็นศูนย์รวมความศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ปกครองไม่ได้เข้ามาควบคุม สั่งการเพราะปฏิบัติหน้าที่เป็นพุทธศาสนิกชนทั่วไปเช่นเดียวกัน จนกระทั่งหลังปี พ.ศ. 2476 มีการยกเลิกตำแหน่งเจ้าพระยา ตั้งตำแหน่ง ขุน หมื่น ทำหน้าที่ปกครองแทน ในขณะที่วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวมทางจิตใจเนื่อง วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา ศูนย์กลางการปฏิบัติพิธีกรรม โดยมีความใกล้ชิด ผูกพัน ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์เริ่มต้นการทำบุญ การไปวัดในวันพระทำให้พระสงฆ์กับชาวบ้านได้มีโอกาสร่วมประชุม แจ้งข่าวสารการจัดกิจกรรมใดของชุมชนจะรวมกันที่วัดเสมอ โดยเฉพาะเมื่อครั้งสมัยพระครูพุทธศาสตร์สุประดิษฐ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทองและเจ้าคณะอำเภอจอมทอง ได้ดำเนินการจัดประชุมชาวบ้าน พระภิกษุ และสามเณรในวัด ในที่ประชุม ท่านได้สาธยายให้คำอธิบายให้ได้รับทราบว่าต้นศรีมหาโพธิ์หรือไม้สลี (สะหลี) ในประวัตินั้นได้นำมาจากประเทศศรีลังกาแล้วนำมาปลูกไว้ในวัด การเล่าถึงประวัติ ความเป็นมาของการนำต้นศรีมหาโพธิ์มาปลูกในวัด ประกอบกับความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนา ของชุมชนจอมทองสมัยนั้นและถือได้ว่าเป็นความคิดอันแยบยล ลึกซึ้ง มองการณ์ไกลในอนาคตของเจ้าอาวาสวัดในขณะนั้น ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนกับต้นศรีมหาโพธิ์ อันเปรียบเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตรัสรู้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพุทธองค์ในความเชื่อที่เคยรู้ เคยได้ศึกษากันมาซึ่งชาวบ้านควรให้ความเคารพ ศรัทธา ดั่งตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพื่อการค้ำจุนไม่ให้พุทธศาสนาเสื่อมคลายความนิยมไป ความคิดที่จะให้ชาวบ้านร่วมกันแสดงออกในความเชื่อ ความศรัทธาดังกล่าว เห็นสมควรให้มีการจัดดำเนินการ เพื่อช่วยกันค้ำต้นศรีมหาโพธิ์ในวัดขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อเป็นการค้ำจุนองค์ตัวแทนพระพุทธศาสนา จึงให้มีการเริ่มทำในวันสงกรานต์ช่วงเทศกาลปีใหม่ของล้านนา (ปี๋ใหม่เมือง) โดยจัดมีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของแต่ละบ้านขึ้นมาในวันพญาวัน (15 เมษายน) โดยรูปแบบเดิมนั้น จัดให้แต่ละหมู่บ้านมีการจัดเตรียมหาไม้ค้ำโพธิ์ ของหมู่บ้านตนเองขึ้นตัดตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์ขึ้นมาอย่างง่าย ๆ แล้วช่วยกันนำมาค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัดขึ้นเพื่อให้เป็นประเพณีที่กระทำสืบต่อกันมาที่ดีอย่างยาวนาน การที่กลุ่มชาวบ้านพร้อมใจกันนำเอาไม้ที่มีง่ามไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์นั้นเป็นความเชื่อทางบุคลาธิฐานของคนในชุมชนขณะนั้นที่ว่า

1) เป็นการค้ำจุนชีวิตของตนเองให้ยั่งยืน ให้ยาวนาน มีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นเสมือนต้นศรีมหาโพธิ์ที่แผ่กิ่งก้านสาขา มีใบเขียวชะอุ่ม ปกคลุมไปทั่ว ทำให้ผู้มาพักอาศัยได้ร่มเย็นขณะที่พักพึ่งพิงภายใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ (สะหลี) นั้น

2) เป็นการค้ำจุนบวรพระพุทธศาสนาให้บังเกิดความเจริญก้าวหน้า ยั่งยืนอยู่คู่กับโลกต่อไปให้นานแสนนานเป็นที่พึ่งพิงจิตใจ โดยมีความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องการประสูติ การตรัสรู้ ปรินิพพาน ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายใต้ร่มเงาต้นศรีมหาโพธิ์ โดยเฉพาะการตรัสรู้ธรรมเป็นประการสำคัญ

งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในอดีตชุมชน ชาวบ้านเป็นเจ้าของงาน เกิดมาจากความคิดที่มาร่วมกันของคนในชุมชน การจัดลากล้อขบวนเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกำหนดเวลา ไม่มีขบวนที่ใหญ่โต การแบก หาม ชักลาก ไปตามถนน ซอยในหมู่บ้านตรงไปวัด หมู่บ้านใดถึงก่อนถวายทานก่อนไม่มีการแห่ที่เอิกเกริก ครึกครื้น ผู้ปกครองชุมชนไม่ได้มีส่วนกำหนดงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ได้มีบทบาทในจัดพิธีกรรม ไม่ได้มีเรื่องทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น การแห่ไม้ค้ำเน้นบรรยากาศสงบ เป็นงานบุญ การค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ทำแบบง่ายๆเลือกค้ำกิ่งที่เหมาะสมตามขนาดความยาวของเล่มไม้ค้ำที่ร่วมกันจัดทำ จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2535) รัฐได้มีแนวคิดเพิ่มเติมที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นยากจนเพราะขาดการมีส่วนร่วม และการพัฒนา จึงมีการวางแผนเร่งรัดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและเน้นการพัฒนาจิตใจ โดยมีการจัดทำโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โครงการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กำหนดให้มีการจัดนำเสนอคำขวัญประจำท้องถิ่นขึ้นมา ซึ่งไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาแต่เป็นการนำเอาการพัฒนาด้านจิตใจมาเสริมนโยบายเศรษฐกิจ ที่ล้มเหลวมาโดยตลอด คำขวัญประจำอำเภอจอมทองเสนอไว้ว่า

“อินทนนท์สูงเด่น ร่มเย็นพระธาตุ
น้ำตกใสสะอาด เชิดชูศาสน์ไม้ค้ำโพธิ์”

เป็นการนำเอาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของอำเภอเข้ามาประกอบ ในช่วงเวลานี้การเข้าแทรกแซงจากภาครัฐเริ่มเข้ามา การสนับสนุนโดยผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายปกครองท้องถิ่นได้ทำให้งานประเพณีที่มีมายาวนานปรับเปลี่ยนไป เสริมให้ทันสมัยขึ้น ปรับให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชุมชนจอมทองในช่วงนี้จึงไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชุมชน แต่เป็นไปเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวให้พอใจที่เข้ามา นอกจากต้องการจะไปกราบไหว้พระบรมธาตุศรีจอมทองแล้ว ยังอยากชม อยากเห็นประเพณีคู่ชุมชนที่สำคัญอีกด้วย

นอกจากอำเภอจอมทอง จะมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีชื่อเสียงเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญแล้ว แหล่งการท่องเที่ยวตามธรรมชาติอื่นมีมากมาย เนื่องจากที่ตั้งที่เหมาะสม ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องพึ่งพาธรรมชาติทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้อำเภอจอมทองจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญมากมาย ที่เป็นที่รู้จักกันดีทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกเหนือจากประเพณีท้องถิ่นของชุมชน ประกอบด้วย

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์และงานประเพณีสงกรานต์ล้านนา

ประเพณีสรงน้ำพระบรมธาตุศรีจอมทอง

ประเพณีลอยกระทง

วัดพระบรมธาตุศรีจอมทอง เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมาประมาณ 500 กว่าปีมาแล้ว ภายในมีวิหาร มณฑป สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า (พระเศียรเบื้องขวา) ให้ได้สักการะสำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

พระมหาธาตุนภเมทนีดล เป็นพระมหาสถูปเจดีย์ตั้งอยู่บนยอดดอยอินทนนท์โดยที่ทางกองทัพอากาศได้รับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ จากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวส่วนหนึ่งและได้รับจากประเทศศรีลังกา อีกส่วนหนึ่ง มาจัดสร้างเพื่อน้อมถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม 2531 โดยใช้งบประมาณก่อสร้างประมาณ 45 ล้านบาท

พระมหาธาตุนภพลภูมิสิริ เป็นพระมหาสถูปเจดีย์ที่ตั้งอยู่บริเวณเดียวกันกับพระมหาธาตุนภเมทนีดล ซึ่งกองทัพอากาศได้จัดสร้างขึ้นเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ มีพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ ในวันที่ 12 สิงหาคม 2535 โดยใช้งบประมาณก่อสร้างประมาณ 83 ล้านบาท

แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ (กิโลเมตรที่ 17 ถนนสายฮอด-แม่สะเรียง) ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติออบหลวง แนวเขตติดต่อระหว่างอำเภอฮอดกับอำเภอจอมทอง ออบหลวงคือหุบเขาที่มีน้ำไหลผ่าน มีความลึกประมาณ 50 เมตร ส่วนที่แคบที่สุด 2 เมตร ความยาวตลอดแนวช่องแคบประมาณ 300 เมตร มีแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยหลุมฝังศพมนุษย์โบราณ ภาพวาดก่อนประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอจอมทอง 47 กิโลเมตร

น้ำตกสิริภูมิ เป็นน้ำตกที่สวยงาม อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 31 กิโลเมตรอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

น้ำตกวชิรธาร เป็นน้ำตกที่ไหลจากหน้าผาสูง 70 เมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 22 กิโลเมตร อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

น้ำตกแม่กลาง เป็นน้ำตกขนาดใหญ่และสวยงาม อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 9 กิโลเมตร

น้ำตกแม่เตี๊ยะ เป็นน้ำตกสวยงามแห่งหนึ่ง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 15 กิโลเมตร

น้ำตกแม่ยะ เป็นน้ำตกที่สวยงามมาก สูงประมาณ 260 เมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 14 กิโลเมตร

อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ มีภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย คือดอยอินทนนท์ ซึ่งมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี และเป็นที่ประดิษฐานของพระสถูปพระเจ้าอินทรวิชานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ มีต้นไม้ดอกที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือดอกกุหลาบพันปีรวมทั้งเป็นที่ตั้งของศูนย์ควบคุมและรายงานดอยอินทนนท์ ระยะทางห่างจากจากที่ว่าการอำเภอจอมทอง 48 กิโลเมตร

ศูนย์พัฒนาและวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์ เป็นโครงการทดลองปลูกไม้ดอก และไม้ผลเมืองหนาว อยู่ใน**เขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์**

ถ้ำบริจินดา เป็นถ้ำเก่าแก่ ที่มีหินงอก หินย้อยที่งดงามมาก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 10 กิโลเมตร อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

แหล่งผลิตผ้าฝ้ายพื้นเมือง เป็นผ้าฝ้ายที่ทอด้วยมือแบบโบราณและบางแห่งยังใช้สีจากธรรมชาติในการย้อมผ้าเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจจึงมีการรวบรวมผลิตภัณฑ์ไว้จำหน่ายหลายแห่ง เช่นบ้านแท่นดำ บ้านหนองอาบช้าง บ้านไร่ไผ่งาม ย่อมดอยผ้าฝ้าย

2. สภาพศึกษาสังคม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนจอมทอง

2.1 ประเพณีท้องถิ่น ความหมาย คุณค่าและการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน

วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีชาวบ้าน เป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชน การดำรงเพื่อสืบทอด รักษาที่ดิน ถิ่นกำเนิด สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาเป็นเวลาช้านาน มักเป็นสิ่งที่ทำได้สำเร็จยากในความพยายามต่อสิ่งเหล่านั้นของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นชนบทมักกลับกลายเป็นผู้เสียเปรียบในสังคมเพราะผลจากการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยที่ผ่านมาทำให้คนในท้องถิ่นสับสน วุ่นวาย คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนยิ่งตกต่ำลงไปอีกบางครั้งต้องสูญเสียครอบครัว ทรัพย์สิน และรูปแบบการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างสงบ ไม่วุ่นวาย ไม่ละเมิดในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างดี มีความสุข แต่ในภาวะที่สังคมไทย ในยุคปัจจุบัน ยิ่งนับวันพัฒนาผู้คนในสังคมและคนชนบทยิ่งยากจนลงจนเกือบจะกลายเป็นสังคมหายนะ

ขึ้นทั้งนี้ในเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) หลังจากผ่านการสรุปวิเคราะห์แล้ว พบว่าการพัฒนาที่ผ่านมารัฐบาลกลางมีอำนาจมากเกินขอบเขต การรวบอำนาจอยู่ที่ส่วนกลางเพื่อให้เกิดการพัฒนา ที่เอื้อต่อคนในชุมชนที่เป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ ควรพิจารณาให้แต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่นค้นหากระบวนการ เป้าหมายในคุณภาพของวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามสภาพบริบทของแต่ละท้องถิ่น รัฐบาลจะต้องกระจายอำนาจเพื่อให้คนในท้องถิ่นร่วมกันคิดได้มีส่วนร่วมกันทำร่วมทุกข์ร่วมสุขโดยที่รัฐบาลกลางนั้นไม่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่กำหนดขึ้นแล้ว ให้ตัวแทนของทางราชการเข้าไปจัดการตามแนวทาง การชี้นำ ให้คนในชุมชนนั้นได้ปฏิบัติตาม ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนานั้นเป็นหัวใจสำคัญของปัญหา โดยอยู่บนจุดที่ต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างชัดเจน (วีระ บำรุงรักษ์, 2541, หน้า 175) อันเป็นจุดเริ่มต้นที่จะพบแนวทางในการแก้ปัญหาโดยไม่มุ่งไปข้างหน้า ไปคนละทิศทางหากมีการกระทำที่ให้เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นทุกอย่าง เป็นจุดหมายของการพัฒนาประเทศ สังคม ชุมชนแล้ว ปัญหาอีกนานัปการจะรออยู่เบื้องหน้า อันเนื่องมาจากภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงถือเสมือนเป็นปทัสถาน (Norms) ทางวัฒนธรรม หมายถึงคุณภาพของวัฒนธรรมที่พึงปรารถนาในแต่ละท้องถิ่น ที่กลุ่มคนในชุมชนให้การปฏิบัติโดยที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีในอดีต จะต้องดำรงรักษาไว้ด้วยกระบวนการอนุรักษ์โดยการรักษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้ทั้งหมดเมื่อสืบทอดมาในปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ร่วมสมัยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นรูปแบบที่ผสมผสานในลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิต รูปแบบทางด้านศาสนา ทางพิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา กริยา มารยาท และระเบียบวินัย ทั้งนี้วัฒนธรรมถือเป็นองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า อุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมา ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์การปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ธรรมชาติ (อานันท์ และฉลาดชาย, 2539, หน้า 12) แต่โดยทั้งนี้สังคมจะอยู่โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมมนุษย์นั้นอยู่รอดมาจนถึงทุกวันนี้ การเปลี่ยนแปลงในชุมชนสังคมท้องถิ่นได้ผ่านกระบวนการกลั่นกรองมาอย่างรอบคอบจากคนในชุมชนเอง และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมีความรู้ ภูมิปัญญา สภาพเศรษฐกิจและพื้นฐานทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน ฉะนั้นการดำเนินการทางวัฒนธรรม เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถที่ดำรงรักษาเอกลักษณ์ และคุณค่าในความเป็นสังคมชนบทได้ จึงควรต้องทำให้คนในท้องถิ่นพึงพอใจ รักษารูปแบบในศรัทธาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานคือภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง อันหมายความถึงระบบความรู้ที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนาน สืบทอดกันมาในระบบการ

ผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว การทำมาหากิน การจัดการ โดยสามารถนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์ มีการปรับปรนกับปัจจุบันและอนาคต พร้อมกันนี้ต้องทำให้คนได้เกิดความศรัทธา นำภูมิปัญญาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีการรักษาสืบทอด พัฒนากันอย่างต่อเนื่องกันไปในวิถีชีวิตของปัจเจกชนจนเกิดการเรียนรู้ การสั่งสอน การปฏิบัติในครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นซึ่งจะทำให้เกิดความศรัทธาหวงแหน ที่จะสืบทอดกันต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับประเพณีท้องถิ่นเพราะเสมือนเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านสามารถคิดได้เอง พัฒนาขึ้นมาจากสภาพความเป็นอยู่และการมีวิถีชีวิตในท้องถิ่นเอง สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในท้องถิ่นนั้น เป็นสติปัญญา องค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งในส่วนกว้างและส่วนลึก ชาวบ้านคิดได้เอง ทำได้ด้วยตนเองโดยอาศัยความสามารถที่แฝงเร้นในตัว แสดงออกมาให้ปรากฏเมื่อมีโอกาสอันสมควรเรียกว่า ศักยภาพ โดยอาศัยแนวคิดที่มีความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับธรรมชาติ อันตั้งอยู่บนรากฐานของสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นการเชื่อมต่อรากเหง้า ปรับตัวให้อยู่ได้ในปัจจุบันและสามารถเชื่อมโยงจนมองเห็นได้ไกลในอนาคต ระบบคุณค่าดั้งเดิมอันเป็นวิถีชีวิตแต่เดิมที่ยึดหลักของการพึ่งพาธรรมชาติ พึ่งพิงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เรียนรู้ในการจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเอง เป็นระบบคุณค่าดั้งเดิมที่เป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งที่ควรเน้นถึงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนออกมาในชีวิตประจำวัน ในชุมชน มีประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญถือได้ว่าเป็นแบบอย่างความประพฤติ มีรูปแบบการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของพิธีกรรม ซึ่งได้แก่ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ อันถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีรูปแบบการก่อกำเนิด เป็นลักษณะเฉพาะมีอยู่ในชุมชนแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของคนในชุมชน มีความหมาย มีคุณค่าทางด้านจิตใจ มีการเรียนรู้เพื่อที่จะสืบทอดต่อกันไปยาวนาน

ในรูปแบบแต่เดิมการปฏิบัติของงานประเพณี อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่คิดได้เอง แม้จะเกี่ยวเนื่องจาก ความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนา แต่ยังคงสืบทอด และปฏิบัติต่อกันมาได้อย่างยาวนาน ทั้งนี้จากการที่ชุมชนจอมทองเป็นสังคมชาวพุทธที่ให้ ความเชื่อและศรัทธาต่อพุทธศาสนา อย่างมีคุณค่าและมีความหมายในการปฏิบัติโดยทั่วไปศาสนาพุทธเชื่อและเน้นในเรื่องกฎแห่งกรรม บุญบาป เชื่อว่าบุคคลทุกคนเป็นผลิตผลของการกระทำของบุญและบาปทั้งสิ้น การทำบุญเพื่อสืบชะตาชีวิตของตนเองโดยการนำไม้มีง่ามที่ได้ขนาดเหมาะสม ตกแต่งให้สวยงามเพื่อนำไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัด จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการมีส่วนร่วม การร่วมทำบุญได้อย่างหนึ่ง ที่เห็นชัดเจนของชุมชนจอมทอง มีการสืบทอดปฏิบัติกันสืบกันต่อมาอย่างยาวนานทั้งนี้

Greetze ได้นิยามศาสนาไว้ว่า ศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายแก่สิ่งรอบตัว มีพลังอำนาจที่สามารถสร้างศรัทธา เร้าอารมณ์ ความรู้สึกของคน โดยการให้สัจธรรมเกี่ยวกับชีวิตและอธิบายถึงประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคน เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจริงในสังคม(อ้างในอมรา พงศาพิชญ์, 2538, หน้า 50) ดังนั้นศาสนาจึงเป็นธรรมชาติที่ได้เอื้อประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ที่จะสร้างสรรค์ กระบวนการทางความคิด สร้างศรัทธา ความเชื่อให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน เป็นสิ่งกระตุ้นความรู้สึกร่วมกันในฐานะเป็นศูนย์รวมความศรัทธา เดียวกัน มีผลต่อจิตใจ เช่น เดียวกับการเกิดระบบความคิดเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้ามาร่วมกันในการจัดแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งเป็นไม้มีง่าม เล่มใหญ่ ตกแต่งธรรมดา แต่มีผลต่อการสร้างความเชื่อที่เชื่อมโยงกับการค้ำจุนศาสนา เป็นแนวปฏิบัติ นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ในวัดกับชาวบ้านในหมู่บ้านแสดงถึงความใกล้ชิดระหว่างวัดกับบ้านอย่างชัดเจนแบบแยกกันไม่ออก มีการร่วมจัดประชุมกันสามารถกระทำกันได้ในวัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นที่เคารพศรัทธา เป็นผู้นำในการประชุมและแสดงความคิดเห็นพร้อม กับการส่งเสริมให้ชาวพุทธในท้องถิ่น ได้ประพฤติปฏิบัติเป็นระเบียบแบบแผนร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความหมายและคุณค่า ของการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ของแต่ละหมู่บ้านให้มีเอกลักษณ์ที่เป็นลักษณะเด่นของหมู่บ้าน พระสงฆ์ในวัดก็มีวัตรปฏิบัติในการที่จะเตรียมการประกอบพิธีทางสงฆ์ให้แก่ชาวบ้านในวันแห่นำไม้ค้ำโพธิ์มาถวายที่วัด การเรียนรู้ จากการปฏิบัติโดยตรงของกลุ่มหนุ่ม กลุ่มสาว กลุ่มเด็กรุ่นในหมู่บ้าน ถือได้ว่ามีการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้โดยตรงเช่นเดียวกัน เด็กเรียนรู้จากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ จากการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ ที่ผู้ใหญ่ได้จัดทำให้แก่กลุ่มเด็ก เรียนรู้ในหน้าที่ของ ตนเองในเรื่องของประเพณีทั้งนี้ในรูปแบบงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ในอดีตเจ้าของงานเป็นของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนหนุ่มจะอยู่ในอาณัติของผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มของคนหนุ่มในหมู่บ้าน เรียนรู้ในหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติรับผิดชอบร่วมกัน ที่เกี่ยวกับงานประเพณี เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของชุมชนจอมทองแต่เดิมด้วยการเป็นสังคมการเกษตร ทำนา ทำไร่ ต้องใช้ช่วงเวลาว่างในการประกอบอาชีพมาร่วมงานประเพณีกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ซึ่งในสังคมล้านนาถือเป็นวันปีใหม่ของคนเมืองล้านนา (ปี๋ใหม่เมือง) ซึ่งต้องมีการหยุดทำงานในไร่ นา เพื่อร่วมเฉลิมฉลองในวันเถลิงศกหรือขึ้นปีใหม่ที่ได้ผ่านชีวิตอย่างมีความสุขอีกปี ทุกคนมีการปฏิบัติที่เหมือนกันในท้องถิ่นด้วยการไปวัดเพื่อร่วมกันทำบุญ ใส่บาตรพระ สรงน้ำพระ ทำบุญสืบชะตาชีวิตด้วยการนำไม้ค้ำขนาดเล็กเข้าร่วมพิธีกรรมในวัด ร่วมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่และมีกิจกรรมรื่นเริง สนุกสนาน แต่ชุมชนจอมทองยังมีประเพณีที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนนั่นก็คือประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในช่วงวันสงกรานต์ โดยจัดให้มีประเพณีขึ้นในวันที่15 เมษายน ตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบันนี้ ก็ยัง

คงใช้ช่วงเวลาดังกล่าว เพียงแต่แตกต่างกันในลักษณะของการจัดขบวนแห่ มีการจัดประเพณีที่ใหญ่โตขึ้น คนนอกชุมชนเข้ามาร่วมในงานประเพณีมาก การจัดดำเนิน พิธีกรรม ยังคงเป็นประเพณีที่ถือว่าเป็นศูนย์รวมความสามัคคี ความร่วมมือของคนในท้องถิ่น เป็นประเพณีของชุมชนจอมทอง ที่มีการเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนา การสืบต่อชีวิตให้ยืนยาวโดยร่วมจัดทำไม้ค้ำแห่ไปถวายแก่วัด เพื่อที่จะได้นำไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ ในขณะเดียวกันยังเป็นความเชื่อในการค้ำจุนชีวิตให้เจริญรุ่งเรือง ยืนยาวต่อไปในภายภาคหน้า มีการจัดพิธีกรรมอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้มีการสืบทอดในงานประเพณี อันเป็นการสร้างสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น สืบต่อไปแก่คนรุ่นหลัง

จากคำบอกเล่าของพ่อน้อยบุญเรือน แก้วก่องมา ผู้อาวุโสวัย 83 ปี อยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านหลวงได้ให้ข้อมูลที่กล่าวถึงลักษณะของการเรียนรู้ในประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของคนในรุ่นก่อนนั้นไว้ว่า

"เริ่มขึ้นโดยการที่บรรดาผู้ใหญ่ ผู้เป็นพ่อ เป็นลุงช่วยกันจัดทำไม้ค้ำขนาดเล็กให้แก่เด็ก (ชาย) ในหมู่บ้าน มีการจัดเตรียม หาไม้มีง่ามขนาดเล็ก พอเหมาะที่จะทำการชักลากด้วยแรงของกลุ่มเด็ก (ชาย) ในหมู่บ้าน โดยไม่มีการตกแต่งให้สวยงามแต่อย่างใด นำไม้มาตกแต่งง่าย ๆ แกะเปลือกไม้ออกไสให้ดูเรียบ นำหมอนรองไม้ค้ำมาใส่ให้ เพื่อขณะเวลาค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์จะได้ไม่เลื่อนไหลหลุดออกไปจากการค้ำกิ่ง จัดทำในรูปขบวนลาก (แพลาก) ให้บรรดาเด็ก (ชาย) เป็นการเลียนแบบย่อส่วนของไม้ค้ำโพธิ์กลุ่มหนุ่ม กลุ่มผู้ใหญ่ของหมู่บ้าน จัดให้มีการลากไปสู่วัดตามถนนจากหมู่บ้านของทุกบ้านสู่วัดพระบรมธาตุศรีจอมทองของบ่ายวันที่ 14 เมษายน พร้อมกับขบวนของไม้ค้ำโพธิ์เด็ก(ชาย)ของหมู่บ้านอื่น โดยทีไม่มีการจัดเป็นรูปแบบขบวน ต่างกลุ่มก็ชักลากของตนเองไป โดยมีผู้ใหญ่ พ่อของเด็ก(ชาย)เหล่านั้นดูแล ไม่มีการแห่ ไม่มีการฟ้อนรำตามถนน จะลากไปธรรมดาจนถึงวัด จากนั้นให้มีการเรียนรู้ในด้านพิธีกรรมทางศาสนา ด้วยการถวายไม้ค้ำโพธิ์ของเด็ก (ชาย) โดยนิมนต์พระสงฆ์มาให้ศีล ให้พร ในช่วงเวลาเดียวกันกลุ่มผู้ใหญ่คนหนุ่ม-สาว กลุ่มเด็กหญิงจะมีการขนทรายจากแหล่งแม่น้ำในหมู่บ้านไปร่วมทานถวายกองเจดีย์ทรายในช่วงเวลาเดียวกัน พร้อมกันไปด้วย" แสดงถึงการเรียนรู้และการถ่ายทอดกระบวนการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์นั้นเรียนรู้มาตั้งแต่เป็นเด็กชาย-หญิงในหมู่บ้านพร้อมกันได้ปฏิบัติประเพณี ด้วยตนเองจากการเตรียมของผู้ใหญ่ให้สำหรับเด็กชาย ส่วนเด็กหญิง มีโอกาสพบเห็นการจัดกิจกรรมในวัด ร่วมประเพณีขนทรายทำบุญที่วัดเช่นเดียวกัน มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกปี โดยได้เข้าร่วมในการปฏิบัติพิธีกรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่นในหมู่บ้าน มีการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับคนอื่น ในงานประเพณีที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือการได้มีโอกาสร่วมทำบุญโดยมีวัด

พิธีกรรมทางสงฆ์นั้นเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อ ความศรัทธาที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมายาวนาน

แต่เนื่องจากประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ไม่สามารถระบุ วัน เวลา ได้อย่างแน่นอน ชัดเจน ถึงการมีประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีแบบอย่างปฏิบัติที่ยาวนาน สืบทอด เรียนรู้ต่อกันเนื่องกันมา นอกจากนั้นยังมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นปู่ รุ่นย่า มาจนถึงคนในรุ่นพ่อ รุ่นพี่ สืบต่อไปจนถึงสมาชิกคนอื่นในครอบครัว หลักฐานที่สามารถเห็นได้ในวัดขณะนี้ คือจำนวนไม้ค้ำโพธิ์ในวัดที่มีขนาดต่าง ๆ ทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน จำนวนกว่า 150 เล่ม แต่ต้องเป็นไม้ค้ำโพธิ์ที่สภาพยังดีและสามารถใช้งานได้อยู่ และร่องรอยของการค้ำยันกิ่งของต้นศรีมหาโพธิ์ในวัด ไม่ให้หักโค่น ได้แผ่ขยายกิ่งก้าน สาขาออกไป ให้ร่มเงาแก่ผู้เข้ามาในวัดอย่างร่มรื่น เย็นสบาย ด้วยเหตุที่ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง มีความหมายต่อการสร้างศรัทธา และสร้างจิตสำนึกในความเป็นพุทธศาสนิกชนของชุมชนจอมทอง ความหมายและคุณค่าต่อการเป็นสิ่งที่ใช้ปฏิบัติที่ร่วมกันในการดำรงรักษาความเป็นสังคมชาวพุทธ ที่ผูกพันใกล้ชิดกับวัด มีการปฏิบัติและจัดพิธีกรรมที่เหมือนกันทุกหมู่บ้านในชุมชน ที่ต้องจัดทำ ตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์แห่ขบวน เพื่อที่จะได้นำไปค้ำกิ่งของต้นโพธิ์ในวัดพระบรมธาตุศรีจอมทอง ในเวลาเดียวกันเหมือนกันทุกปี มีการเรียนรู้ถ่ายทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ต่อเนื่องเป็นรุ่น ๆ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา การเรียนรู้ของคนในชุมชนทุกหมู่บ้านถือเป็นสิ่งที่ต้องมีการปฏิบัติร่วมกัน เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ต้องร่วมกัน ได้แสดงถึงความสามัคคีกันในสมาชิกกลุ่มของหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมที่อยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง และไม่ฟุ่มเฟือย แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเป็นการเชื่อมโยงในเรื่องของธรรมชาติกับศาสนา ในรูปของการสร้างความเชื่อในธรรมชาติคือต้นไม้ เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ความหมายคือความศรัทธาในวัดเดียวกัน ทำบุญร่วมกัน โดยมีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของแต่ละหมู่บ้านเข้ามา เป็นกิจกรรมสำคัญที่ส่งเสริมความศรัทธา ความผูกพันในศาสนาของคนชุมชนจอมทอง สืบสานต่อเนื่องเป็นประเพณี นอกจากนี้ยังแสดงถึงความเป็นสังคมแห่งชาวพุทธที่ดี มีหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สามารถสร้างและสะสมในบุญ กุศลแก่ตนเองได้ มีการเข้าถึงแหล่งบุญ กุศลได้โดย ได้ทำบุญให้ชีวิตตนเอง ด้วยการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ เพื่อนำค้ำกิ่งต้นโพธิ์ในวัด และด้วยความเชื่อที่สามารถสืบชะตาชีวิต ค้ำจุนพุทธศาสนา ให้ยั่งยืน ยาวนานได้ต่อไป

2.2 ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น

ในชุมชนจอมทองนั้นได้ถือว่างานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เป็นการรวมความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน ทุกคนมีแนวคิด และพฤติกรรมที่สอดคล้องกันในการเข้าไปมีบทบาทในการเข้าร่วมขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ โดยถือเอาว่างานประเพณีเป็นเวทีรวมกลุ่มของทุกคนในหมู่บ้านเป็นหน้าที่ที่สมาชิกทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยไม่มีการแปลกแยกไปจากชุมชน การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีได้แสดงถึงความเป็นชุมชนของคนในหมู่บ้านเป็นการยอมรับในบทบาทของสมาชิกในชุมชน ที่ต้องมีบทบาทและภาระหน้าที่ที่สอดคล้องกัน โดยการเข้าไปร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาว มีการเก็บเงินรวมทุนของหนุ่ม-สาวในหมู่บ้านและครอบครัวเป็นหลังคาเรือน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์และแพขบวนแห่ ทุกหมู่บ้านจะมีข้อตกลงกันในระเบียบระบบ กฎเกณฑ์และมีการกำหนดหน้าที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ โดยให้มีการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน และสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในหมู่บ้าน มีการต่อรอง แบ่งแยกหน้าที่ตามความสามารถและการได้รับมอบหมายจากสมาชิกในหมู่บ้าน ให้เข้าร่วมในการจัดหาต้นไม้เพื่อนำมาทำไม้ค้ำโพธิ์ให้ได้ขนาดและตกแต่งให้สวยงาม ตลอดจนการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกหมู่บ้านในการร่วมรวมทุน แบ่งกลุ่มเพื่อจัดหาวงดนตรีเพื่อมาร่วมเฉลิมฉลองในงานประเพณี เป็นการสร้างบทบาทหน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงกันเองในกลุ่ม ความสัมพันธ์ของสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งทุกหมู่บ้านจะมีการกำหนดบทบาท สร้างความสัมพันธ์ของ กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้เหมือน ๆ กัน จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการช่วยเหลือในด้านแรงกาย ความคิดของกลุ่มผู้ใหญ่ในขบวนแห่ประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ตัวอย่างหมู่บ้านใดที่จัดช่วยสนับสนุนกิจกรรมอย่างจริงจัง มีส่วนร่วมอย่างคึกคัก ในการจัดเตรียมประเพณี มีความพร้อมมากเป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น สามารถสื่อแสดงออกได้ชัดเจน โดยผสมผสานประเพณีกับวิถีชีวิตคนในหมู่บ้านได้เช่น เกี่ยวข้าว ดำนา จับปลา จักสาน มักได้รับความสนใจและเป็นแบบอย่างของความสามัคคีกันในหมู่บ้าน ตลอดจนอาจแสดงให้เห็นถึงการได้รับรางวัลจากการจัดประกวดในการจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์สมัยใหม่ขึ้นมา ซึ่งเดิมประเพณีนั้นเป็นแนวคิด การปฏิบัติจากชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ร่วมกันจัดกระทำขึ้นมาอย่างง่าย ๆ ส่วนราชการไม่ได้เข้ามาจัดการ เว้นแต่ได้รับการร้องขอช่วยดูแลความสงบ เรียบร้อยจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนใหญ่ผู้นำในหมู่บ้านจะเป็นผู้ควบคุม ดูแล สมาชิกของหมู่บ้านด้วยกันเองจากการที่ชุมชนจอมทองในอดีต มีลักษณะโครงสร้างเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีวิถีชีวิตแบบการเกษตรเป็น

ชุมชนดั้งเดิม (Traditional Society)[3] มีการจัดแบ่งหน้าที่ของเพศชาย-หญิงที่ชัดเจน การจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทองแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยการจัดหา จัดทำ จัดรูปแบบของขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ได้มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ตามโครงสร้าง และข้อตกลงกันในกลุ่มมีการพิจารณาตกลงกันเองภายในกลุ่ม ผู้ที่ทำหน้าที่หัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาวจะเป็นตัวแทนของหมู่บ้านในการจัดเตรียมงาน เริ่มตั้งแต่ร่วมกันออก หาต้นไม้ที่มีง่ามไม้ขนาดใหญ่ ได้สัดส่วนพอเหมาะ สวยงาม ตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมีการประชุมนัดหมาย วัน เวลาและสถานที่จะไปตัดไม้ รวมทั้งช่วยชักลาก แบกหาม บรรทุกเพื่อนำกลับสู่หมู่บ้าน หลังจากนั้นจะได้มีการตกแต่ง เลื่อยต้นไม้ให้ดูเรียบ เพื่อจัดเตรียมไม้ค้ำให้ได้รูปร่างตามลักษณะเสาไม้ (บ้าน) ที่ต้องการ หลังจากนั้นจะนำไม้ไปแช่น้ำในลำเหมือง ในหมู่บ้านประมาณ 2 สัปดาห์ เพราะเชื่อว่าไม้หลังจากนำขึ้นมาจากน้ำทิ้งไว้ให้แห้งนำมาตัดแต่งให้เรียบ จะปรับแต่งนั้นทำได้ง่ายกว่า ไม้จะมีความเหนียวและอ่อน ที่สำคัญไม้จะอยู่ได้นานไม่แตกง่าย ไม่ผุเร็ว หน้าที่เหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นงานของกลุ่มหนุ่ม กลุ่มผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ เป็นช่างฝีมือในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มสาวจะมีส่วนช่วยกันดูแลในด้านอาหาร ช่วยร้อยดอกไม้ที่หาได้ง่ายในชุมชน จัดเย็บหมอนรองง่ามไม้ค้ำโพธิ์ ตัดกระดาษสีเพื่อตกแต่งล้อขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มสาวก็ยังไม่มีบทบาทที่โดดเด่น เช่น กลุ่มหนุ่มในเรื่องของการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์เลย นอกจากร่วมสมทบเงินทุนหมู่บ้านเพื่อทำไม้ค้ำโพธิ์ เท่านั้น นอกจากนี้การแบ่งขอบเขตที่ชัดเจนในบริเวณลานที่ใช้จัดทำตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์มักเป็นที่ร่วมกันทำงานของผู้ใหญ่ ผู้มีความรู้ความสามารถของหมู่บ้าน พ่อบ้าน ผู้อาวุโส ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ กลุ่มหนุ่มมีส่วนช่วยเป็นแรงงานจัดทำเท่านั้น โดยที่กลุ่มสาวคอยช่วยเหลืองานด้านการตกแต่ง กลุ่มเด็กเล็กชาย-หญิงนั้นจะอยู่ขอบเขตรอบนอกที่คอยสนใจ อยากรู้อยากเห็น เฝ้าติดตาม เอาใจใส่ในการทำงานของผู้ใหญ่อย่างตั้งใจ ดูเหมือนเป็นเรื่องสนุกที่พบกับผู้คนจำนวนมากในหมู่บ้านที่มารวมกันแห่งเดียว อาจวิ่งเล่นรอบๆใกล้ขบวนการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านนั่นเอง ซึ่งจะเป็นเสมือนการขัดเกลาการเรียนรู้อย่างหนึ่งโดยวิธีการจดจำ ลอกเลียนแบบในการจัดกิจกรรมของกลุ่มโดยตรง และพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในประเพณีของหมู่บ้านต่อไป

การเข้าไปมีบทบาทและร่วมทำหน้าที่ของกลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มผู้ใหญ่ พ่อบ้าน นั้นยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความคิดเห็น ให้การสนับสนุน เสนอแนะ

---

[3] Traditional Society ชุมชนดั้งเดิม เป็นสังคมของกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยบริเวณเดียวกัน เป็นชุมชนเก่าแก่ที่คนในสังคมมีผลประโยชน์จากธรรมชาติร่วมกัน ใช้ผลประโยชน์จากทรัยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้ออำนวยให้แก่กลุ่มเช่นเดียวกัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดำเนินชีวิตตามแบบดั้งเดิม

ร่วมให้คำปรึกษากันอย่างใกล้ชิด กับกลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านต้องจัดให้มีขบวนแห่เพื่อเข้าร่วมในฐานะสมาชิกของงานประเพณีอำเภอจอมทอง ในวันงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ใน วันที่ 15 เมษายน(วันพญาวัน) ในลักษณะเช่นนี้ จึงถือว่าเป็นการแสดงถึงบทบาทความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสร้างความสามัคคี ความปรองดองและความเข้มแข็ง ในการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง เป็นประเพณีที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นสมาชิกในหมู่บ้านได้เด่นชัด รวมทั้งสร้างความแน่นแฟ้นให้สถาบันของครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านสามารถให้ความดูแล สนับสนุน การทำหน้าที่ของกลุ่มหนุ่ม-สาวในหมู่บ้านตนเองได้อย่างใกล้ชิดขณะเดียวกันการช่วยเหลือกัน ในการทำหน้าที่ยังเป็นการกำหนดในบทบาทของกลุ่มหนุ่ม-สาวในฐานะสมาชิกของหมู่บ้านและสมาชิกในขบวนของการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ทั้งนี้เพื่อให้อยู่ในขอบเขตของหมู่บ้านตนเอง โดยมีภาระและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มในหมู่บ้านที่ชัดเจน

เมื่อเปรียบกับปัจจุบันที่งานประเพณี ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเทศบาลได้เข้ามาดำเนินการจัดงานประเพณีให้เป็นระบบ มีระเบียบยิ่งขึ้น ได้จัดประชุม จับสลากรูปขบวนการแต่งขบวน ตั้งแต่กลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน การจัดแสดงวิถีของชาวบ้าน มีการประกวดให้รางวัล ถือเป็นการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของงานประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมไป เพราะเมื่อภาพงานประเพณีเมื่อนำออกไปสู่ภายนอกสังคมชุมชน อันจะเป็นการสร้างชื่อเสียงให้ชุมชน อีกทั้งสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกเหนือจากชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม มีความโดดเด่นมากมาย ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนราชการท้องถิ่นกับชุมชน อาจถือได้ว่าเป็นระดับความสัมพันธ์ต่างฝ่ายได้แสดงออกถึงพลังของกลุ่ม ที่สามารถใช้งานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองได้ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นได้สร้างพลังอำนาจทางการเมืองสามารถสร้างฐานเสียงให้กับ กลุ่มตนเองได้ในการสมัครครั้งต่อไป กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้านได้แสดงพลังของความสามัคคี การสื่อแสดงถึงวิถีชีวิตในชุมชน การมีส่วนร่วมในชุมชน กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น ได้สร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่น รูปลักษณ์ใหม่ให้แก่งานประเพณี ด้วยการจัดให้มีดนตรีร่วมแห่ในขบวน รวบรวมเงินที่จัดสนับสนุนด้วยกลุ่มของตนเองโดยที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มผู้นำในชุมชนเลย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ศรีวรรณา สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหลวง มีตำแหน่งเป็นเลขานุการกลุ่มแม่บ้าน บ้านลุ่มใต้วัย 33 ปี ประกอบอาชีพค้าขายในตัวอำเภอ การศึกษาสูงสุดระดับอุดมศึกษาจากสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงราย หลังจากจบชั้นสูงสุดจากโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ เรียนต่อด้านบริหารธุรกิจต่อมาจึงศึกษาเพิ่มเติมทางด้าน

วัฒนธรรมท้องถิ่นจนจบระดับปริญญาตรี ความรู้ ความสามารถที่ศึกษามาโดยเฉพาะ และการศึกษาทางด้านวิทยาการจัดการ จึงเป็นอีกคนที่มีบทบาทสูงคนหนึ่งในหมู่บ้าน เนื่องจากที่บ้านมักเป็นแหล่งที่มีผู้คนติดต่อ ร่วมพบปะ พูดคุยกันอยู่เป็นประจำ เพราะทำธุรกิจทางด้านที่เกี่ยวกับหนังสือ สิ่งพิมพ์ที่มีคนสนใจ เข้ามาที่ร้านค้าอยู่เสมอ ในช่วงเดือนเมษายนที่ผู้วิจัยได้พบและพูดคุยกับศรีวรรณา เป็นช่วงที่ในหมู่บ้านมีการนัดหมายในการจัดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เพื่อเข้าร่วมงานประเพณีประจำปี ก็ได้มีการร่วมประชุมกันโดยพบปะกันที่ร้านของศรีวรรณาก่อนที่จะไปประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเช่นที่เคยทำต่อเนื่องกันมาเพราะง่ายในการติดต่อและแจ้งข่าวสารข้อมูลของหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านหมู่ที่ 2 นี้ เป็นหมู่บ้านที่มีอาณาบริเวณติดกับวัดพระบรมธาตุศรีจอมทองอันเป็นสถานที่ ที่จะได้มีการจัดงานประเพณีที่เก่าแก่ สืบทอดกันมาช้านานแล้ว หมู่บ้านแห่งนี้มีประวัติความใกล้ชิดกับวัดและการริเริ่มประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์มายาวนานแห่งหนึ่งของอำเภอจอมทอง แต่ทั้งนี้ปัญหาเนื่องมาจากปัจจุบันสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาววัยรุ่นในหมู่บ้านมีจำนวนน้อยด้วยส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเด็กที่เรียนหนังสือในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น การริเริ่มดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานประเพณีทุกเรื่อง จึงตกอยู่กับกลุ่มของผู้ใหญ่ พ่อบ้าน แม่บ้าน ศรีวรรณา ได้เล่าประสบการณ์ การเข้าร่วมงานประเพณีของเธอ

"มีมานานตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้านลุ่มใต้ตั้งแต่เรียนหนังสือระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 แล้วในสมัยเด็กได้เคยติดตามผู้ปกครองและบรรดาพี่ ๆ ของบ้านไปเข้าร่วมฟังการประชุมของกลุ่มหนุ่ม-สาว ในขณะนั้นได้เรียนรู้ลักษณะของการริเริ่มการจัดงานประเพณีของหมู่บ้านได้ทราบแนวดำเนินการของผู้ใหญ่เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน เมื่อโอกาสมาถึงโตอยู่ในช่วงวัยรุ่น พี่ ๆ และผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมักจะชักชวนเพื่อไปร่วมประชุม แรก ๆ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างไร รับฟัง ความคิดของรุ่นผู้ใหญ่มากกว่า เปรียบ เสมือนกับการซึมซับเอาความรู้ จากการถ่ายทอดของกลุ่มรุ่นพี่ จากผู้ใหญ่ให้ อย่างค่อยเป็นค่อยไปการสืบทอดความรู้ แนวการปฏิบัติและรูปแบบวิธีการของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ได้สืบทอดต่อกันไปเป็นรุ่นๆในหมู่บ้าน จากแรกเริ่มที่ติดตามรุ่นพี่เข้าฟังการประชุม และติดตามงานประเพณีมานานหลายปี เมื่อโตมากขึ้นจึงทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนัก ในภาระงานของตนเองสืบต่อไป โดยที่ลักษณะการรวมกลุ่มของกลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้านเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นไม่มีรูปแบบ ที่แน่นอน ชัดเจน ก็สุดแล้วแต่ว่าปีใดจะมีสมาชิกเข้าร่วมของกลุ่มหนุ่ม-สาว มากน้อยเพียงใด การรวมกลุ่มเป็นลักษณะเฉพาะชั่วคราวเมื่อมีงานประเพณีเท่านั้น การรวมกลุ่มเป็นไปตามโอกาสจะกระทำเมื่อใกล้ถึงประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ จึงจะมีการรวมกลุ่มของวัยรุ่นหนุ่ม-สาวขึ้นมาให้เห็นเด่นชัด มีการนัดหมายการเจรจาตกลง เพื่อจัดเลือกตัวแทนของกลุ่มที่จะทำ

หน้าที่หัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว มีการเลือกกันเอง ขึ้นมา มีการเจรจา หาข้อตกลงกันในกลุ่มนั้น เนื่องจากความรู้ ความเข้าใจของกลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้านเกี่ยวกับประวัติความมาของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ตลอดจนการเรียนรู้ จากแหล่งศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ในท้องถิ่นและการถ่ายทอดมีน้อย ดังนั้นศรีวรรณา จึงเป็นเพียงสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านคนหนึ่ง ที่คุ้นเคยกับการเข้าร่วมในกิจกรรมและมีประสบการณ์ในงานประเพณีที่สำคัญยิ่งอย่างนี้ของหมู่บ้าน โดยจะทำหน้าที่ดูแลด้านการเงินของกลุ่มเมื่อมีการเก็บรวมรวมเงินเพื่อใช้จ่ายในการจัดทำและจัดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดตกแต่งล้อขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เนื่องจากพอมีความรู้ ความเข้าใจในงานด้านศิลปะสมัยใหม่ผสมผสานในรูปแบบเก่า เนื่องจากการที่เรียนรู้และสำเร็จการศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนในงานการจัดหาไม้ค้ำโพธิ์ จัดทำ ตกแต่งรูปเล่มไม้ค้ำโพธิ์ บรรดากลุ่มสาวและกลุ่มของแม่บ้านจะไม่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องแต่จะสนับสนุนในด้านแนวความคิด ร่วมสนับสนุนในกิจกรรมของกลุ่ม ช่วยประดับตกแต่งขบวนล้อแห่ไม้ค้ำโพธิ์อย่างเต็มที่ การเข้าร่วมในขบวนจะมีการเตรียมตัวกันอย่างคึกคักในวันที่ 15 เมษายน พร้อมจะร่วมสนุกสนาน เข้าร่วมเต้นรำวงร่วมกับสมาชิกคนอื่นของหมู่บ้าน ซึ่งในปีนี้ หมู่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหลวงก็ได้จัดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ของกลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มพ่อบ้านและกลุ่มแม่บ้าน ที่เข้าร่วมงานประเพณีด้วย เช่นเดียวกับเมื่อทุกปี ในขบวนของหมู่บ้านได้มีการจ้างวงดนตรีจากต่างถิ่นโดยเริ่มมีมาประมาณช่วง 10 ปี ของงานประเพณีที่ผ่านม ให้มาเล่นดนตรีตามแนวนิยมในสมัยใหม่มาให้ความ สนุกสนานเร้าใจให้แก่คณะกลุ่มหนุ่ม-สาว เพื่อที่สมาชิกในชุมชนจะได้ร่วมกันเต้นรำในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์หมู่บ้าน โดย ปกติขบวนของหมู่บ้านมักจะเป็นขบวนปิดท้าย เนื่องจากใกล้วัดพระบรมธาตุศรีจอมทองมากที่สุด จึงเปรียบเสมือนเจ้าบ้าน ที่จำเป็นต้องรอให้แขกจากหมู่บ้านอื่นได้จัดกิจกรรมของตนเองให้เสร็จสิ้นพิธีการก่อน แล้วจึงจะช่วยกันแห่เคลื่อนขบวนไม้ค้ำโพธิ์เข้าสู่วัดเป็นหมู่บ้านสุดท้าย"

นอกจากนี้ขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านลุ่มใต้ แล้วก็ยังมีการแห่ดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มผู้ใหญ่ด้วยเครื่องดนตรีพื้นเมือง สะล้อ ซอ ซึงและมีการเตรียมต้นเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจัดเตรียมไว้ เป็นเครื่องถวายแก่วัดตามความศรัทธาการร่วมทำบุญของชาวพุทธ เมื่อมีโอกาสเข้าวัด มักจะร่วมทำบุญเพื่อเป็นบุญกุศลและอานิสงส์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและญาติมิตรทั้งหลาย ในความคิดของศรีวรรณา เธอยังมีความเชื่อ ความศรัทธา ยึดมั่นในการได้บุญได้กุศล อีกมากเชื่อว่าการนำไม้ค้ำโพธิ์ไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นการช่วยค้ำจุนชีวิตของตนเองให้ยั่งยืน ยาวนาน แต่ความเชื่อ ความ ศรัทธาเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาใช้ค้ำต้นศรีมหาโพธิ์ อันเกี่ยวข้องกับการถวายช่วย

ค้ำต้นศรีมหาโพธิ์ด้วยไม้ค้ำเล่มใหม่ หรือไม้ค้ำโพธิ์เล่มเก่าที่ผ่านจากการใช้งานมาแล้วในปีก่อน จึงไปขอบูชาเอามาใช้ใหม่ ก็ไม่ได้มีความหมายในเรื่องได้บุญกุศล มากน้อยต่างกันแต่เพียงอย่างไร ได้บุญกุศลเหมือนกัน ในด้านความลึกซึ้งในงานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ ศรีวรรณา เป็นอีกคนหนึ่งที่รู้ไปไม่มากไปกว่าคนรุ่นใหม่คนอื่น ๆ แต่ก็ได้เข้าใจว่าเป็นประเพณีที่ถ่ายทอดกันมานาน มีการนำมาปฏิบัติกันเป็นเวลานานร่วม 100 ปีมาแล้ว คนรุ่นใหม่ควรช่วยกันอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีให้ยั่งยืนนานต่อไป เพื่อให้ประเพณีเช่นนี้ยังหลงเหลือให้เห็นในชุมชนท้องถิ่นที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างโดดเด่น เช่นเดียวกับข้อคิดเห็นของภิเษก หัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว บ้านสันหมู่ที่ 5 ตำบลข่วงเปาได้ให้ทรรศนะของตนเองกับงานประเพณีในปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544) ไว้ว่า

"เป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่มมา 2 – 3 ปีแล้ว การจัดเตรียมงาน การดำเนินพิธีกรรมได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ตลอดจนความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มหนุ่มในหมู่บ้านด้วยดี ที่ผ่านมาสัก 2 ปี ได้เริ่มคิดทำไม้ค้ำโพธิ์ลักษณะพิเศษโดยใช้วิธีแกะสลัก ต้นไม้ใหญ่ที่ทำไม้ค้ำโพธิ์ ให้โดดเด่น ช่างฝีมือที่จ้างเป็นช่างจากบ้านอื่นราคากันเอง ในส่วนสมาชิกกลุ่มหนุ่มได้ร่วมเรี่ยไรคนละ 400 บาท กลุ่มวัยรุ่นคนละ 300 บาท กลุ่มผู้ใหญ่แล้วแต่จะร่วมสนับสนุนให้ปีหนึ่งเก็บรวบรวมไว้หลายหมื่นใช้ทำกิจกรรม หากเหลือจะเป็นทุนจัดทำในปีต่อไป ในกลุ่มได้ช่วยกันจัดดำเนินการ แบ่งงานรับผิดชอบรวมทั้งหัวหน้ากลุ่มช่วยติต่อดนตรีมาเล่นในขบวนด้วย ในปีที่ผ่านมาไม่ค่อยมีปัญหา เรื่องการ ทะเลาะ ชกต่อยของสมาชิกกลุ่มเต้นรำ เพราะมีผู้ใหญ่ช่วยกันดูแลที่ดีอยู่แล้ว แต่ปัญหาคือขบวนจากเข้าวัดมืดแล้วเพราห่วงแต่แห่ขบวนให้สนุกสนานเช้าวันรุ่งขึ้นจึงจะร่วมกันไปถวายไม้ค้ำโพธิ์ ในส่วนความเชื่อ ความศรัทธา ความเข้าใจเรื่องการสร้างบุญสืบชะตาเชื่อตามผู้ใหญ่ ไม่ค่อยรู้ประวัติ ความเป็นมา และประเพณีดั้งเดิม ที่ทำทุกวันนี้มาจากการบอกให้แนะนำจากผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ที่สำคัญหากประเพณีนี้รวมเป็นขบวนเดียวน่าจะดี แต่หากไม่มีความสนุกสนาน แห่ด้วยดนตรีวัยรุ่นงานอาจไม่สนุก น่าสนใจ อาจหมดความหมายของวัยรุ่นไป"

2.3 การสร้างเอกลักษณ์และระบบการคิดของคนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

การต่อสู้เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชน ที่ปรากฏผ่านมามักจะมีการต่อสู้ด้านอุดมการณ์อยู่ตลอดเวลาระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจากส่วนกลางที่มีความพยายามจะเข้าครอบครองพื้นที่ความเป็นเจ้าของด้านวัฒนธรรม(Hegemony) ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นพยายามที่จะสร้างสรรค์อุดมการณ์ต่อรอง เพื่อจะดำรงรักษาความเป็นอิสระและเอกลักษณ์ของตนเองตลอดเวลา ในลักษณะของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง

เช่นเดียวกัน ขณะที่ปัจจุบันเมื่อทางราชการต้องการส่งเสริมงานประเพณีท้องถิ่นให้เผยแพร่ สร้างชื่อเสียงแก่ท้องถิ่น สนับสนุนการหารายได้จากการท่องเที่ยวเข้าท้องถิ่น ได้เข้ามาปรับให้มีรูปแบบจัดตกแต่งล้อขบวนแห่ แต่งล้อขบวนแห่ด้วยสาวงามจากแต่ละหมู่บ้าน ชาวบ้านพยายามต่อรองท้ายที่สุดผลก็ออกมาว่าเป็นการจัด 2 วัน วันแรกเป็นแบบทางการ วันที่สองเป็นแบบชาวบ้าน มีความพยายามในการที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณี ด้วยการใช้ความสนุกสนานจากการเลียนแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก ด้วยดนตรีที่มีการขับร้องเพลงทันสมัย มีการใช้เครื่องขยายเสียงที่ดังกระหึ่ม พลังเสียงที่เร้าอารมณ์แก่ผู้คนเข้ามาร่วมเต้นรำอย่างสนุกสนาน เร้าใจในช่วงระหว่างระหว่างการชักลากขบวนแห่ การรับแบบแผนจากสื่อข้อมูลที่รวดเร็ว ทันสมัย การแพร่กระจายวัฒนธรรมเมืองสู่ท้องถิ่น ทำให้ภาพของการละเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำตามจังหวะดนตรี ในแบบชาวบ้านด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึง การละเล่นพื้นบ้านด้วยการฟ้อนเจิง การแห่กลองมองเชิงขับค่าวซอ ที่เล่นได้เฉพาะกลุ่มผู้คนวัยผู้ใหญ่ เป็นเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ขณะเดียวกันกับกลุ่มผู้คนส่วนใหญ่ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มคนในสังคมยุคใหม่ ไม่ได้ถูกดึงเข้าไปมีส่วนร่วมในความสนุกสนานนั้นด้วย เพราะเนื่องจากดูไม่ทันสมัย ไม่ครึกครื้น เร้าอารมณ์ดนตรีตะวันตกสมัยใหม่ กลับกลายเป็นการสร้างความเร้าอารมณ์ ให้มีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของความสนุกสนาน ในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ได้ดีกว่าและกลายเป็นต้นแบบ ที่มีการเอาแบบอย่างว่าเป็นประเพณีที่ถูกต้องในที่สุดพลังความเข้มแข็งของเครื่องดนตรีทันสมัยและการขับร้องท่วงทำนองเพลงที่เร้าอารมณ์สร้างความมีส่วนร่วมในงานประเพณีก็ได้รับชัยชนะ สามารถลดความขลังของการแห่ การละเล่นดนตรีพื้นบ้านได้สำเร็จ ในช่วงของขบวนแห่ในงานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ในปัจจุบัน จะมีหลงเหลือให้เห็นก็แต่ในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ตัวอย่างของหมู่บ้าน เพื่อแสดงถึงความพยายามรักษาเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมกับการจัดแห่ด้วยเครื่องดนตรีตะวันตกของกลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่นยุคใหม่ที่ได้จัดจ้างมาเล่นในแต่ละหมู่บ้าน ในขณะเดียวกันระบบความคิดของคนในชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนไป ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแต่ละกลุ่มคน แต่ละชุมชนแต่ละสังคม จะมีวัฒนธรรมในการเลือกสรรความจำเป็นและความสำคัญบางประการไว้ ตัดสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมบางสิ่งบางอย่างออกไปที่เรียกว่าวัฒนธรรมในการเลือกสรร (Traditional of Selection) ดังเช่นในการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง

การให้ความสำคัญของไม้ที่ใช้ทำไม้ค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ และชนิดของต้นไม้ที่จะนำมาจัดทำซึ่งแต่ เดิมถือว่าตามประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมายาวนาน นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งจากป่าในเขตพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนเท่านั้น เพราะถือว่าการจัดทำด้วยไม้ใหม่ เป็นการทำบุญ กุศล ด้วยการ

ออกแรง การจัดทำ ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมในกลุ่ม การรวบรวมเงินทุนด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน ของคนในหมู่บ้านไม่นิยมใช้ไม้ค้ำโพธิ์เล่มเก่า ที่เป็นของปีก่อนมาใช้ค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์อยู่ แต่แนวคิดนี้ถูกปรับเปลี่ยนไปได้เช่นเดียวกัน หลายปีที่ผ่านมาการใช้ไม้เนื้อแข็งที่มีขนาด รูปร่าง สัดส่วนที่ดูเหมาะสม โดยการนำไม้สักจากต่างถิ่นมาตกแต่งจัดทำขึ้นมา เพื่อให้ไม้ค้ำโพธิ์ดูโดดเด่นและสวยงาม มีความแปลกใหม่ แปลกตา ด้วยการแกะสลักเสลารูปเล่มที่สวยงาม แปลกตาออกไปทดแทน ซึ่งแต่ก่อนนั้นมีการใช้ไม้เนื้อแข็งประเภทไม้เต็ง ไม้รัง เท่านั้น แต่ต่อมาการหาไม้เนื้อแข็งที่มีเนื้อไม้ทนนาน แตกหักยาก ตกแต่งง่ามไม้ค้ำจัดกระทำได้อย่างประณีต ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนแนวคิดของคนในชุมชน ว่ายิ่งใช้ไม้ที่ดี มีคุณค่า อดทน สวยงามมากขึ้นเท่าใด จะได้รับบุญกุศลและการทำบุญสืบชะตาชีวิตของตนเอง จะช่วยให้เกิดความยืนยาวมากขึ้นเท่านั้น และในที่สุดจะกลายเป็นแบบอย่างใหม่ที่เกี่ยวกับรูปเล่มของไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งจะไม่เป็นเรื่องที่แปลกในปัจจุบันนี้ ถ้าจะมีไม้ค้ำโพธิ์ในรูปลักษณะที่แตกต่างจากกลุ่มไม้ค้ำโพธิ์รุ่นเก่าที่เคยมีมาก่อนอันยาวนาน โดยที่รูปลักษณะของไม้ค้ำโพธิ์นั้นนอกจากมีลักษณะทรงกลม ตามรูปเล่มไม้ สามารถเลื่อย ตัด ตกแต่งให้มีลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยม และรูปทรงแปดเหลี่ยม ที่ตกแต่งบริเวณง่าม และปลีไม้ (คอไม้ค้ำ) ให้สวยงาม การยอมรับในความคิดเรื่องบุญ กุศลของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไป เน้นให้เห็นในรูปลักษณะของสัญลักษณ์แห่งไม้ค้ำโพธิ์ที่สัมผัส ชื่นชม ได้มากกว่าความรู้สึกทางด้านจิตใจ ในความภาคภูมิใจ และความศรัทธา ในความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจอมทองที่เคยมีและเคยเป็นอยู่เช่นในอดีต

2.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและบทบาทของวัยรุ่นในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์

งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ โดยความรู้สึกของชุมชนจอมทองโดยทั่วไปถือเป็นประเพณีของส่วนรวม ทุกคนมีภาระ หน้าที่ที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ และเข้าร่วมงาน โดยเชื่อว่าในหนึ่งปีมีการจัดครั้งเดียว ดังนั้นทุกคนในฐานะสมาชิกของชุมชนต้องเข้าร่วมอย่างเต็มที่ การเข้าร่วมของกลุ่มหนุ่ม-สาว ของหมู่บ้านโดยผู้นำกลุ่มมักเป็นหนุ่มที่มีความเป็นผู้ใหญ่มากกว่าคนอื่นและยอมรับกันภายในกลุ่มไม่มีรูปแบบของกลุ่มหนุ่ม-สาวที่ชัดเจน การรวมกลุ่มเป็นไปโดยสมัครใจและตามวัยที่เหมาะสมในฐานะสมาชิกของหมู่บ้าน เมื่อโตขึ้นเป็นหนุ่มเป็นสาวก็จะปรับตัวให้เป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้าน การจัดรวมกลุ่มเป็นไปอย่างง่าย ๆ มอบหมายกันเอง มีการรวมกลุ่มกันในลักษณะเฉพาะงาน ซึ่งช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายนและใกล้วันที่ 13 - 15 เมษายน จะมีบรรยากาศและความรู้สึกที่เกิดขึ้นกันเองภายในว่า ในปีนี้หมู่บ้านต้องมีการเข้าร่วม

ขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มหนุ่ม-สาวเหมือนดังเช่นทุกปี ช่วงเวลาที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยมีการหยุดจัดงานประเพณี

ข้อสังเกตจากงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของคนรุ่นเก่าในชุมชนจอมทอง ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากพ่อน้อยแก้ว กันธิยะ[4] ได้นำเสนอไว้ในประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

" ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัตถุประสงค์เดิม เพื่อให้คนในชุมชนทำพิธีสืบชะตาราศีของตน โดยจัดทำไม้ง่ามเล็กๆขนาดต่าง ๆ นำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัดใกล้บ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนในชุมชนได้จัดให้มีการทำบุญเพื่อสืบต่ออายุตนเอง ส่งเสริมให้คนเข้าวัด ผูกพันใกล้ชิดศาสนา พร้อมกับการสร้างในความเชื่อของการเคารพ บูชาต่อต้นโพธิ์ที่เปรียบเสมือนตัวแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การค้ำกิ่งต้นโพธิ์ในวัดเป็นการค้ำต่อศาสนาคนในชุมชนจะได้มีศูนย์กลางความศรัทธาแห่งดียวกัน ไม้ค้ำโพธิ์ถูกนำมาใช้เชื่อมโยงให้เกิดการปฏิบัติโดยพร้อมกันทุกหมู่บ้าน จนกระทั่งจัดให้เป็นประเพณีที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ รูปแบบประเพณีที่ผ่านมาผู้เฒ่าผู้อาวุโสที่ได้รับความเคารพนับถือ เมื่อก่อนเวลามีงานประเพณีจะได้รับเชิญเข้าร่วมงาน เป็นผู้นำขบวนแห่ ถือสลุงน้ำสงฆ์พระ ถือขันข้าวตอก ดอกไม้แต่ในปัจจุบันนี้แทบจะไม่มีผู้อาวุโส ผู้รู้ในหมู่บ้านได้เข้าร่วมงานอีกเลย งานประเพณีกลับกลายเป็นของคนรุ่นใหม่ ที่มีความสนุกสนานมากขึ้น ขาดความสนใจในจารีตประเพณีดั้งเดิมที่รุ่นปู่ ย่า ตา ยายได้อุตส่าห์สร้างขึ้นมา เพื่อให้สืบทอดต่อกันไปตราบนานเท่านาน"

ข้อมูลจากพี่ทองอรรถ สุขใจ วัย 48 ปี สมาชิกพ่อบ้าน อดีตเคยเป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว หมู่ที่ 5 บ้านฮ่อม มาก่อนได้เล่าประสบการณ์ที่น่าสนใจในประเพณีแห่ไม้คำโพธิ์ในช่วงปี พ.ศ. 2509 -2512 ว่า ในขณะนั้นการศึกษาในชุมชนยังไม่เจริญโรงเรียนในหมู่บ้านมีชั้นสูงสุดเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาต่อต้องเข้าเรียนโรงเรียนเอกชนที่มีแห่งเดียวของอำเภอ ดังนั้นส่วนใหญ่เมื่อจบประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วจะไม่เรียนต่อกัน หลังจากออกจากโรงเรียนก็ได้มีส่วนช่วยเหลือ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในเรื่องของการช่วยเหลือแรงงาน และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามแบบดั้งเดิม ดังนั้นในหมู่บ้านกลุ่มหนุ่ม กลุ่มสาวของหมู่บ้านมักมีวิถีการดำเนินชีวิต แนวทางปฏิบัติตามแบบอย่างในสมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่โดยกิจวัตรประจำวันคือการออกทำไร่ ไถนา ทำงานกลางทุ่งนา รับจ้างทั่วไป มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายอย่างชาวชนบทโดยทั่วไป พึ่งพาอาศัยกัน

---

[4] พ่อน้อยแก้ว กันธิยะ ผู้ให้ข้อมูลหลัก วิทยากรผู้มีความรอบรู้ในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ผ่านประสบการณ์ชีวิตในชุมชนท้องถิ่นมายาวนาน มีความรู้ในการทำบันทึกข้อมูลจากความรู้ จาก ตำนานเรื่องเก่าแก่ของชุมชนเป็นผู้อาวุโสที่ได้รับความเคารพ นับถือในชุมชนเป็นอย่างดี

ในการทำงาน มีความเป็นกลุ่ม เป็นพี่เป็นน้องกันแนบแน่น กลุ่มหนุ่ม-สาวในหมู่บ้านแตกต่างกับกลุ่มวัยรุ่น โดยสิ้นเชิงเนื่องจากหากกล่าวถึงวัยรุ่นในขณะนั้น จะเป็นวัยที่เรียนหนังสือกันในโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านโดยได้รับการดูแลจากพ่อ แม่ ผู้ปกครองด้วย มองเห็นว่ายังเป็นเด็ก ยังไม่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนกลุ่มหนุ่ม-สาวจริง ๆ จะพ้นจากระบบการศึกษาในขณะนั้นไปแล้ว มีการจัดตั้งกลุ่มกันขึ้นมาตามวัยตามละแวกหมู่บ้าน ประกอบกับในช่วงขณะนั้น (พ.ศ. 2512 – 2513) ได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหนุ่ม-สาว ขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มเดิมที่มีอยู่แล้ว จึงได้รับการจัดตั้งมีการส่งเสริมกันขึ้นมาใหม่อย่างมีระบบ มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ในชุมชน มีกระบวนการถ่ายทอด สืบต่อจากกลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นพี่ไปสู่รุ่นน้องอย่างชัดเจน เมื่อกลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นก่อนของหมู่บ้าน ออกเรือนแต่งงานไป การสร้างกลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นใหม่ขึ้นมามีอย่างต่อเนื่อง โดยมีระบบการศึกษาในหมู่บ้านเป็นตัวกำหนด กิจกรรมในยุคนั้นของกลุ่มหนุ่ม-สาวส่วนใหญ่ จะเกี่ยวข้องกับวัด มีงานกฐินทอดผ้าป่า งานปอยหลวง งานแต่งงาน ที่กลุ่มหนุ่ม-สาวจะได้ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที ในขณะเดียวกันหนุ่มต่างถิ่นก็มีโอกาสได้ทำความรู้จักสาวที่หมายปองในอีกหมู่บ้านได้ ส่วนกลุ่มวัยรุ่น (วัยเรียน) นั้นเป็นช่วงเวลาที่จะเรียนรู้ รูปแบบการทำงานของกลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นพี่ในหมู่บ้าน มีการช่วยเหลือให้กับกลุ่มหนุ่ม-สาวบ้าง เช่นตักน้ำ ช่วยทำขนม อาหาร มีการสังเกตการเข้าร่วมกลุ่มและการทำงานของรุ่นพี่ ตลอดจนการได้รับการสอนให้ความรู้จากรุ่นพี่โดยตรง ตลอดจนการเป็นพี่ เป็นน้องในบ้านเดียวกันจะมีการอบรม สอนให้มีความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้านอย่างเป็นระบบใน ส่วนงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มหนุ่ม-สาว วัย 15 - 16 ปี เมื่อออกจากโรงเรียนก็จะกลายเป็นสมาชิกของกลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้านอย่างเต็มตัวจะถูกเรียกให้มีการประชุมกันในช่วงต้นเดือนเมษายน (1-5 เมษายน)ในช่วงก่อนหน้านั้นกลุ่มหนุ่ม-สาวจะมีเวลาตกลง ต่อรองกันมาก่อนหน้าแล้วบ้าง แต่ยังไม่ชัดเจน การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งในขณะนั้นทุกหมู่บ้านโดยส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวง) มักเป็นผู้มีบทบาทในการเรียกประชุม ให้ข้อคิด หาแนวทางในการปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติประเพณีให้แก่กลุ่มหนุ่ม-สาว พร้อมกับผู้อาวุโส และผู้มีประสบการณ์ที่ได้รับความเคารพ นับถือคนอื่นในหมู่บ้านด้วยเช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและชนชั้นในหมู่บ้านจะเริ่มชัดเจนจากงานประเพณี โดยที่ทุกกลุ่มในหมู่บ้าน มีผลประโยชน์ร่วมกันคือการได้ร่วมงานบุญกัน จัดทำพิธีสืบชะตาชีวิตตนเอง กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านจะให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็นเสนอแนะให้คำปรึกษา คอยช่วยสนับสนุนในการทำงานของกลุ่มหนุ่ม-สาว ในขณะที่ผู้อาวุโส ผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือในหมู่บ้าน เป็นผู้ให้แนวทางการปฏิบัติประเพณีให้ถูกต้องตามจารีต (ฮีต) ที่ผู้ใหญ่รุ่นก่อนได้กระทำกันสืบมา กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านเป็นผู้คอยกำกับดูแลกลุ่มหนุ่ม-สาวอีกทอดหนึ่งเพื่อไม่ให้เกิด

เรื่องราว ความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่มหนุ่ม-สาวกันเองต่างหมู่บ้าน ข้อสังเกตที่พบกลุ่มต่างๆเหล่านี้จะมีบทบาทหน้าที่ ในการจัดกระทำที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่แตกต่างกันไป การจัดทำรูปเล่มไม้ค้ำ เน้นให้ดูสวยงาม การปรับตกแต่งง่ามไม้ ทาน้ำมัน แต่งสีสรร ซึ่งการดำเนินการลักษณะเช่นนี้ ตามทรรศนะของคนในหมู่บ้านจากข้อมูลของสมาชิกกลุ่มหนุ่มในอดีต ถือว่าเป็นความทันสมัยในยุคนั้น เป็นการปรับประยุกต์ไม้ค้ำรูปแบบธรรมดา ไม่สลักเสลาและงดงาม ปรับเปลี่ยนเพิ่มสีสรรให้น่าดู เน้นความคงทน แข็งแรงของไม้ค้ำ โดยไม่มีเรื่องการประกวดให้รางวัลไม้ค้ำ ขบวนแห่ไม้ค้ำจากส่วนราชการอื่นใดเข้ามาดำเนินการ เกี่ยวข้อง

พอมาในยุคหลังเริ่มการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของชนบท การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน การจัดสร้างถนน ไฟฟ้า ระบบสาธารณูปโภคอื่นๆการส่งเสริมด้านการศึกษา การปรับตัวของคนในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมใหม่ที่ขยายตัวขึ้น ระบบการสื่อสาร ความเจริญทันสมัยและความรวดเร็วของเทคโนโลยีถูกนำมาใช้พร้อมกับการส่งเสริมการศึกษาในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยหวังที่จะให้การศึกษา เข้ามามีส่วนในการพัฒนาประเทศให้เจริญ ทัดเทียมอารยประเทศอื่น ขณะเดียวกันการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างถิ่นโดยเฉพาะสังคมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในสังคมไทยมากขึ้น แนวคิดของปีเตอร์ เบอร์เกอร์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2539, หน้า 36) ให้ความสนใจลักษณะของสังคมที่ทันสมัย (Modernity) เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสร้างผลกระทบกับความสำนึกของผู้คนในสังคมนั้นบ้าง Peter Berger นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันยังได้กล่าวถึงสังคมสมัยใหม่ว่าเป็นสังคมที่มีต้นกำเนิด มีวิวัฒนาการและมีการก่อตัวบนระบบเศรษฐกิจที่ใช้หลักเหตุผล และมีการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก (Rationalization & Technological Economy) รวมทั้งสถาบันอื่น ๆ ของสังคมก็มีการพัฒนาไปในลักษณะเดียวกันสังคม เช่นนี้ก่อผลกระทบอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งต่อสำนึกของบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมนั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน สำนึกต่อเรื่องเวลาและจังหวะของชีวิตต่อการพัฒนาความเป็นตัวตนของตนเอง การพัฒนาด้านการศึกษาของหมู่บ้าน ในชุมชนจอมทองเช่นเดียวกันการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การขยายโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในหมู่บ้านขณะเดียวกันกลุ่มหนุ่ม-สาว วัยรุ่นในชุมชนล้วนได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากผู้ปกครองได้ศึกษาหาความรู้จากภายนอกสังคมมากขึ้น การศึกษาทั้งในด้านการนำความเจริญมาปรับใช้ในชุมชน และการศึกษาเพื่อให้หลุดพ้นจากอาชีพเกษตรกรรมของพ่อ ของแม่ บรรพบุรุษของตนเองไปด้วย กลุ่มหนุ่ม กลุ่มสาว มีการปรับเปลี่ยนไปโดยที่การศึกษาไม่สามารถเข้ามาจัดแยกกลุ่มหนุ่ม-สาว และกลุ่มวัยรุ่นออกจากกันที่ชัดเจนเหมือนแต่ก่อน จากการที่กลุ่มหนุ่ม-สาวส่วนหนึ่ง ยังอยู่ในระบบโรงเรียนแต่ขณะเดียวกันมีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านเป็นสมาชิกของชุมชน กลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มวัยเรียนในสถาน

ศึกษาในหมู่บ้านและในเมือง เมื่อกลับหมู่บ้านก็เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชน มีการนำวัฒนธรรมกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน กลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นใหม่ได้มีการเลียนแบบวัฒนธรรมเมือง โดยมีการจัดกระทำได้รวดเร็วขึ้น การนำมาปรับใช้ในงานประเพณีเพื่อให้มีการปรับปรนมากขึ้น มีการเลือกใช้วัฒนธรรมประเพณีที่เหมาะสมกับกลุ่มตนเอง และตามความสนุกสนานของกลุ่มมากขึ้น

เช่นเดียวกับเริ่มจากเป็นสมาชิกของหมู่บ้านจนเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่กลุ่มหนุ่ม-สาวรุ่นใหม่ แต่ไม่ได้มีบทบาทเข้าร่วมกับกับกลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่นได้เหมือนเดิมอีก เพราะเป็นผู้ใหญ่และเห็นว่าควรจะช่วยดูแลช่วยเหลือรุ่นน้องในปัจจุบัน จึงเป็นหน้าที่ของคนหนุ่ม-สาวรุ่นใหม่ที่จะเข้ามารับช่วงสืบทอดต่อการเป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว ของสมศักดิ์นั้น ได้เข้าร่วมงานประเพณี มานานหลายปีมาแล้ว ไป จากความรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนชั้นประถมประจำอำเภอ ได้รับการชักชวนเข้าร่วมงานจากรุ่นพี่ ความสนใจของตนเองที่จะเข้าร่วม อันถือเป็นหน้าที่ของทุกคนในหมู่บ้านที่ต้องผ่านงานประเพณีนี้ หลังจากจบชั้นประถมศึกษาไม่ได้เรียนต่อเหมือนเพื่อนสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาวคนอื่นของหมู่บ้าน ความรู้พื้นฐานที่ได้รับ จากการอยู่วงรอบนอก ได้สังเกตภาพของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์มาตั้งแต่เด็ก จากการไปกับกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกัน การที่ได้เรียนรู้จากรุ่นพี่ การช่วยเหลือจากรุ่นพี่ที่ออกเรือนเป็นพ่อบ้านไป แต่ครอบครัวยังอยู่ในหมู่บ้าน จะมีบทบาท เป็นผู้ให้ความคิดเห็น ดูแล ช่วยเหลือรุ่นน้องได้ดี ความเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่มของสมศักดิ์ในขณะนั้นได้มีหน้าที่แหมือนกับเพื่อนคนอื่นในกลุ่ม ความสนิทสนมคุ้นเคยกันมายาวนาน สร้างความเข้าใจและมีความสามัคคีปรองดองในการจัดประเพณีได้อย่างรวดเร็ว ความเห็นที่ขัดแย้งกัน ในเรื่องของการทำงานได้รับการ ไกล่เกลี่ยจากหัวหน้ากลุ่มหนุ่มได้ ทุกคนมีการเรียนรู้จากกระบวนการถ่ายทอดจากเลียนแบบปฏิบัติจากรุ่นผู้ใหญ่เช่นเดียวกัน มีประสบการณ์ในการรับรู้เช่นเดียวกัน โดยไม่ถือเป็นการแปลกแยกจากกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในวัยเรียนนั้น การเข้าร่วมงานประเพณีในฐานะสมาชิกของกลุ่มหนุ่ม-สาว ทำได้ไม่เต็มที่ ด้วยภาระด้านการเรียน การมีสภาพของนักเรียนที่ต้องศึกษาเล่าเรียน แต่กลุ่มวัยรุ่นนี้ก็สามารถทำให้กลุ่มหนุ่ม-สาวยอมรับในความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ ด้วยการที่ไม่ประพฤติปฏิบัติตนแตกต่างออกไปจากกลุ่มหนุ่ม-สาวส่วนใหญ่ มีการจัดทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามบทบาทไป ไม่นำเอาสิ่งใหม่จากสังคมวัยรุ่นที่ได้เรียนรู้ในระบบโรงเรียนเข้ามาปรับใช้ในงานประเพณีขณะนั้น การปฏิบัติโดยส่วนใหญ่ยึดถือแบบอย่างมาจากรุ่นผู้ใหญ่ รุ่นพี่มาตั้งแต่เดิม กลุ่มหนุ่มสามารถจัดประเพณีของหมู่บ้านไปได้สำเร็จลุล่วงไปได้ย่างดียิ่งทุกปีที่มีการจัดประเพณีขึ้นมา โดยการจัดแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านตามรูปแบบประเพณีเก่า แต่ก็มีการปรับให้ทันสมัยมากขึ้นมาโดยเฉพาะการแห่ในขบวนที่สนุกสนาน สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมมากขึ้นจนถึงช่วงที่สมศักดิ์เป็นสมาชิกและเป็นหัวหน้า

กลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้าน การจัดดำเนินพิธีกรรม รูปแบบในการจัดเตรียมคงรูปดั้งเดิมไว้ ตลอดจนการเข้าร่วมงานประเพณีของสมาชิกในหมู่บ้าน การจัดแห่ในขบวนของกลุ่มหนุ่ม-สาว ที่เน้นรื่นเริงสนุกสนาน และการเข้าร่วมงานประเพณีในหมู่บ้านเดียวกัน

ประเพณีการจัดแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชุมชนจอมทอง มีลักษณะกระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Production) ในลักษณะของงานประเพณีที่มีรูปลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ขณะเดียวกันการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีอย่างต่อเนื่องตามรูปแบบ ตามสมัยนิยม กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีเดียวกัน การให้ความเคารพ เชื่อฟัง ยอมรับในข้อตกลงของกลุ่ม จนเกิดการปฏิบัติที่เหมือนกันในหมู่บ้าน โดยเฉพาะจากแนวคิดของวัยรุ่นยุคใหม่ ที่มีโอกาสเข้ามามีบทบาทในการสืบสานประเพณีท้องถิ่น ทั้งนี้บทบาทและการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานประเพณี ของแต่ละกลุ่มจะมีแตกต่างกันออกไป (ตารางข้อมูล หน้า 122) แต่ทั้งนี้มีจุดประสงค์ร่วมกันคือ ความคิดทำบุญกุศล สืบทอดศาสนา สืบชะตาชีวิตตนเอง พร้อมกับแนวความคิดที่เชื่อมโยงของการปฏิบัติประเพณีท้องถิ่นที่มักจะแทรกกับความสนุกสนานไว้ในงาน โดยใช้งานประเพณี เป็นเวทีสำคัญในการสร้างความรื่นเริงได้โดยที่ไม่ขัดต่อ กฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตที่มีอยู่แต่เดิม ในท้องถิ่นนั้นได้เป็นอย่างดี

จากแผนผังกระบวนการผลิตวัฒนธรรมประเพณีชุมชน (หน้า 87) สามารถให้ความหมายอีกประการหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นทั้งความหมาย (Meaning) และระบบคุณค่า(Value System)ที่ตกผลึกมาจากประสบการณ์ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวบุคคล ในการผลิตวัฒนธรรมแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง ขั้นตอนการวิเคราะห์ควรศึกษากระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม(Cultural Production) อย่างเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด คือ วัดพระธาตุศรีจอมทองโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน มีหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตท้องที่เข้ามาร่วมงาน จนเป็นประเพณี (ขณะนี้มี 13 หมู่บ้าน) กลุ่มผู้อาวุโสผู้ใหญ่ ผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่ม วัยรุ่น ได้เข้ามาร่วมเป็นผู้ปฏิบัติในประเพณีเดียวกัน ตามระดับความแตกต่างของการเข้าร่วมประเพณีของแต่ละกลุ่ม (ตารางหน้า 122) ซึ่งต่างฝ่ายได้มีส่วนร่วมเพื่อจะผลิตวัฒนธรรมประเพณีที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ให้คงปฏิบัติสืบไป วัตถุธรรมที่ใช้ในการสร้างประเพณีเป็นข้อตกลงร่วมกันในหมู่บ้านด้วยการใช้ไม้เนื้อแข็งเล่มใหญ่ ตกแต่งอย่างเหมาะสมใช้ค้ำกิ่งต้นโพธิ์ ที่อยู่ในวัด โดยที่ศูนย์กลางของการปฏิบัติพิธีกรรมจะอยู่ภายในวัด ด้วยการถวายไม้ค้ำใช้ค้ำกิ่งโพธิ์แล้วโดยมีรูปแบบในการปฏิบัติร่วมกันในการสร้างเอกลักษณ์ร่วมกันของกลุ่มร่วมจัดแห่ขบวนด้วยจิตวิญญาณของหน้าที่ ความศรัทธาในศาสนา เกี่ยวข้องกับบุญ กุศล ความดี ความเชื่อการค้ำจุนศาสนาการแสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน สื่อแสดงออกมาใน

ขบวนแห่ทั้ง 2 ขบวนแห่ คือขบวนประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ตัวอย่างดั้งเดิม และขบวนประเพณีกลุ่มวัยรุ่นที่สนุกสนาน ครื้นเครง

จนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ที่ภาครัฐได้เข้ามาพัฒนาให้แก่ท้องถิ่นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติทุกฉบับที่ผ่านมา โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2535) รัฐได้มีมีแนวคิดในการให้ชุมชนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากับภาครัฐนโยบาย เพื่อที่จะเสริมสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ พัฒนาการศึกษา พัฒนาสังคม โดยมีการจัดทำคำขวัญประจำท้องถิ่นขึ้น ใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อพัฒนาชนบทขึ้น จากผลของการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ประเพณีท้องถิ่นจึงต้องปรับเปลี่ยนให้มีความทันสมัย โดยการส่งเสริมจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เน้นให้มีการจัดประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น เป็นการจัดประเพณีที่ส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งได้ทำให้พิธีกรรมที่เคยประพฤติ ปฏิบัติที่ยาวนาน ต้องปรับเปลี่ยนขาดช่วงไป การรื้อฟื้นการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ โดยใช้รูปขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ตัวอย่างสมัยอดีต เข้ามาอาศัยการปฏิบัติงานประเพณีที่มีการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านแสดงออก หมู่บ้านที่มีชื่อในการหาปลา ดำนา เกี่ยวข้าวได้ รวดเร็วกว่า ถูกนำเสนอในงานประเพณี การให้ความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ในวัดสัญลักษณ์ของการประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพานแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการถวายไม้ค้ำที่มีง่าม ขนาดใหญ่ตกแต่งสวยงามใช้ค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ จึงกลายเป็นรูปแบบของการแห่ขบวนที่เป็นเอกลักษณ์ใหม่ ที่ได้ดำเนินสืบต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ 5 กระบวนการผลิตวัฒนธรรมประเพณีชุมชน

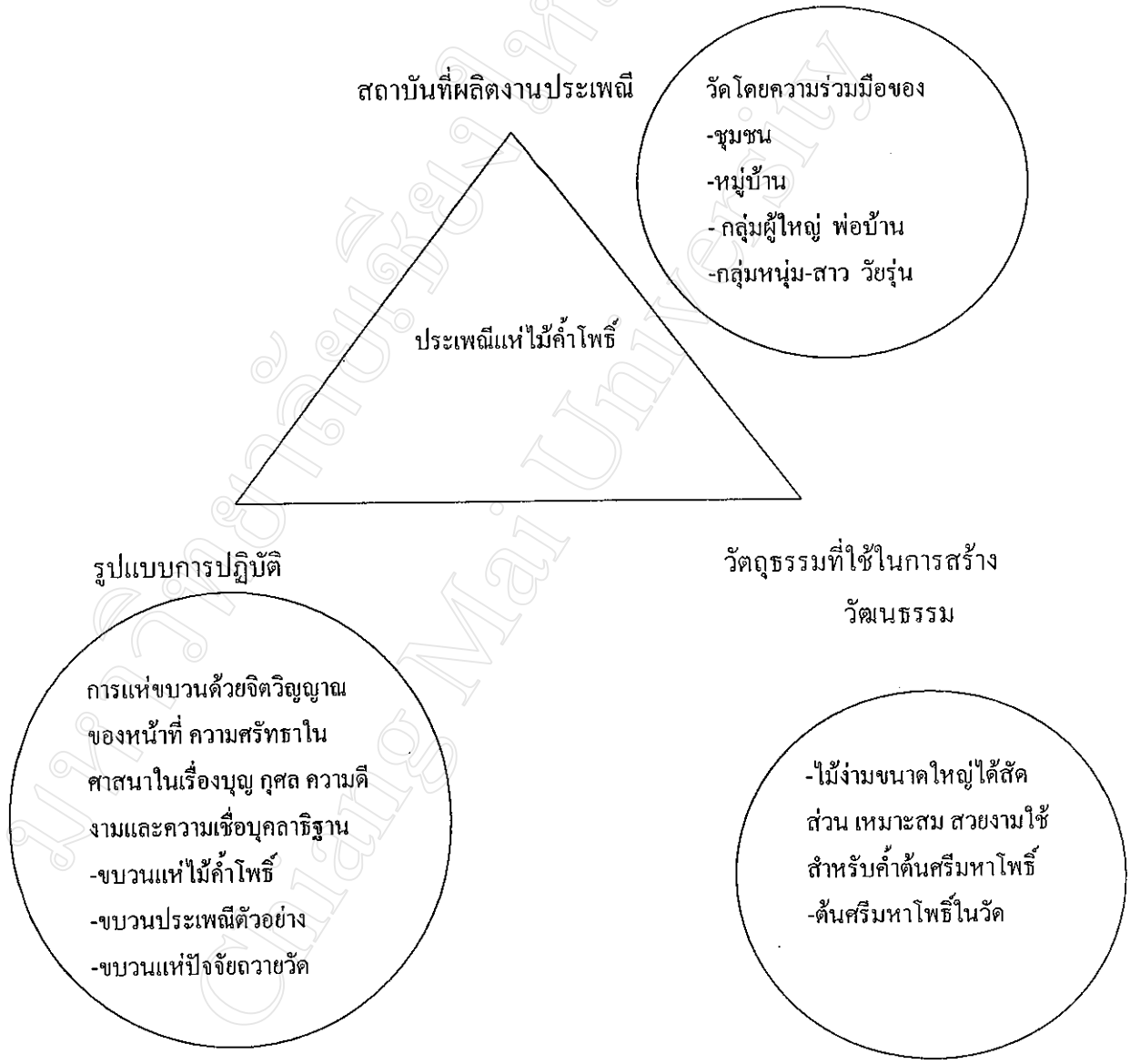

3. การถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในชุมชน

ในการถ่ายทอดวิถีการปฏิบัติของคนในสมัยก่อนได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากการปฏิบัติจากผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน โดยผู้รู้ ผู้อาวุโสที่ผ่านประสบการณ์ของประเพณีมีมาอย่างยาวนาน มีการจัดเตรียมไม้ค้ำโพธิ์ให้แก่เด็ก (ชาย) เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและสร้างสำนึกจิตวิญญาณของความเป็นคนในชุมชนให้แก่เด็ก (ชาย) ให้เกิดความรู้ในประเพณี พิธีกรรม โดยมีผู้ใหญ่ พ่อบ้านในหมู่บ้านเป็นผู้ช่วยจัดทำขึ้นมาให้ โดยทำเป็นรูปแบบขบวนแห่จำลองแบบเล็กให้ไว้ สำหรับช่วยกันชักลาก ช่วยกันนำไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัด ได้ด้วยกำลังของเด็ก(ชาย) ทั้งหลายในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ และ พ่อบ้านจะเป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ในประเพณีให้แก่เด็กด้วยตนเอง ชักนำให้เกิดการสร้างสำนึก ความศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนา ขึ้นในจิตใจของเด็ก การจัดเตรียมขบวน ถึงแม้ว่าผู้ใหญ่จะเป็นผู้จัดสร้างขึ้นให้ แต่เป็นการทำขึ้นบนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของเด็ก (ชาย) ทุกคนมีส่วนช่วยกันในการเป็นลูกมือของผู้ใหญ่ การจัดทำใช้วิธีทำแบบง่าย ๆ มีแพลากขบวนใส่ไม้ค้ำโพธิ์ขนาดเล็ก ตกแต่งให้เหมือนไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มผู้ใหญ่ที่จะต้องแห่ไปรอบบ้านก่อนนำไปถวายวัด เพื่อค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัด ในการจัดแห่ขบวนของเด็กมีการแห่ไปตามถนน ที่ทอดไปยังวัด โดยที่จะมีขบวนแห่ของกลุ่มเด็กในหลาย ๆ หมู่บ้าน ได้เลียนแบบขบวนผู้ใหญ่เช่นเดียวกันหลายๆขบวน แต่จะไม่มีการแห่ด้วยเครื่องดนตรี หรือใช้ดนตรีพื้นเมืองเฉลิมฉลองแต่อย่างใดจะใช้วิธีการลากไปธรรมดาด้วยกำลังของกลุ่มเด็ก (ชาย) เอง มีผู้ใหญ่พ่อบ้านคอยดูแลขบวนระหว่างทางให้ เมื่อชักลากขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ไปถึงวัดแล้ว บรรดาผู้ใหญ่ที่ดูแลตามขบวนจะเป็นผู้ช่วยเหลือ ชี้แนะในการนำไม้ค้ำไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัดให้ ตลอดจนนิมนต์พระสงฆ์มารับถวาย ให้ศีลให้พร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กลุ่มเด็ก (ชาย) เหล่านั้นไปพร้อม ๆ กัน

จากการที่เด็กในหมู่บ้านได้มีโอกาสสัมผัสงานประเพณีด้วยตนเองแม้ไม้ค้ำโพธิ์จะมีการจัดเตรียมขึ้นโดยผู้ใหญ่ในหมู่บ้านก็ตามความศรัทธา ความเชื่อ ความผูกพันที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีจะเกิดขึ้นกับเด็ก ในหมู่บ้านด้วยการได้รับการขัดเกลาโดยตรงจากผู้ใหญ่ในหมู่บ้านนั่นเอง ในส่วนของคนหนุ่ม-สาวของหมู่บ้าน ความรู้จากประสบการณ์โดยตรงของตนเองได้เรียนรู้มาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นหนุ่ม รุ่นพี่ การเรียนรู้จาก คนรุ่นพ่อและการเข้าร่วมงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มพ่อบ้าน มีการสืบสานต่อกันมาอย่างเป็นระบบ การกำหนดบทบาทหน้าที่การมอบหมาย เจรจาต่อรองในการจัดทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ช่วยกันทำ ในช่วงแรกเริ่มนั้นชายหนุ่มของหมู่บ้านเท่านั้นที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว การริเริ่มดำเนินการมาจากความเห็นที่สอดคล้องกันในกลุ่ม โดยไม่มีการจัดตั้งหัวหน้า ทุกคนเข้ามาช่วยเหลือกันหมดช่วยด้านแรงกาย ความชำนาญที่ตนเองมีอยู่ประสบการณ์จากการเรียนรู้สืบทอดมา ตั้งแต่เดิมจากคนในครอบครัว สิ่งเหล่านี้

สามารถเอามาใช้ในกลุ่มได้คนหนุ่มในหมู่บ้าน ทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์โดยที่จะเป็นความหมายสำหรับคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ในหมู่บ้านมาก ทุกคนเสียสละอย่างเต็มที่ เพราะถือว่าได้บุญกุศลแรง มีความหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหมู่คณะในหมู่บ้าน ยิ่งหากมีการนำไม้ที่ตัดใหม่ได้สัดส่วนสวยงาม จัดทำง่ามไม้ค้ำได้อย่างประณีตแล้ว เชื่อว่าจะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่หมู่บ้านตนเองได้อย่างดีในปีนั้น สมัยก่อนการคมนาคมยังไม่สะดวก การชักลากไม้ต้องใช้แรงกายจากคนหนุ่มทั้งสิ้น การเดินทางไปหาต้นไม้เป็นหน้าที่ของคนหนุ่มและผู้ใหญ่ พ่อบ้าน จนกระทั่งนำไม้เล่มขนาดใหญ่มายังหมู่บ้านต้องช่วยกันแบกหามมาเท่านั้น การเลื่อยเพื่อตัดแต่งไม้ล้วนมาจากการแรงบันดาลใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น แบบอย่างของไม้ค้ำทั้งที่ทำกันมาในรูปของไม้ค้ำที่เลื่อยตัดแต่งเป็นรูปลำต้น สี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยมตกแต่งสวยงามล้วนออกมาจากความคิดของคนในรุ่นอดีตแทบทั้งสิ้น การตกแต่งคอไม้ค้ำโพธิ์ (ปลี) ให้ดูสวยงามถือว่าเป็นศิลปะประการหนึ่งที่คนจะชื่นชม ความสวยงามของไม้ค้ำโพธิ์แต่ละหมู่บ้าน การใส่สีแกะลายเนื้อไม้ การไสเนื้อไม้ให้ดูเรียบสวยงามล้วนเป็นความหมาย ที่คนรุ่นอดีตที่ต้องการจะสร้างเอกลักษณ์ของประเพณีให้โดดเด่นขึ้นมาตลอดจนวิธีการลากแพขบวนแห่ (สมัยก่อนไม่นิยมใส่ล้อเกวียนลาก)

นอกจากนี้ การหามด้วยคนหนุ่มที่แข็งแรงของหมู่บ้านด้วยการหามสี่คน หามแปดคน ก็สุดแล้วแต่ไม้ค้ำโพธิ์หมู่บ้านไหนจะมีขนาดเล่มใหญ่กว่า ความสนุกสนานของประเพณีในอดีตไม่ได้อยู่ที่มีการแห่ด้วยเครื่องเสียงขนาดใหญ่ แต่จะอยู่ที่ความสมานสามัคคีของกลุ่มหนุ่มที่ช่วยกันของหมู่บ้าน การแสดงถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยการฟ้อนเจิง การตบบะผาบ (ศิลปการต่อสู้พื้นบ้าน) การตีกลองมองเซิง การขับค่าว จ๊อยซอ อันเป็นการสร้างบรรยากาศของความสนุกสนาน สร้างรูปแบบที่มีคุณค่าต่อความหมายของงานประเพณีดั้งเดิม การได้ช่วยเหลือกันในการจัดทำ ตกแต่งลาก ช่วยกันด้วยความตั้งใจ สิ่งที่คนหนุ่มรุ่นก่อนได้มีการประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างช้า ๆ ตามความเจริญของชุมชนเรื่อยมา

ในทรรศนะของพ่อหนานอิ่นแก้ว ผู้อาวุโส อายุ 67 ปี ข้าราชการบำนาญ อดีตหัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาวหมู่ที่ 4 ตำบลข่วงเปา บ้านข่วงเปา ในสมัยหนุ่มย้อนเมื่อประมาณ พ.ศ. 2497 – 2498 ขณะนั้นหมู่บ้านยังไม่เจริญดังเช่นปัจจุบันนี้ สภาพถนนภายในหมู่บ้านสมัยยังเป็นฝุ่น ทางแคบ ๆ ดินลูกรัง ไฟฟ้ายังไม่มีใช้ในหมู่บ้าน แม้แต่การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่ซับซ้อน การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ หลังจากผ่านการศึกษาชั้นชั้นสูงสุดในหมู่บ้าน (มักจะเป็น ป.4 หรือผ่านการบวชเณรแล้วเรียน) จบออกมาทำงานเป็นชาวไร่ ชาวนา เป็นหนุ่ม มีครอบครัวและเป็นผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านในสมัยเด็ก พ่อหนานอิ่นแก้ว ให้ความสนใจ โดยติดตาม เรียนรู้ในกิจกรรมของ

ผู้ใหญ่รุ่นพี่ได้เข้าไปมีโอกาสสังเกตการร่วมทำงานของรุ่นพี่ในหมู่บ้านอยู่เสมอ เมื่อมีความสนใจ มักจะได้รับการบอกเล่า สั่งสอนให้เรียนรู้อยู่บ่อยๆ เช่นมีการฝึกหัดช่างฝีมือ ช่างไม้ นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตด้านการเกษตรจากครอบครัว ดังนั้นเมื่ออายุย่างเข้าวัยหนุ่มอายุราว 20 ปี ก่อนเกณฑ์ทหาร ก็ได้รับการคัดเลือก (กันเอง) ในกลุ่ม เพื่อเป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาวบ้านข่วงเปา จากการประชุมในหมู่บ้านเมื่อ ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเรียกประชุม สอบถามความประสงค์ในการเตรียมการเกี่ยวกับงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ประจำปี เมื่อถึงช่วงต้นเดือนเมษายน บรรดากลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มผู้ใหญ่ พ่อบ้าน แม่บ้านต่างเตรียมตัว ให้ความสนใจที่จะให้หมู่บ้านตนเอง มีขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์เข้าร่วมในประเพณี มีการประชุมตกลงที่จะมีขบวนแห่ของหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่มหนุ่ม (ที่คัดแล้ว)ซึ่งมักจะเลือกสรรจากผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ หรือมีหน่วยก้านดีพอจะนำคนอื่นได้ (คือพ่อหนาน) จะเป็นผู้นำไปประสาน ขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เริ่มจากการประชุมนัดวันกับบรรดาหนุ่มคนอื่นในหมู่บ้าน เพื่อไปจัดการตัดต้นไม้ โดยปกติเป็นวันรุ่งขึ้นของวันประชุม ตกลง มีการเตรียมขบวนล้อเกวียน เตรียมอาหารกลางวัน-น้ำ ติดตัวไปด้วย เนื่องจากหมู่บ้านจะมีลักษณะพิเศษกว่าหมู่บ้านอื่น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นสมาชิกทั้งวัดหลวง (วัดพระธาตุศรีจอมทอง) และวัดประจำหมู่บ้าน (วัดข่วงเปา) ต้องเตรียมไม้ค้ำโพธิ์ 2 เล่มในเวลาเดียวกัน การจัดกลุ่มหนุ่มและผู้ใหญ่ไปตัดไม้ต้องมีคนช่วยมาก ออกเดินทางแต่เช้าในวันที่ 10 เมษายน พร้อมเครื่องมือตัดไม้ในท้องถิ่นประกอบด้วย เลื่อย ขวาน มีด ไปหาต้นไม้ในป่าที่มีต้นไม้เนื้อแข็งใหญ่ ๆ ทั่วไปขึ้นอยู่ในเขตหมู่บ้าน เลือกตัดต้นไม้ที่ได้ขนาดและรูปร่างตามต้องการ ต้นไม้ส่วนมากมักจะอยู่ใกล้ลำห้วย ความยากจะอยู่ที่ความพยายามตัดให้ต้นไม้ล้ม มาทางด้านที่จะชักลากได้ง่าย การช่วยกันหนุน ช่วยกันดุน แบก หามหาวิธีลากไม้ออกมาจากป่า เพื่อนำไปบรรทุกล้อเกวียน จะมีความยุ่งยากพอ ๆ กับการตัดไม้ด้วยขวาน หรือเลื่อยมือ การหามต้นไม้ขนาดใหญ่ลงจากเขาหรือขึ้นจากลำห้วย จะหาวิธีการการหามเป็นช่วง ๆ นอกเหนือจากการลาก ดึง ดุน หากการหามโดยใช้เชือกจะเป็นลักษณะการหามแบบ “ปันลำหรือพันลำ” เป็นการพันเกลียวเชือกแล้วใช้ไม้หามสอด การใช้คนหามมากหรือน้อยนั้น ขึ้นกับความยาวของช่วงไม้อาจจะหาม 6 คน หรือ 8 คน ก็ได้สำหรับการหามแบบ “ปันลำ” นี้ช่วงเวลาการเดินทาง เสาะหาไม้ ตัดไม้ บรรทุกไม้ ลากด้วยล้อวัวเทียมเกวียนจะใช้เวลาหมดไปเป็นวัน จนนำไม้ไปยังค้างไม้บริเวณลานในหมู่บ้าน เพื่อที่จะเตรียมเลื่อยแปรรูปซึ่งมีการเตรียมไว้ล่วงหน้าอยู่แล้ว หรือไม่ก็ใช้สถานที่เก่าของปีก่อน ๆ ที่ทำค้างไว้ บทบาทหน้าที่ของกลุ่มสาว ๆ ก็จะช่วยกันจัดเตรียมอาหารทั่วไป ที่จัดทำได้ง่าย ซึ่งจะแสดงถึงการช่วยเหลือเบาแรง และแบ่งหน้าที่กันระหว่างกลุ่มผู้ชายและกลุ่มผู้หญิง แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของประเพณีประจำปี

ในช่วงที่มีการลากไม้ค้ำเข้าสู่หมู่บ้าน บรรดาเด็ก ๆ วิ่งเล่นพอพบเห็นขบวนลากไม้ค้ำมาจะวิ่งมาห้อมล้อมแลตามขบวนเข้าไปยังบริเวณที่นำต้นไม้ไปไว้ ในลานพิธี ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของเด็กในชุมชนโดยตรง การนัดหมาย ต่อรองจัดทำที่บ้านของหัวหน้ากลุ่มหนุ่มที่บ้านของพ่อหนาน หรือจะเป็นบ้านของผู้ที่ได้รับความเคารพในหมู่บ้าน เพื่อจัดเตรียมเครื่องมือเลื่อย การเลื่อยจะผลัดกัน การขอสนับสนุนแรงผู้ใหญ่ให้มาร่วมช่วงแรงงาน ร่วมให้คำแนะนำเสนอแนะเกี่ยวกับการวิธีการเลื่อยแต่ง ตลอดจนการช่วยกันขนลงจากค้างเลื่อยเพราะจะมีขนาดใหญ่มาก เช้าในวันที่ประมาณวันที่ 11 เมษายน หลังจากตกแต่งให้เป็นรูปร่างของไม้ค้ำแล้ว ซึ่งโดยทั่วไปจะแต่งเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมขนาดเท่าเสาบ้าน แล้วนำไปแช่ไว้ในลำเหมืองท้ายหมู่บ้าน บทบาทหน้าที่ของกลุ่มหนุ่มและกลุ่มสาวต่างจะมีหน้าที่รับผิดชอบในงานของตนเอง แต่ก็สามารถช่วยเหลือกันได้วันที่ 12 เมษายน จะนำไม้ค้ำขึ้นจากลำเหมืองแล้วตกแต่ง ให้มีรูปร่างตามที่ออกแบบไว้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะขอความช่วยเหลือจากพ่อบ้าน ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์หรือผู้เป็นช่างในหมู่บ้าน ในส่วนของพ่อหนานอิ่นแก้วเนื่องจากมีความสามารถทางช่างฝีมือจะมีส่วนช่วยได้มากในการตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน ตกแต่งให้เป็นรูปสี่เหลี่ยม แกะสลักตกแต่งบริเวณปลี (ดอไม้ค้ำ) และง่าม ของไม้ค้ำ กลุ่มสาวจะช่วยกันเพื่อเย็บหมอนรองไม้ค้ำและเตรียมร้อยดอกไม้ตัดกระดาษเป็นริ้ว เป็นรูปธงและมอบหมายหน้าที่อื่นตามสมควร ความร่วมมือรับผิดชอบเป็นไปด้วยความตั้งใจ เอาจริงเอาจังในวันที่ 14 เมษายน จะเป็นวันจัดทำไม้ค้ำ จัดเตรียมล้อขบวนให้แล้วเสร็จ เนื่องจากบรรดากลุ่มสาวต้องไปช่วยครอบครัวเตรียมทำขนมอาหาร ดาว หวาน และสิ่งของเพื่อไปทำบุญที่วัด จึงไม่ได้ร่วมช่วยในช่วงเช้าเป็นหน้าที่กลุ่มหนุ่มอื่นๆจะต้องทำให้เสร็จก่อนบ่ายจนนำไม้ค้ำโพธิ์ขึ้นสู่ล้อขบวนได้แล้ว ช่วงนี้เด็ก ๆ จะมาคอยดูมาชื่นชมความสวยงามในรูปร่างของไม้ค้ำโพธิ์ ที่โดดเด่นเป็นสง่าในลานหมู่บ้านตนเอง ตกเย็นทั้งกลุ่มหนุ่ม-สาวและชาวบ้านในหมู่บ้าน จะมีประเพณีสำคัญอีกประการ คือการขนทรายเข้าวัดเป็นอานิสงส์ให้เกิดแก่ตนเองในวันข้างหน้า รุ่งเช้าวันที่ 15 เมษายน แต่เช้ามืดจะมีการร่วมกันไปทำบุญที่วัด ถวาย อาหารให้พระภิกษุสงฆ์ในหมู่บ้านจะมีการร่วมรดน้ำ ดำหัวให้แก่พ่อ-แม่ ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เป็นการขอสุมา อโหสิ ที่ได้ล่วงเกินต่อผู้ใหญ่ ที่ผ่านมา ในตอนสายทั้งกลุ่มหนุ่ม-สาว ผู้ใหญ่ พ่อบ้าน กลุ่มเด็ก ๆ จะร่วมใจกันลากขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ของหมู่บ้านออกไปร่วมกับกลุ่มหมู่บ้านคณะอื่น การแต่งกาย หนุ่ม-สาวจะแต่งด้วยชุดพื้นเมือง เด็ก ๆ จะใส่ชุดใหม่ การควบคุมดูแลเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ พ่อบ้าน ที่จะช่วยกันดึง ลากเชือกของขบวนล้อเกวียนในขบวนจะมีการเล่นดนตรีพื้นเมือง สะล้อ ซอ ซึง ตีกลองมองเซิง ซึ่งเป็นการละเล่นของผู้ใหญ่ ส่วนหนุ่ม-สาวจะร้องรำกันไปตามจังหวะดนตรีที่มีเสียงดนตรี จากการเปิดเพลงที่เข้ากับบรรยากาศหนุ่มสาวจะร่วมกันร้อง

เพลงคลอตามเสียงดนตรีเป็นที่สนุกสนาน ไปตามจังหวะผู้ร้องนำจนขบวนแห่ ถึงบริเวณวัดพระธาตุศรีจอมทอง ก็จะนำไม้ค้ำโพธิ์ไปค้ำยังกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ ที่เตรียมวัดไว้ล่วงหน้าแล้ว พร้อมกับนำขบวนที่แห่ต้นเงิน (ต้นกล้วย) มาถวายปัจจัยให้แก่วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้อนุโมทนารับเกณฑ์ถวาย พร้อมให้ศีลให้พรเป็นสิริมงคล เสร็จแล้วแยกย้ายกันไปร่วมสงฆ์น้ำพระบรมธาตุในตอนบ่ายตามหมู่บ้าน มีการร่วมสนุกสนานกัน สาดน้ำ รำวงกันต่อไป

ประเพณีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในยุคก่อน ซึ่งจะมีการจัดพิธีกรรมสืบต่อกันมาจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การรวมกลุ่มของวัยหนุ่ม-สาว แสดงถึงความเสียสละ พร้อมใจกันจัดทำในชุมชน แสดงถึงการมีความสมานสามัคคีกันในหมู่คณะ สร้างความสัมพันธ์กันระหว่างพ่อบ้าน แม่บ้าน กับบุตร-หลานวัยรุ่นในหมู่บ้าน ได้มีโอกาสใกล้ชิดร่วมแนะนำช่วยเหลือให้คำปรึกษากัน ที่สำคัญไม่มีโอกาสและเวลาที่จะไปเที่ยวหมู่บ้านอื่นได้เลย เพราะในแต่ละหมู่บ้านก็มีกิจกรรมของตนเอง การช่วยเหลืองานจะมีการแบ่งงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยมีความรับผิดชอบในงานนั้นจนแล้วเสร็จสมบูรณ์เป็นอย่าง ๆไป ความผูกพันในหมู่บ้านตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังจะเห็นจากการสะท้อนความคิดที่ว่า หนุ่มสาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านใดต้องร่วมใจในหมู่บ้านของตนเองเท่านั้น โดยเฉพาะการแบ่งเขตหมู่บ้านจะทำให้มีการแบ่งจำนวนสมาชิกการจัด การควบคุมดูแล สมาชิกในหมู่บ้านได้ใกล้ชิดและชัดเจน ดังเช่นจำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมงานประเพณีต่อเนื่อง กันมายาวนานประกอบด้วย

ตารางที่ 3 รายชื่อสมาชิกหมู่บ้านที่เข้าร่วมงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ประจำปี

ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อหมู่บ้าน
บ้านสันป่าซาง หมู่ที่ 9 ตำบลข่วงเปา	บ้านลุ่มใต้ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหลวง
บ้านนอกขัวอี่ปวง หมู่ที่ 6 ตำบลข่วงเปา	บ้านโท้ง หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านหลวง
บ้านนอกสันเหมือง หมู่ที่ 6 ตำบลข่วงเปา	บ้านเด่น หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านหลวง
บ้านสันหลักเมือง หมู่ที่ 5 ตำบลข่วงเปา	บ้านกาด หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง
บ้านฮ่อม หมู่ที่ 5 ตำบลข่วงเปา	บ้านน้ำลัด หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง
บ้านท่าอ๊อบ หมู่ที่ 9 ตำบลข่วงเปา	
บ้านแพะข่วงเปา หมู่ที่ 11 ตำบลข่วงเปา	
บ้านสันไฟฟ้า หมู่ที่ 6 ตำบลข่วงเปา	

ภาพที่ 6 แผนผังแสดงเขตหมู่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม

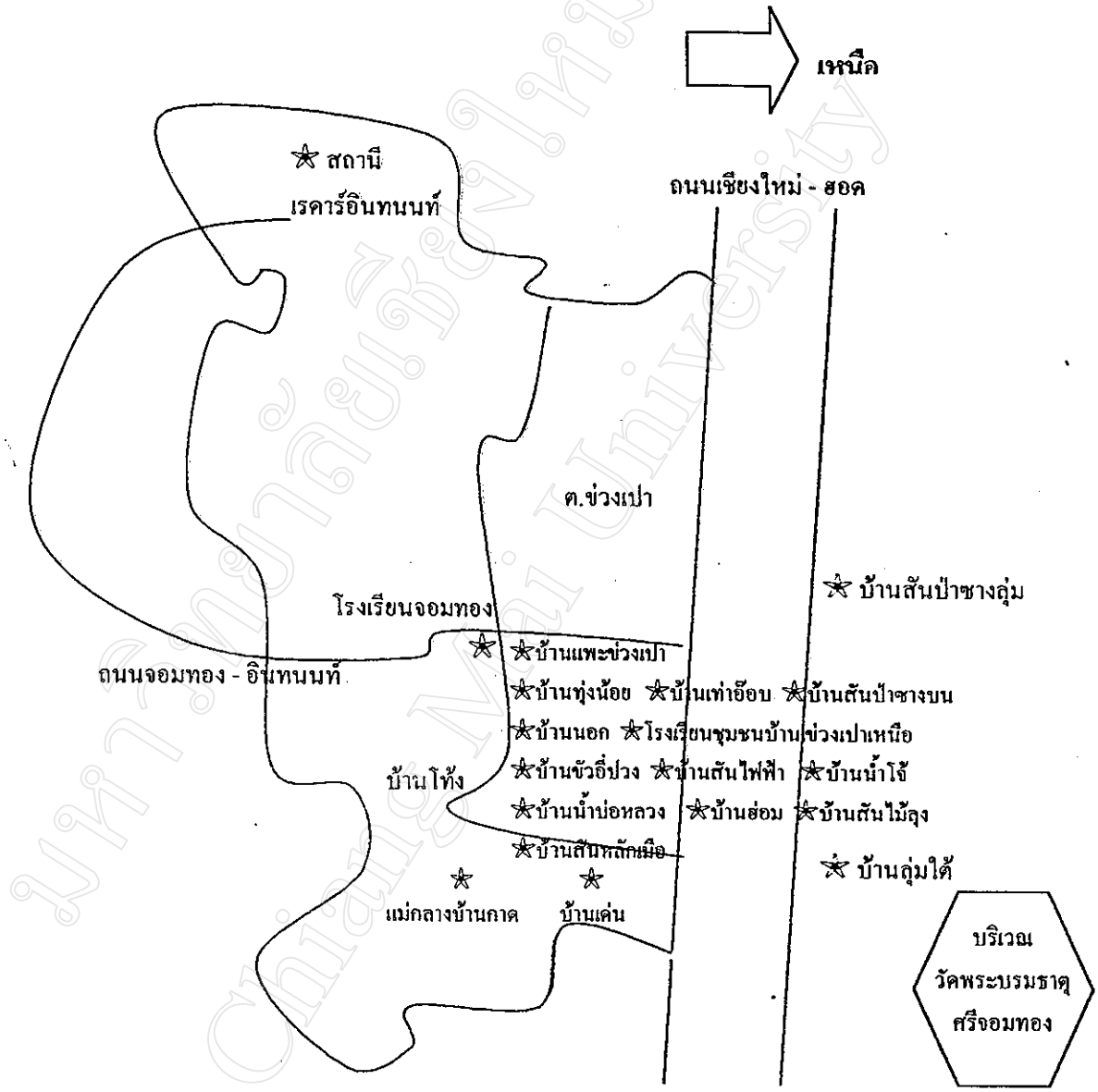

ภาพที่ 7 แผนผังบริเวณลานพิธีกรรม

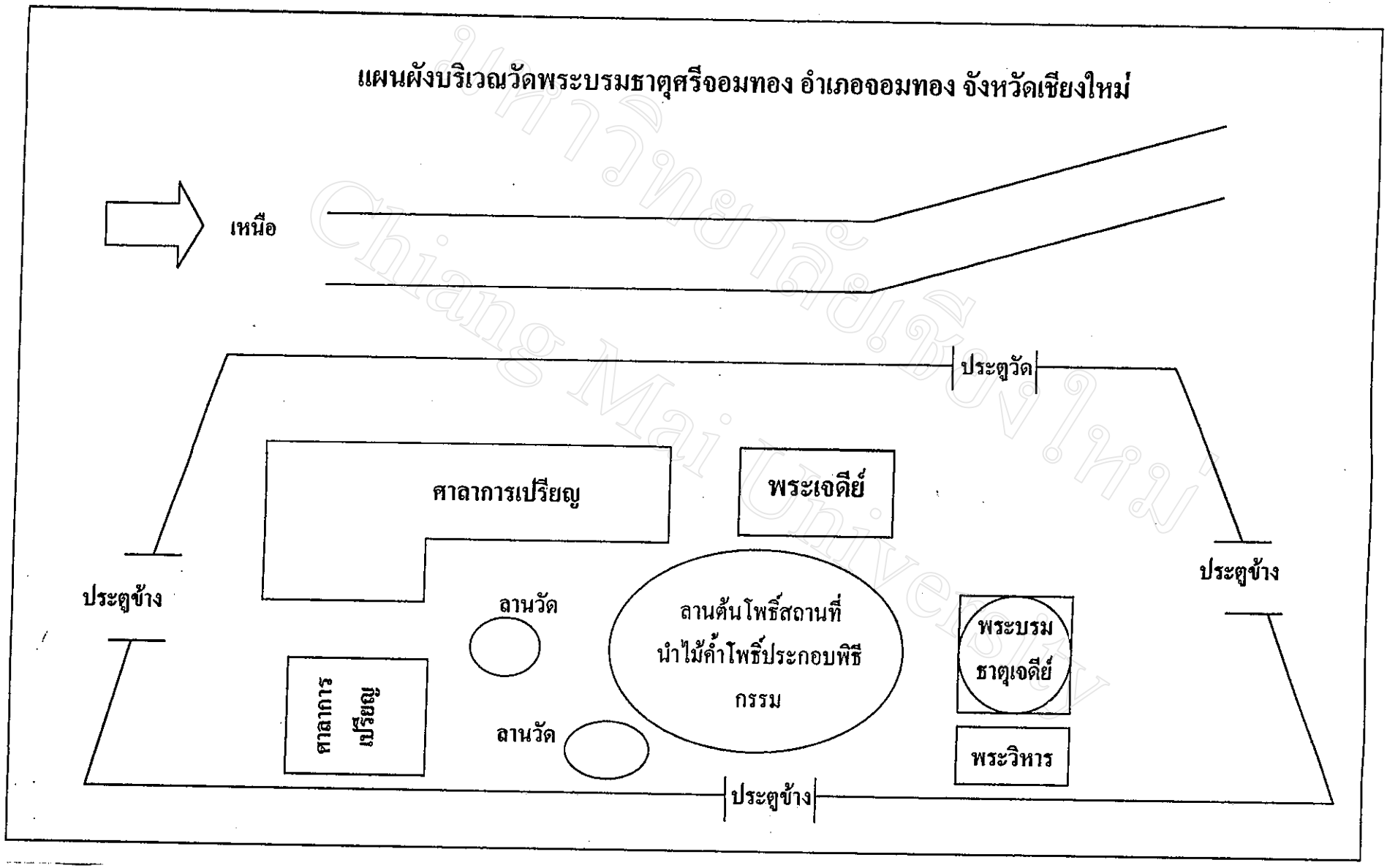

ภาพที่ 8 แผนภูมิจัดกลุ่มดำเนินประเพณี

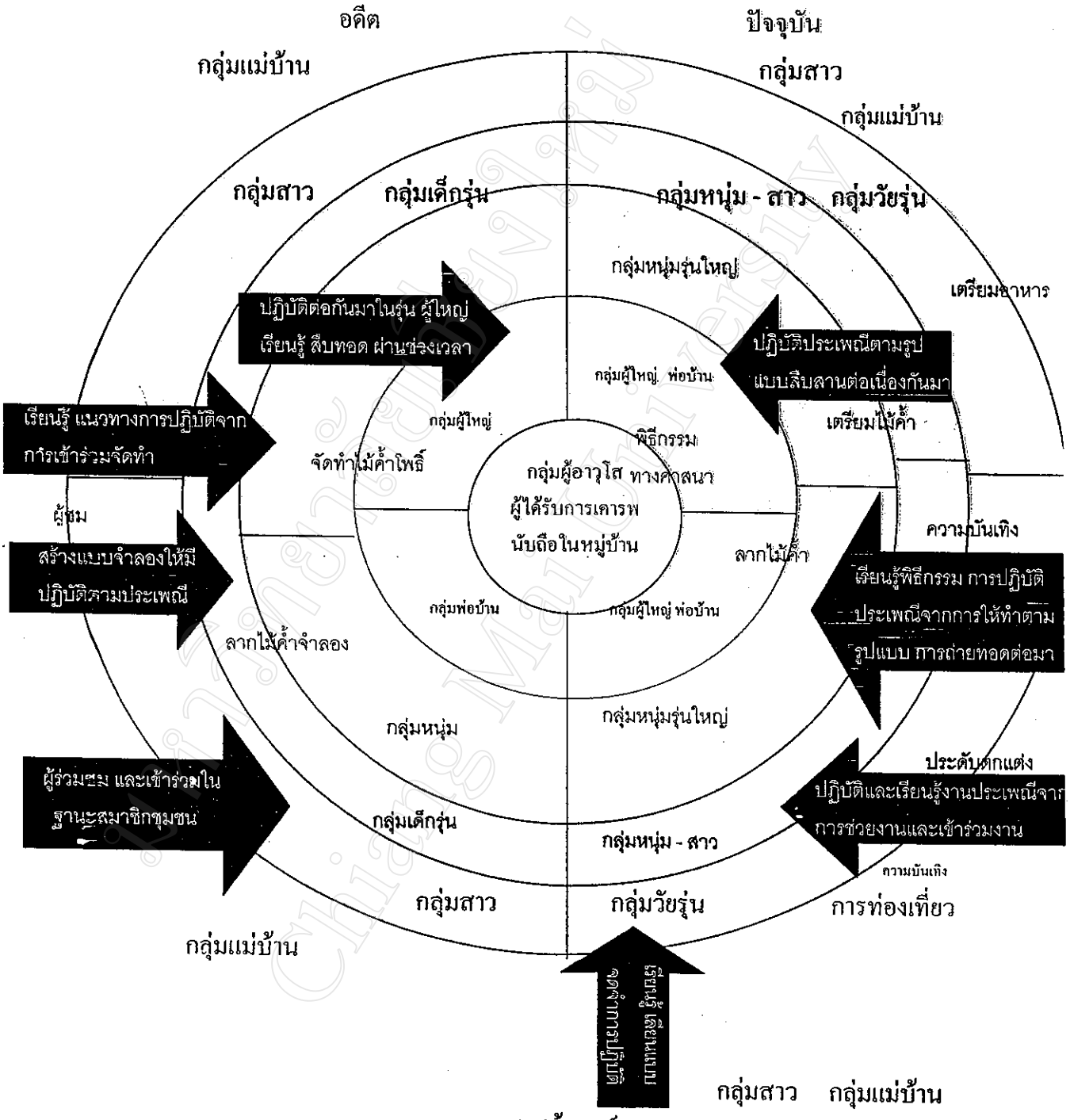

จากงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชุมชนจอมทอง

กิจกรรมการจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในอดีต จึงเต็มไปด้วยความหมาย มีความเคร่งครัดในเรื่องบุญ เต็มเปี่ยมด้วยแรงศรัทธา จนเกิดความภาคภูมิใจในประเพณีดั้งเดิมของตนเอง ในขณะที่ปัจจุบันกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ในชุมชน ได้ลดบทบาทของตนเอง ลงไปมาก การเรียนรู้ในทุกอย่างจะมีการถ่ายทอดในระบบโรงเรียน จัดระบบการศึกษาสำเร็จรูปตามหลักสูตรส่วนกลาง หนุ่มสาวสมัยใหม่ไม่ให้ความสนใจจะเรียนรู้ อีกทั้งแหล่งความรู้ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านและผู้มีความรู้ในชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ในระบบโรงเรียน ความห่างเหินระหว่างวัยรุ่น ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ในชุมชนนับวันจะห่างกันมากขึ้น จนเกิดช่องว่างการเรียนรู้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันสูญหายไปมากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้าน วัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นในกลุ่มของวัยรุ่นในโรงเรียนจึงได้มีการ เลือกสรรแต่สิ่งที่เหมาะสมกับยุคสมัยและวัยของตนเอง รับแต่สิ่งใหม่ที่เน้นความทันสมัย นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากสังคมภายนอก มาปรับใช้ในการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านตนเองมากขึ้น วัยรุ่นจึงต้องการที่จะแสดงออกในพลังของกลุ่ม ทั้งแบบความคิด พฤติกรรม ความพึงพอใจของตนเองมากกว่าที่จะยึดหลักในการปฏิบัติของคนในรุ่นอดีต การมองข้ามความสำคัญของผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส ที่ผ่านประสบการณ์ทั้งจากการบวชเรียน (พ่อน้อย พ่อหนาน) ก็ไม่ได้มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังการเรียนรู้ของกลุ่ม วัยรุ่นในหมู่บ้านได้ แต่กลับถูกมองว่าโบราณ ไม่ทันสมัยทั้งความรู้และความคิดเห็นทั้ง ๆ ที่อดีต ไม่นาน กลุ่มพ่อน้อย พ่อหนาน คือบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือมากที่สุดในหมู่บ้าน การผ่านประสบการณ์ในขณะบวชเรียนในวัด และสึกออกมาเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านได้พบเห็น ปฏิบัติ ร่วมกันในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ของหมู่บ้านมาอย่างยาวนาน แต่กลับถูกลืมเลือนไปในที่สุดในกลุ่มคนรุ่นใหม่ องค์ความรู้ที่ผ่านประสบการณ์มายาวนานเป็นความรู้แท้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ การเรียนรู้ในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นขาดการสนับสนุนและการส่งเสริมอย่างจริงจังในหมู่บ้านจากระบบการศึกษาแผนใหม่ ขาดการเรียนรู้ในรากเหง้าวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง ที่สำคัญความรู้ ความหมายที่เป็นศูนย์รวมร่วมกันในการเข้าร่วมงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่มีการเน้นย้ำสร้างให้เกิดขึ้นดังเช่นในอดีต เพียงเพื่อจะสนองตอบต่อความสนุกและความบันเทิง เท่านั้น หากความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ โดยไม่มีการหยุดยั้งแนวความคิดเห็นเช่นนี้ ตลอดจนความพยายามที่จะผสมผสานระหว่างรูปแบบเก่ากับความทันสมัยให้เหมาะสมอย่างเท่าทันกัน ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง อาจเป็นประเพณีพื้นบ้านประเพณีหนึ่งที่มีโอกาสสูญหายไปจากชุมชนจอมทองได้เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาในหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นในทุกระดับที่ผ่านมา โดยที่มักเป็นความรู้ที่เป็นศูนย์กลาง เป็นความรู้ที่ถูกถ่ายทอดจากตะวันตก การศึกษาในระบบและนอกระบบ โรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย ซึ่งควรต้องปลุกฝังและสอดแทรกไว้ในทุกหลักสูตรให้มากที่สุด ในความเป็นจริงในปัจจุบันสถาบันการศึกษาท้องถิ่นกลับสอนให้วัยรุ่น เยาวชนห่างไกลจากชุมชนตนเองมากยิ่งขึ้น ไม่ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นตนเอง ซึ่งในอดีตได้มีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม คือ วัด โรงเรียน ชุมชน ได้มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือกันในด้านการจัดการศึกษาตลอดมา

3.1 ประเพณีท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบร่วมกันในเอกลักษณ์และภูมิปัญญาประเพณีของชุมชน

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นการเรียนรู้และให้ความหมายของคนในชุมชนจอมทอง โดยส่วนใหญ่มีการปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นในการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชุมชนจอมทอง จึงต้องเน้นให้เห็นถึงการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยมีการศึกษากระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (Production) การปฏิบัติทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี เป็นกรอบคิดในการศึกษานี้ R. Williams (กาญจนา แก้วเทพ, 2539, หน้า 27) ได้จำแนกความหมายประเภทของการปฏิบัติทางวัฒนธรรมออกได้เป็นสามประเภท ประกอบด้วย วัฒนธรรมหลัก (Dominant) วัฒนธรรมตกค้าง (Residual) ที่มาจากอดีตโดยมีลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นมาใหม่ โดยเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมหลักและของวัฒนธรรมที่ตกค้าง (Emergent) ลักษณะของงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทองแต่เดิมชาวบ้านมีวัฒนธรรมแบบ Residual อยู่สองประการในการจัดพิธีการคือ ความคาดหวังในการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้อยู่อย่างยั่งยืนนานในสังคมตราบนานเท่านาน ประการที่สองเพื่อความสุขสงบในชีวิตภายภาคหน้า เป็นการทำบุญกุศลไว้เพื่อตนเองและเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของหมู่บ้านตนเอง ดังนั้นในล้อขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์จึงต้องตกแต่งด้วยลักษณะเด่นของหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านที่เด่นในการจับปลาก็จัดแสดงให้หมู่บ้านอื่นได้เห็น หมู่บ้านที่เด่นในเรื่องการเลี้ยงวัว เด่นในเรื่องการเกี่ยข้าวได้รวดเร็วกว่าที่ไม่มีใครสู้ได้ก็ได้แสดงออกในวันประเพณี ต่อมาเมื่อทางราชการต้องการที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมแต่ละหมู่บ้าน เพื่อการท่องเที่ยว โดยตั้งแต่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2535) เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ท้องถิ่น ก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบขบวน ด้วยการตกแต่งรถขบวนด้วยสาวงามแต่ละหมู่บ้าน มีลักษณะของ Dominant ของชาวบ้านที่พยายามต่อรองและในที่สุดผลก็ออกมาว่ามีการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์

2 วัน วันแรกเป็นแบบทางการ วันที่สองจัดเป็นแบบชาวบ้าน ซึ่งเป็นลักษณะของ Emergent ที่เกิดขึ้นในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนที่ผ่านในอดีตที่ผสมผสานและปรับวัฒนธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและตามกระแสกลุ่มราชการที่มีอำนาจในการชี้นำการปฏิบัติด้านประเพณีของหมู่บ้าน โดยไม่ทราบถึงจุดประสงค์ เป้าหมาย เพื่อการดำรงรักษาประเพณีท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อให้เป็นศูนย์รวมความเป็นเอกลักษณ์ และมีความ หมาย คุณค่าทางด้านจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีเอาไว้

แนวคิดของ Turner ใน "Ritual in Religion"ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Rite of Passage [5] ทางผ่านพิธีกรรมโดยได้ดำเนินพิธีกรรมในฐานะที่เป็น Communitas ร่วมกัน เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์สามารถเกิดขึ้นได้ในลักษณะนี้ ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในทุกชนชั้น ทุกอาชีพ ตั้งแต่คนที่มีฐานะร่ำรวย มั่งมีในชุมชน จนถึงคนที่มีฐานะด้อยทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนก็สามารถอ้างความเป็นสมาชิกในหมู่บ้าน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมงานประเพณีได้เช่นเดียวกัน โดยไม่แปลกแยกออกไปจากกันในชั่วขณะเวลาหนึ่งๆ โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ในส่วนที่ทุกคนมีการแสดงออก ด้วยอารมณ์ร่วมกันในการเต้นรำสนุกสนาน ด้วยการแสดงพลัง การชักจูงใจจากเสียงเพลงและดนตรีที่ดังกระหึ่มเร้าใจ เร้าอารมณ์ให้เข้าร่วมวงสนุกสนาน การก่อเกิดอารมณ์ที่ร่วมกันของทุกคนในหมู่บ้าน สามารถแสดงความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน ด้วยการแสดงออกด้วยท่าทางที่ร่าเริง รื่นเริง การเต้นรำอันถือเป็นการปลดปล่อย ความเป็นคนอีกชนชั้นหนึ่งออกไปโดยให้มีการสร้าง Communitas ที่มีความเท่าเทียมกันอยู่ร่วมวง ในขบวนแห่ ด้วยอาการที่ไม่แสดงความรังเกียจ ต่อต้าน ดูหมิ่น หรือมองเห็นเป็นเรื่องแปลกประหลาด จนกระทั่งเมื่อเสร็จสิ้นงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ กลุ่มคนในหมู่บ้านทุกกลุ่ม จะกลับคืนสู่ปกติ ฐานะของบุคคล รายได้ อาชีพ ที่กลายเป็นสิ่งบ่งบอกฐานะของบุคคลในหมู่บ้าน ผู้มีฐานะดีกว่าจะกลับคืนสู่ปกติและกลับคืนไปสู่ผู้ที่ได้รับการเคารพ นับถือ ยำเกรงเป็นผู้อยู่ในฐานะที่สามารถสร้างความเป็นผู้อุปถัมภ์ในชุมชนได้ ส่วนผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าในหมู่บ้านหลังจากเสร็จสิ้นพิธีการของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ความเป็นผู้ได้รับการอุปถัมภ์จะ กลับคืนสู่สังคมในหมู่บ้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การลงแรงช่วยกันทำงาน การรับจ้าง มักจะได้รับความไว้

---

[5] Rite of Passage ทางผ่านพิธีกรรม จาก Ritual in Religion โดย Victor Tunner ใน Cultural Anthopology understanding ourselves other : เน้นถึงพิธีกรรมในการปฏิบัติที่แสดงถึงความเป็นเอกภาพและภราดรภาพซึ่งกันและกัน การเข้าร่วม Communitas ในสังคม ลำดับชั้นทางสังคมจะถูกลืมเลือนไปชั่วขณะ สมาชิกในสังคมพบว่าตนเองมีประสบการณ์ในฐานะความเป็นคนในชุมชนเท่าเทียมกัน

วางใจ ให้มีการรับจ้าง จากผู้มีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์มากกว่า ขณะเดียวกันบรรยากาศของการสร้างความเชื่อ ความศรัทธา และการร่วมกันของสมาชิกในหมู่บ้าน จะต้องรอจนกว่าจะถึงวันจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านอีกปีข้างหน้า

3.2 ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงประเพณีท้องถิ่นต่อการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชนจอมทอง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ได้ปรับไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่อมีการปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นวัฒนธรรมของชุมชนชนบทนั้นมักจะก่อตั้งขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีกิน มีอยู่ และจากการที่ต้องมีการอยู่ร่วมกัน สัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชนการต่อสู้เพื่อมีอยู่มีกิน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, 2533, หน้า 12-13) การต่อสู้เพื่อมีชีวิตรอดต้องอยู่กับธรรมชาติและมีการพึ่งพาธรรมชาติ คำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชา ติจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นระบบความเชื่ออันประกอบไปด้วย ศาสนา และพิธีกรรม การที่ต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันสันติ จึงเกิดระบบของการอยู่ร่วมกันสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยเครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้ง 3 ระบบ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันและกันตลอดเวลาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในระบบใดระบบหนึ่งก็จะส่งผลกระทบถึงระบบอื่น การเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันนั้น

ปัญหาการเปลี่ยนแปลง ประการหนึ่งในชนบทอันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ การพัฒนาในระยะ30–40 ปีที่ผ่านมานั้น ได้สร้างความยากจนในชนบท ผลักดันชุมชนท้องถิ่นให้ไปสู่ สังคมชายขอบ (Peripheral Society) ในขณะที่สังคมไทยเดินตามอารยธรรมตะวันตก สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ตัดขาดจากรากเหง้าและความเป็นไท เข้าสู่วิถีชีวิตสังคมบริโภคนิยมมีการบริโภคจนเกินตัว กลายเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของปัจเจกบุคคลและสังคม วิถีชีวิตของคนไทยตั้งการแต่งกายการสร้างบ้านเรือน การตั้งชื่อความงามตลอดจนวิธีการคิดเริ่มเป็นการลอกเลียนแบบอย่างตะวันตกมากกว่า สูญเสียความคิดที่เป็นของตนเอง สูญเลียความมั่นใจในตนเองไป ซึ่งก็ถือว่าเป็นผลมาจากวิกฤตการจากการพัฒนาประการหนึ่ง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 66) ได้เสนอว่าสืบเนื่องมาจากการที่คิดค้น การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ความเจริญระบบสื่อสาร โทรคมนาคม แสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโต หรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ตลอดจนมีการกระจายทางวัฒนธรรมที่ทำให้เป็นไปได้สะดวกการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทอาจเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะด้วยกัน

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในทั้งหมด โดยการตอบสนองปัจจัยใหม่ สภาพของสิ่งแวดล้อมใหม่ โอกาสและบทบาทใหม่ ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว เช่นหมู่บ้านซึ่งถูกกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจจะดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ

2. การเปลี่ยนแปลงโดยคนใดคนหนึ่ง หรือ 2-3 คน บุคคลนั้น มักเป็นคนที่มีอิทธิพลต่อสังคมนั้นมาก สามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้ มีญาติอยู่ในเมือง ส่งลูกไปศึกษาในเมืองหรือจากการได้รับการส่งเสริมจากผู้เชี่ยวชาญเข้าไปในท้องถิ่น

3. การเปลี่ยนแปลงซึ่งเริ่มขึ้น หรืออย่างน้อยสุดถูกกระตุ้นโดยรัฐบาล หรือโดยการสร้างสถาบันใหม่ขึ้นมา

ดังนั้นเมื่อชุมชนชนบทที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมประเพณี โดยที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง ซึ่งก็ถือว่าเป็นประเพณีหนึ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม ผ่านการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปรับตัวของคนในชุมชน การสื่อสาร เทคโนโลยี ระบบการเรียนรู้ของคนในชุมชน ตลอดจนการปรับตัว เพื่อรับกับสภาพเศรษฐกิจใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาก เมื่อการเรียนรู้ในรากเหง้าของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้รับการกระตุ้นจากคนรุ่นใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความพยายามของคนในรุ่นก่อนที่ต้องการให้มีการปกป้องรักษา สร้างความศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อภาวะทางจิตใจซึ่งอาจจะเป็นโลกทัศน์ของคนในรุ่นอดีตที่ได้เล็งเห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน สิ่งนั้นก็คือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนจอมทอง เพื่อให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ตลอดจนการสร้างความผูกพันกับชุมชนของตนเองประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จึงถูกกำหนดให้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมายาวนานจนถึงปัจจุบันนี้

แม้จะมีการปฏิบัติประเพณีอยู่เป็นประจำทุกปี จนกลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่สำคัญของชุมชนจอมทอง เป็นประเพณีที่แพร่หลายออกไป เป็นที่รู้จักของคนในต่างถิ่นต่างชุมชน แต่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ ยังคงเกิดขึ้น ความพยายามที่จะอนุรักษ์วิถีชีวิตของคนรุ่นเก่า โดยการแสดงออก ในรูปแบบขบวนแห่ประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ ได้ถูกรื้อฟื้นให้เกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ในประเพณีเก่าแก่นั้น ด้วยการส่งเสริมให้มีการจัด ตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์ตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านขึ้นมา โดยที่มีเทศบาลตำบลจอมทองเข้ามามีบทบาทการจัดประเพณีเพื่อเป็นการส่งเสริม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป อนุรักษ์ให้เป็นของชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวด้วยการจัดประกวด แข่งขันมีการให้รางวัลหมู่บ้านที่จัด

ขบวนแห่ เข้าร่วมในงานประเพณีขึ้นมา การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐโดยมีนโยบายให้ท้องถิ่น โดยได้มีคำขวัญแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อให้เป็นจุดสนใจแก่นักท่องเที่ยวขึ้นมา การสนับสนุนจากเทศบาลตำบลจอมทองในด้านการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดประกวดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ให้ดูยิ่งใหญ่ สวยงามโดยกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน ได้เข้ามาร่วมจัดขบวนแห่ แสดงเอกลักษณ์ของหมู่บ้านตนเอง แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในการจัดประกวดให้รางวัลคือ การที่หมู่บ้านใดหนึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้จัดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชนะเลิศประจำปี ไม่ได้กลายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการแข่งขันช่วงชิงเอาชนะกันอย่างจริงจัง ในความรู้สึกของคนในหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านที่เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (ตัวอย่าง) มีความพร้อมร่วมสมานสามัคคี โดยมีจุดประสงค์ร่วมกัน เพื่ออนุรักษ์ประเพณีของชุมชนไว้ให้นานแสนนาน บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมสนับสนุนจากสมาชิกของหมู่บ้านเป็นไปโดยพร้อมเพรียงกันทุกคนเข้าร่วมงานประเพณีโดยไม่ได้คำนึงถึงรางวัลและค่าตอบแทนแต่ประการใด ล้วนเกิดขึ้นมาจากความตระหนักของตนเองที่จะช่วยกันส่งเสริม สืบสานประเพณีให้คงอยู่ต่อไป การเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ จากการปฏิบัติของ กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ด้วยการที่เด็กวัยรุ่นในรุ่นใหม่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ร่วมงานประเพณีในฐานะเป็นผู้ร่วมชายขอบ (Peripheral) ของงานประเพณีทำหน้าที่ เป็นผู้ดู คอยสังเกตพฤติกรรมและการปฏิบัติของกลุ่มหนุ่ม-สาว เมื่อโตขึ้นได้เข้า ร่วมปฏิบัติกับกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน ในฐานะสมาชิกส่วนหนึ่งในหมู่บ้าน เป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือได้มีส่วนช่วยกันทำงาน การเรียนรู้จึงเป็นแบบค่อยผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส ที่เป็นผู้มีความรู้ที่กว้างขวางในชุมชน แล้วจึงได้มีการปฏิบัติจัดทำขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มตนเองต่อไป

ภาพที่ 9 รูปแบบขบวนแห่อำเภอ

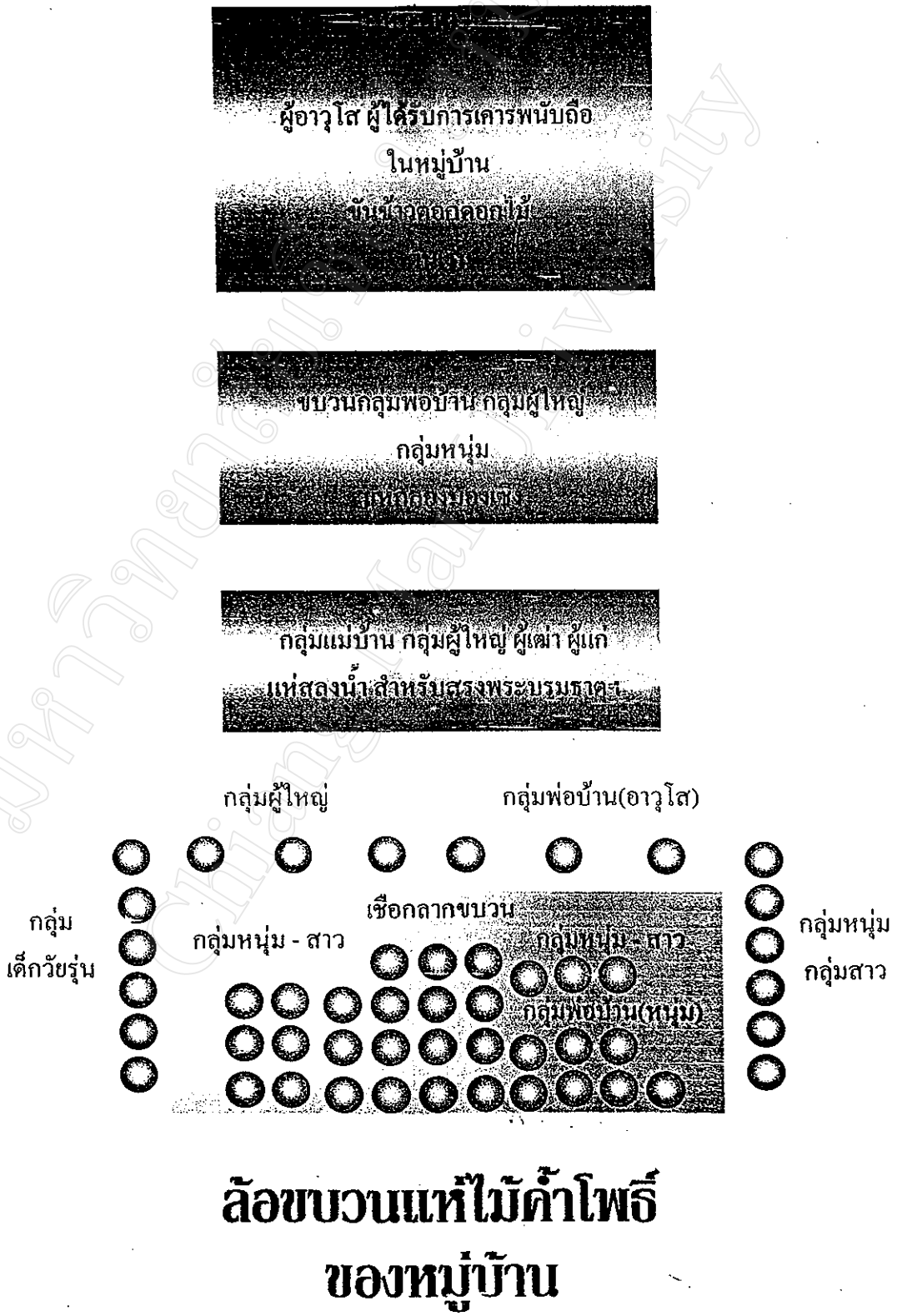

ล้อขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 10 รูปแบบขบวนตามกลุ่มแม่บ้าน

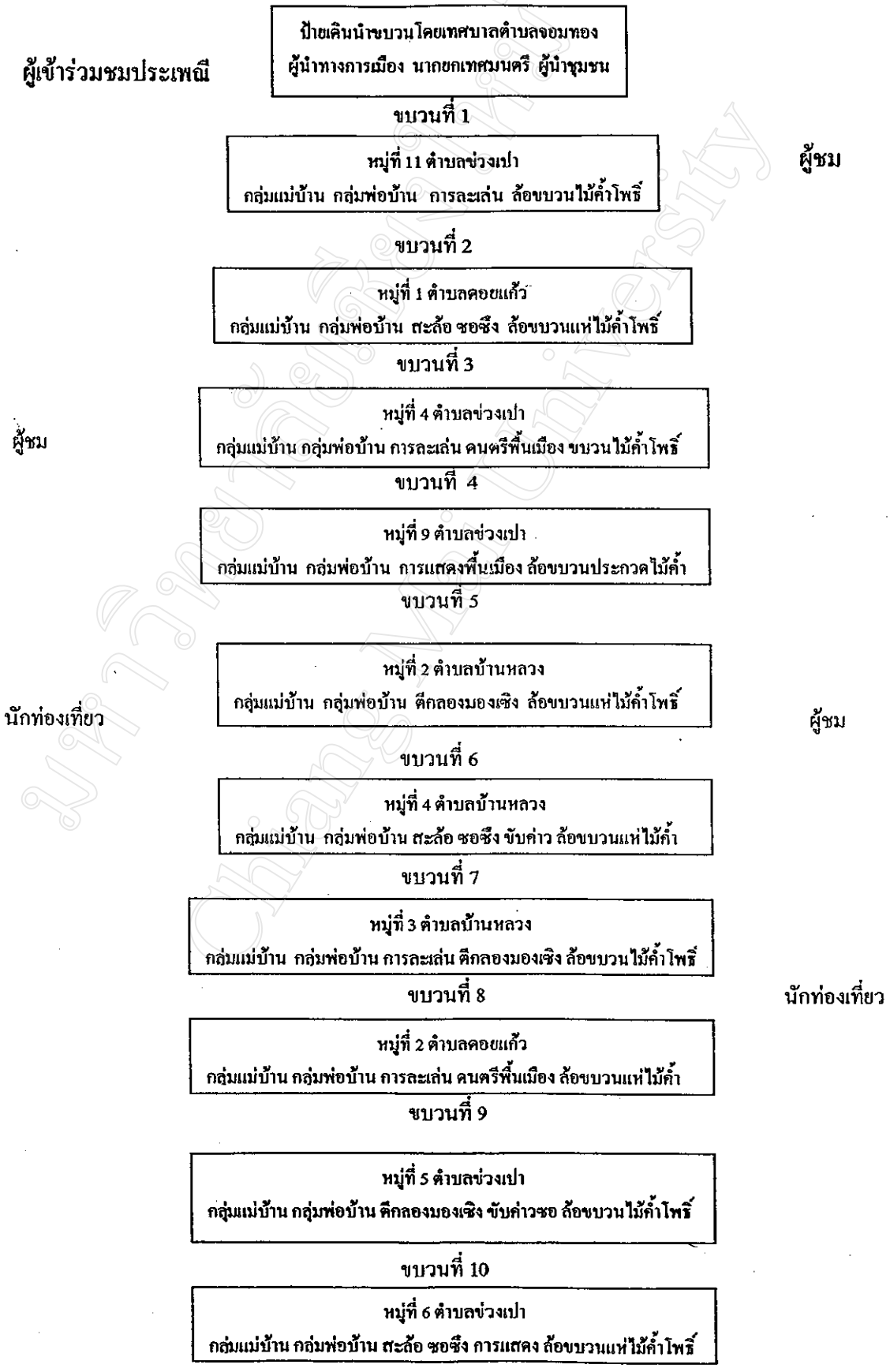

ภาพที่ 11 รูปขบวนแห่กลุ่มวัยรุ่น

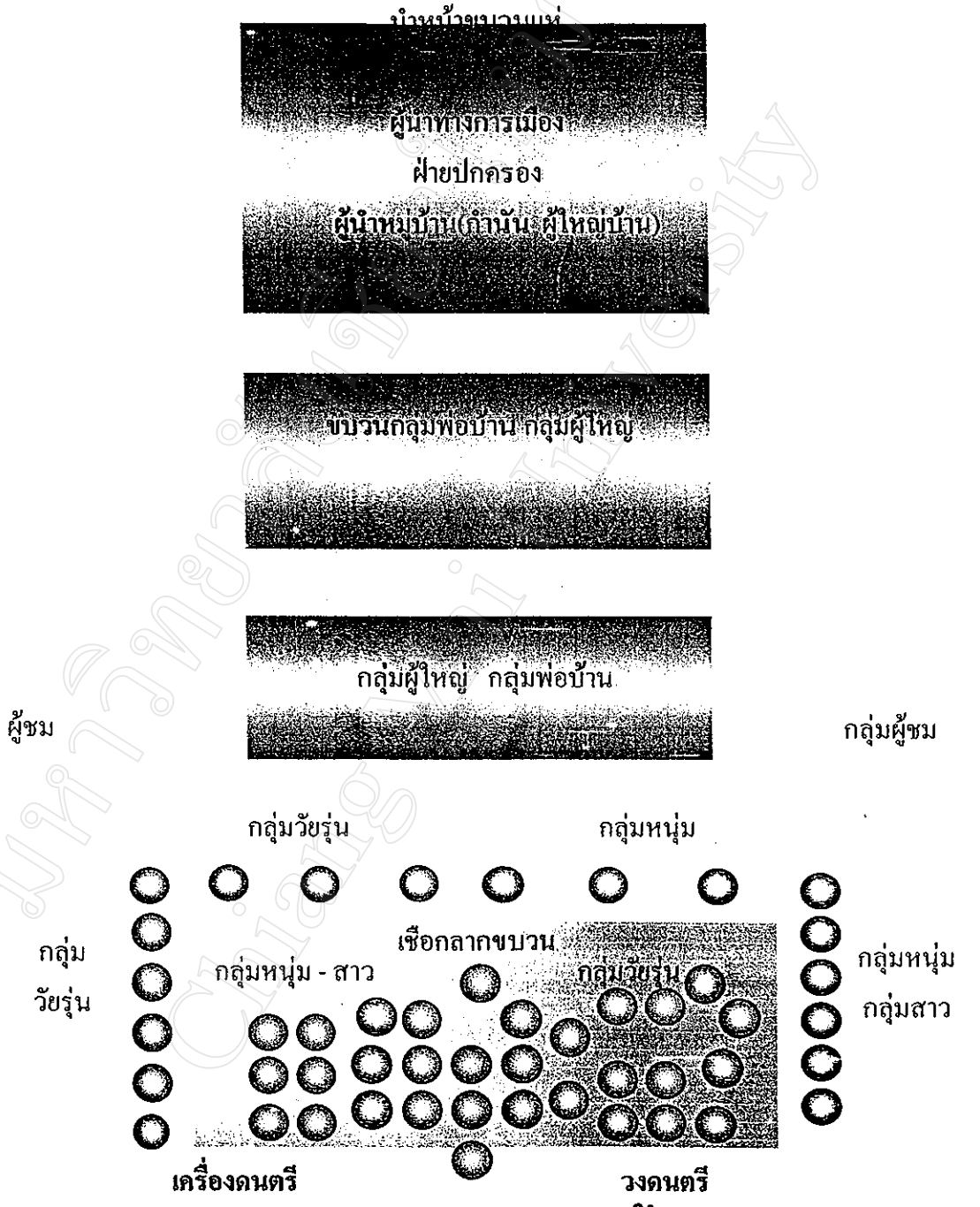

ภาพที่ 12 รูปขบวนกลุ่มวัยรุ่นตามหมู่บ้าน

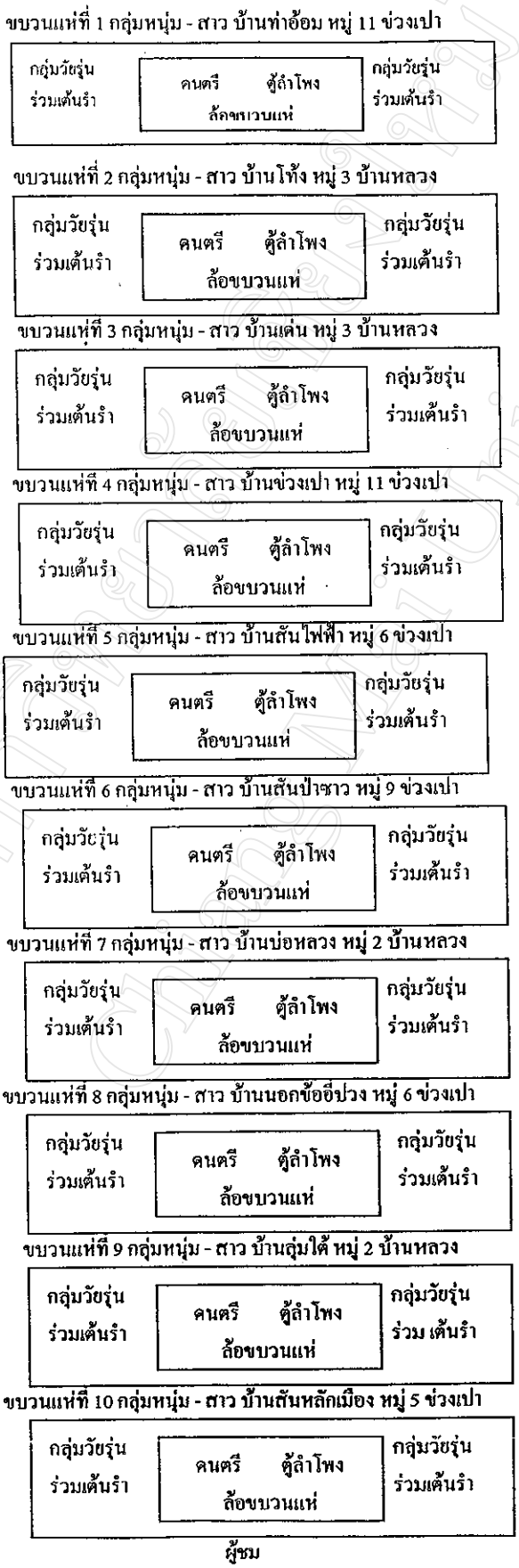

ผลจากการสนับสนุนจากภาครัฐและเทศบาลตำบลจอมทอง ทำให้เห็นรูปแบบขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ไม่ต้องมีการเกณฑ์สมาชิกหมู่บ้าน ออกไปร่วมแห่ในขบวน แต่งกายชุดพื้นเมืองอย่างง่ายๆไม่ได้ถูกกำหนดลำดับขบวนแห่ และนัดหมายเวลา ในการเคลื่อนขบวน แต่ทุกหมู่บ้านในสมัยก่อนได้มีการฏิบัติจนเป็นประเพณีและมีระเบียบที่เข้าใจ ในเวลาเคลื่อนขบวนก่อนเวลาเที่ยงวัน ในขณะที่ปัจจุบันเป็นลักษณะของการจัดรูปแบบที่เหมือนกัน เช่น การแต่งกายชุดที่เหมือนกันของกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน การประชุม จับฉลากขบวนแห่ที่วัด ทำให้มีการจัดลำดับการเคลื่อนขบวน มีการสนับสนุนด้านเงินทุนจัดรูปขบวนจากเทศบาล ในขบวนแห่แม้จะจัดให้มีเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านเช่นในอดีต แต่ก็เป็นวัฒนธรรมที่ผ่านการปรับเปลี่ยนและผสมผสาน (Emergent) ซึ่งเห็นได้จากการแต่งกาย การตกแต่งขบวน ลักษณะท่าทางการแสดงออกที่บ่งบอกถึงการผ่านการฝึกซ้อม เพื่อเข้าร่วมขบวนแห่เป็นอย่างดี ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นการเข้ามามีอิทธิพล มีอำนาจชี้นำ สั่งการ เป็นการเข้ามาย้อแย่งความหมายให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มของอำนาจรัฐในประเพณีของท้องถิ่น โดยผ่าน ผู้ปกครองและเทศบาลตำบลจอมทองนั่นเอง

3.3 การเรียนรู้ของวัยรุ่นในชุมชนต่อการเรียนรู้ประเพณีและระบบการสร้างคุณค่าความสำคัญของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์

การเรียนรู้ของวัยรุ่น มีทั้งลักษณะของการเรียนรู้จากการที่ได้รับการชักชวนจากพี่ ในบ้านให้เข้าร่วมในการจัดประชุมของกลุ่มหนุ่ม-สาวในหมู่บ้านและการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการเป็นผู้เข้าร่วมชายขอบ (peripheral) ของการปฏิบัติประเพณี ในขณะที่มีการประชุมเพื่อตกลงหามติร่วมกัน มีการเจราต่อรอง มีการวางแผนสำหรับการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละส่วน แต่ละฝ่าย ดังเช่น หน้าที่ ในการจัดตกแต่งล้อขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน มีการแบ่งงานภาระรับผิดชอบในการร่วมกันหาต้นไม้ขนาดใหญ่ ที่มีลักษณะที่เหมาะสมกับการทำไม้ค้ำโพธิ์ การเตรียมล้อขบวนแห่ จัดเตรียมอุปกรณ์การตกแต่ง การแบ่งงานกันจัดหาจัดเช่าเครื่องดนตรี ซึ่งต้องมีการเตรียมค่อนข้างยาวนาน เพราะในช่วงเวลาจัดงานดังกล่าว อาจไม่สามารถหาดนตรีมาเล่นให้ความสนุกสนานให้แก่สมาชิกในหมู่บ้านได้ ตลอดจนฝ่ายที่มีหน้าที่ประสานกับผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เพื่อขอความร่วมมือ ช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ เสนอแนะในการปฏิบัติพิธีการโดยส่วนใหญ่หัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว มักได้รับความไว้วางใจในการทำหน้าที่นี้ด้วย เหตุมีความสามารถเจรจาต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ ได้ดีกว่าในขณะเดียวกันวัยรุ่นที่ได้รับการชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานประเพณี จะมีการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานจากกลุ่มรุ่นพี่ เริ่มตั้งแต่การเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ที่ยังไม่สามารถต่อรองและให้แนวคิดเห็นกับกลุ่มได้มีการช่วยเหลืองาน

ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายให้จัดทำในประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ ในปีแรก ๆ มีฐานะเป็นสมาชิกธรรมดาในกลุ่มในการเดินตามขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน ช่วยลาก ดึงขบวนแห่ให้ถึงบริเวณลานโพธิ์ในวัดมีส่วนในการช่วยยกไม้ค้ำโพธิ์ลงจากล้อขบวนนำไปค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ได้สำเร็จ ในเบื้องแรก

ในปีต่อไปอาจมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้จากการได้คลุกคลี เข้าไปศึกษาและมีส่วนร่วมในการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านได้รับความเชื่อถือให้เข้าร่วมงานมากขึ้น มีการแนะนำให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติจากกลุ่มหนุ่มรุ่นพี่ รุ่นผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ ตลอดจนสามารถกระทำตนให้เข้าถึงผู้อาวุโสที่เป็นที่นับถือ เป็นผู้มีความรู้ และได้รับความเคารพจากคนในหมู่บ้านจนสามารถเรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติในงานประเพณีได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจในขั้นตอนในการปฏิบัติ สามารถสืบทอดการปฏิบัตินั้น ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่มหนุ่ม-สาว เป็นบุคคลที่ได้รับการเรียนรู้ สืบทอดความรู้ การปฏิบัติพิธีกรรมจากผู้รู้ในหมู่บ้าน จึงมีความเข้าใจ สามารถให้คำแนะนำ ดูแล ช่วยเหลือและปฏิบัติพิธีกรรมในกลุ่ม ของตนได้ดี ตลอดจนยังสามารถประสานความช่วยเหลือ เจรจาต่อรองกับบุคคลอื่นในกลุ่มได้อย่างดี มีประสิทธิภาพสูง จนสามารถนำขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านตนเอง นำเข้าร่วมงานประเพณีได้ตามขั้นตอน และประสบความสำเร็จในการจัดพิธีกรรม ซึ่งก็ถือว่าเป็นประสบการณ์ในการเข้าร่วมและผ่านการปฏิบัติประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในปีนั้นได้เป็นอย่างดี

แต่ในขณะที่แนวทางการเรียนรู้ของวัยรุ่นในสังคมปัจจุบัน การมีลักษณะที่ไม่ประสานสัมพันธ์ สอดคล้องกันของการถ่ายทอดการเรียนรู้ ความห่างเหินการขาดช่วงการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติพิธีกรรมที่มีแบบอย่างกันมาอย่างยาวนาน การที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ประเพณีของหมู่บ้านที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องด้วยเหตุที่วัยรุ่นในยุคใหม่เป็นบุคคลในวัยเรียนได้รับการศึกษาเรียนรู้จากระบบโรงเรียน มีจัดหลักสูตรการเรียนรู้ตามรูปแบบสังคมตะวันตก ที่วิชาความรู้ แยกออกจากเป็นส่วน ตามรายวิชา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อการไปกำหนดพฤติกรรมและดำเนินชีวิตของวัยรุ่นเยาวชนในสังคมท้องถิ่นสมัยใหม่ วัยรุ่นจึงมีความผูกพันน้อยลง มีความสัมพันธ์เฉพาะกลุ่มวัยรุ่นเท่านั้น การเรียนรู้ รับรู้ข่าวสาร ข้อมูล สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น สามารถรับเอาความแปลกใหม่จากสังคมตะวันตกมาได้อย่างรวดเร็ว กระบวนการศึกษาที่เน้นให้มีการเรียนรู้ต่อไปไม่สิ้นสุดเรียนให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากทั้งผู้ปกครองและความพยายามใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้ต้องออกไปสู่สังคมภายนอกมากขึ้น การเรียนรู้จากสังคมในเมืองมีการรับเอาวัฒนธรรมของคนวัยรุ่นในสังคมเมืองเข้ามา ขาดการเรียนรู้ในรากเหง้าของวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง ตลอดจนขาดการสร้างจิตสำนึกในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมประเพณี

ของท้องถิ่นทำให้วัยรุ่นยุคใหม่ ที่มีทัศนคติการเรียนรู้มาจากสังคมภายนอก ได้เรียนรู้ และรับทราบวิถีชีวิตของสังคมสมัยใหม่ การเข้าร่วมในงานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มวัยรุ่นต่างคาดหวังในเรื่องของความสนุกสนานอย่างเต็มที่ ที่จะได้รับจากการร่วมวงเต้นรำ ในขบวนที่แห่ด้วยดนตรีเสียงกระหึ่ม เร้าใจสร้างอารมณ์ให้ทุกคนเสมือนถูกเชิญชวนให้เข้ามาร่วมสนุก ก่อให้ความเพลิดเพลินตามแนวเส้นทางที่ขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์แต่ละหมู่บ้านลากผ่านไป เสมือนเป็นเวทีรวมของคนกลุ่มใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งทุกหมู่บ้านที่มีกลุ่มวัยรุ่นเข้าไปมีบทบาทมากจะมีขบวนแห่ที่มีดนตรีเร้าใจทุกขบวน

จากการที่กลุ่มวัยรุ่นรุ่นใหม่ไม่ได้เข้าไปมีบทบาทที่โดดเด่นและเข้าไปเป็นผู้เรียนรู้พร้อมจะสืบสานในวัฒนธรรมต่อจากรุ่นพี่ จากผู้อาวุโสและผู้ใหญ่ผู้มีความรอบรู้ในหมู่บ้าน ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ ความถูกต้องในแนวพิธีกรรมของการจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านอีกต่อไป โลกทัศน์ของวัยรุ่นถูกปรับเปลี่ยน การเรียนรู้ที่หลักสูตรเป็นรายวิชาที่แยกเป็นเฉพาะออกจากกันจากระบบในโรงเรียน ในระบบโรงเรียนที่ผ่านมานั้นหลักสูตรการเรียนรู้ไม่มีรายวิชาของประเพณีท้องถิ่น ที่จะทำให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงไปถึงรากเหง้าประเพณีของท้องถิ่น ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ส่วนหนึ่ง ไม่ได้เป็นผู้มีประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านงานประเพณีของท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง ยิ่งถ้าหากการจัดวิชาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นวิชาเลือกจะทำให้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ตลอดจนความเจริญที่ทันสมัยของการสื่อสาร เทคโนโลยี ต่างๆ ทำให้การรับรู้วัฒนธรรมจากสังคมอื่นมีการ เลียนแบบได้ง่าย ยิ่งการเรียนรู้ในสังคมอื่นมากขึ้นยิ่งไม่ได้เป็นจุดสร้างจิตสำนึกในความเป็นชุมชน ความเป็นคนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่วัยรุ่นในสังคมยุคใหม่ ความเจริญทันสมัยของโลกการสื่อสารและโทรคมนาคมอันทันสมัยที่เจริญล้ำหน้ายิ่งขึ้นในสังคมปัจจุบัน กลับหล่อหลอมให้วัยรุ่นส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้กลายเป็นคนทันสมัยขึ้น ชื่นชมแต่เทคโนโลยีความเจริญในยุคใหม่ ปฏิเสธในสังคมเก่า จารีตประเพณีแบบเก่า และกรอบประเพณีที่เคยประพฤติปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน มองเห็นการจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เป็นเรื่องง่าย ไม่สำคัญแต่อย่างไร ไม่เคยเรียนรู้ว่าในคนหนุ่มรุ่นเก่าก่อนมีวิธีการสร้าง ร่วมกันส่งเสริม ช่วยกันปฏิบัติจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ จนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนต่อไปได้อย่างไร กระบวนการสร้างความรู้สึกการมีส่วนร่วมของคนหนุ่มในรุ่นก่อน ไม่มีการประสานผนึกเป็นความรู้ ที่สร้างให้เกิดความตระหนักของวัยรุ่นในยุคใหม่ ประการที่สำคัญจุดมุ่งหมายที่ใช้เชื่อมโยงความศรัทธา ความเชื่อในเรื่องการสะสมบุญกุศล การสืบชะตาราศีของตนเองไม่มีอีกต่อไป ไม่มีเรื่องความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติพิธีกรรมในหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่ผู้อาวุโส ที่เป็นหลักภูมิปัญญาความรู้ของหมู่บ้านเอง ก็ไม่ได้มีส่วนที่จะเชื่อมโยงความรู้ให้แก่วัยรุ่นในหมู่บ้าน ไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้อง มีการแนะนำการปฏิบัติพิธีกรรมจากกลุ่ม

หนุ่มรุ่นพี่ ในหมู่บ้านไม่มีความต่อเนื่อง เสื่อมคลายไป ละเลยการสร้างจิตสำนึก ในบทบาทหน้าที่ที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน กลับปล่อยให้เป็นไปตามระบบสังคม ให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ตามวิถีปฏิบัติในความเคยชินของตนเอง ในสิ่งที่เลือกสรรว่าดีว่าถูกต้องในกลุ่ม โดยไม่สนใจในสิ่งที่เป็นระเบียบประเพณีที่ถูกต้อง ดีงาม มีแบบอย่างถ่ายทอดกันมายาวนานหลายช่วงสมัย เป็นการใช้เวทีของงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ช่วยสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลินเกินขอบเขต และผลจากการปฏิบัติทำ กลายเป็นต้นแบบความเข้าใจว่าถูกต้อง เหมาะสมต่อไป ยิ่งงานประเพณีในยุคหลังทางวัดอนุโลมให้มีการนำไม้ค้ำโพธิ์ที่มีอยู่ในวัดนำมาปรับปรุงและตกแต่งใหม่ ยิ่งทำให้กลุ่มวัยรุ่นใหม่ที่มีบทบาทสูงในงานประเพณีในหมู่บ้านไม่ได้สร้างให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการเริ่มต้นหาต้นไม้ใหญ่เพื่อมาจัดทำไม้ค้ำโพธิ์ การเจรจา ประสาน ต่อรอง ความร่วมมือกันไม่มีเพียงแต่กลุ่มวัยรุ่นนัดหมายกันไปนำเอาไม้ค้ำโพธิ์ที่ค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ในวัดที่ยังอยู่ในสภาพดีที่ลักษณะสมบูรณ์ แล้วช่วยกันยกขึ้นใส่รถบรรทุกนำมาไว้ที่หมู่บ้านเพื่อเตรียมตกแต่งใหม่ต่อไป ไม่ได้เรียนรู้ในการสร้างคุณค่า ความสำคัญ และให้ความหมายของไม้ค้ำโพธิ์แต่อย่างใด แต่ยังคงมีการร่วมกัน เพื่อรวบรวมเงินทุนจัดหา ต่อรองราคาค่าจ้างของวงดนตรีมาเล่นในหมู่บ้าน ในคืนวันที่ 14 เมษายน และวันงานประเพณีวันที่ 15 เมษายน ซึ่งราคาค่าจ้างในการเล่นดนตรีแต่ละครั้ง นั้นจะเสียค่าใช้จ่ายสูงโดยที่กลุ่มวัยรุ่นแต่ละหมู่บ้านจะได้ร่วมกันจัดหา มาจากการติดต่อเจ้าของวงดนตรีแต่ละคณะที่สืบทราบแหล่งในการตั้งวงดนตรี จนกลายเป็นสิ่งที่ทดแทนการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองไป เพื่อให้เกิดความครึกครื้นรื่นเริง ยิ่งการเล่นดนตรีได้รับความสนุกสนานและบรรเลงได้ถูกใจจะกล่าวโจษขานโดยทั่วไปและหมายจองไว้เล่นใหม่ในปีถัดไป การเป็นผู้ชม ผู้ดูของเด็กรุ่นใหม่หมู่บ้าน กลับจะมีการเลียนแบบเอาอย่าง จนดูเหมือนจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันใหม่ อยู่ที่เรื่องของวัฒนธรรมการบันเทิงจากการมีดนตรีบรรเลงไปแล้ว ภาพประทับใจจากความร่วมมือ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้านถูกลืมเลือนไป ในขณะที่ความเป็นพิธีกรรมที่มีความหมาย ให้ผลต่อความรู้สึกด้านด้านจิตใจ เป็นพิธีกรรมทางสงฆ์ที่มีการรับศีล ให้พร ถวายไม้ค้ำโพธิ์ในวัด เพื่อแสดงถึงการสืบชะตาชีวิต สะสมบุญ กุศล แทบจะไม่ได้ถูกกล่าวถึงอีกของคนในรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในปัจจุบัน

4. กระบวนการจัดการศึกษา ผลสะท้อนถึงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบสานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์อำเภอจอมทอง

ในชุมชนท้องถิ่นของสังคมไทยในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่คนในชุมชนยังไม่มีความมั่นใจในตนเอง ในการจัดการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการของตัวเอง ได้อย่างถูกต้องตรงตามประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ด้วยภาวะของการขาดผู้นำ ตลอดจนถึงผู้นำที่ขาดโอกาสที่จะพัฒนาการเรียนรู้ แม้ว่าจะมีศักยภาพอย่างเพียงพอ ด้วยสำนึกถึงการจัดการศึกษาที่รัฐบาลส่วนกลางมอบหมายให้แก่ท้องถิ่นคือการศึกษาในรูปแบบของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ฝึกฝนให้เป็นคนที่สมบูรณ์แบบมีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับแก่คนอื่นได้นั้น ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมาก่อน โดยความเป็นจริงในสมัยอดีต ผู้คนในชุมชนสามารถจัดการ แก้ไขปัญหาของตนเองได้ มีการจัดระบบเพื่อสนองตอบต่อชุมชนด้วยข้อตกลง และการยอมรับจากผู้นำในชุมชนที่เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจ และให้ความเคารพนับถือของบุคคลอื่นในชุมชน โดยที่ไม่ต้องผ่านการเรียนรู้จากระบบการศึกษาในโรงเรียนมาก่อนเลย สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ตามศักยภาพที่มีอยู่ ในปรากฏการณ์ปัจจุบันพบว่าผู้สูงวัยในชุมชนล้วนเป็นผู้สามารถที่จะนำการเรียนรู้ไม่ว่าจะด้านความขัดแย้งในด้านปัญหาที่ดินทำกิน การแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น ปัญหาในด้านการเสื่อมคลายความนิยมและการเรียนรู้ในรากเหง้าวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาในการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน (วีระ บำรุงรักษ์, 2542, หน้า 145) ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วมาจากนโยบายเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพื่อเน้นคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนหายไปด้วย

การเข้ามาจัดการโดยอำนาจของรัฐ โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีการจัดหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นในปัจจุบันนี้ในทุกระดับมักจะเป็นความรู้ที่เป็นศูนย์กลาง เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากการเลียนแบบสังคมตะวันตก ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2521

"จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม" (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 1) "จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตและสามารถทำประโยชน์ให้กับ

สังคมตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาว์ปัญญา มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางการประกอบอาชีพร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม" (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 1)

ดังจะเห็นแล้วว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 นั้นล้วนแล้วแต่ไม่ได้มุ่งเน้น ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้ศึกษาเรียนรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งนับวันระบบการศึกษาจะสั่งสอน ขัดเกลาให้เยาวชน วัยรุ่น ละทิ้ง ห่างไกล จากสังคมท้องถิ่นตนเองมากขึ้น ทั้งที่ในความเป็นชีวิตจริง เยาวชน วัยรุ่นเหล่านี้ ดำรงชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น แต่กลับไม่ได้เรียนรู้ในค่านิยมของคนในท้องถิ่นแต่เดิม แต่ระบบการศึกษาที่รัฐได้นำเข้ามาพัฒนาด้านการศึกษาในชุมชน ส่งผลให้เยาวชน วัยรุ่นในยุคหลังเรียนรู้ภาษาของท้องถิ่นน้อยลง เด็กวัยรุ่นในสังคมใหม่ สามารถสื่อสารกับคนเฒ่า คนแก่ในชุมชนได้น้อยลง ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมไปสู่คนรุ่นใหม่ต่อไปจึงทำได้ยากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในกลุ่มวัยรุ่นรุ่นใหม่ยังถูกยัดเยียดค่านิยมใหม่ที่เน้นความเป็นสังคมตะวันตก ความเจริญทัน จนดูถูกภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเองไป มองเห็นผู้เฒ่า ผู้แก่ ในหมู่บ้านมีความรู้น้อยไม่ทันสมัย มองวิถีชีวิตแบบเดิมว่าล้าหลัง การปลูกฝังทัศนคติดังกล่าว เอื้อต่อกระบวนการเข้าสู่ระบบทุนนิยม แต่ขณะเดียวกันได้ทำลายระบบคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลาเนิ่นนาน

การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนได้ถ่ายทอดจากผู้สอนในโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้รับวัฒนธรรมการเรียนรู้ถ่ายทอดจากสังคมตะวันตกแต่กลับต้องถ่ายทอดค่านิยมความเป็นคนในท้องถิ่น ให้กับผู้เรียนรู้ในโรงเรียนอีกทอดหนึ่งอีกทอดหนึ่ง แต่สิ่งหนึ่งที่ถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงของวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น คือความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น กลับไม่ได้รับการเอาใจใส่ ส่งเสริมพัฒนา กลับถูกมองข้ามไปว่าโบราณไม่ทันสมัย ประเพณีเป็นเรื่องความเชื่อที่เหลวไหล ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้อาวุโสเป็นคนโบราณที่ไม่ได้มีประโยชน์สาระอันใด เพียงเพราะผ่านกาลเวลามาเนิ่นนานกว่าคนรุ่นใหม่แค่นั้นเอง ความรู้เก่าหมดสมัยไป ไม่น่าสนใจ ความห่างเหินในความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ไม่ได้รับการเชื่อมประสาน และสร้างความเข้าใจที่สอดคล้องกันประเพณีใหม่ในรูปแบบใหม่ที่ผ่านการปรับปรน ผ่านการคิดวิเคราะห์ของคน หลายฝ่ายในชุมชน เห็นแล้วว่าดีถูกต้องนั่นเองมีค่ามากกว่าผู้อาวุโส ผู้รู้ของหมู่บ้าน ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทองจึงต้องปรับเปลี่ยนไป ความเชื่อดั้งเดิม ความหมายของไม้ค้ำโพธิ์ ที่หมู่บ้านให้กลุ่มวัยรุ่นเข้ามาดำเนินการเองนั้น ไม่ได้รับกาสั่งสอนถ่ายทอดให้เป็นความรู้ที่ถูกต้อง การถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อคนในชุมชน เพราะถ้าหากจะ

เปรียบเทียบไปแล้ว ประเพณีนั้นนับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ ประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการผ่านช่วงเวลา และเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการที่คิดได้เองของคนในชุมชน เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่ร่วมกันในชุมชน แต่ทว่ากระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ในปัจจุบันนั้น ได้แสดงถึงการขาดความต่อเนื่อง ของการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้าน การขาดส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในลักษณะความเป็นมาและแบบอย่างของประเพณีไป โดยที่ไม่มีรูปแบบศึกษาเป็นหลักฐานไว้ให้ศึกษา อาศัยการจดจำและการบอกเล่าที่ต่อเนื่องกันมาเท่านั้นเป็นตัวถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ การไม่มีภาพที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากบรรยากาศของประเพณีนั้นจะปรากฏเด่นชัดในช่วงเวลาใดหนึ่งเท่านั้น ขาดการสืบค้น บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงไป ไม่หลงเหลือสิ่งเดิมก็เป็นข้อกำหนดที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการขาดช่วงของการศึกษาเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นได้ หลังจากที่เสร็จสิ้นงานประเพณี เมื่อหมดบรรยากาศของงานประเพณีและความสนุกสนานผ่านไปแล้วสมาชิกในหมู่บ้าน ต่างแยกย้าย สลายกลุ่มไปเองโดยไม่มีความต่อเนื่องความเกี่ยวพันเชื่อมโยงต่อกันอีกต่อไป เนื่องด้วยกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านทุกคนมีภาระหน้าที่ในด้านการเรียน การทำงาน ที่อาจจะไม่อยู่ในชุมชนทำให้ความผูกพันใกล้ชิด สัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกกลุ่มหนุ่ม สาว วัยรุ่นไม่มีดังเช่นเดิมในอดีต นอกจากนี้ความเข้าใจในรูปลักษณ์ของไม้ค้ำโพธิ์ไม่เป็นที่รู้กันของกลุ่มวัยรุ่น การค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ไม่ได้มีคุณค่า และมีความหมายที่เป็นจุดประสงค์หลักของประเพณี การจัดแห่ของกลุ่มวัยรุ่นรุ่นใหม่ เพียงเพื่อให้งานประเพณีต้องสนุกสนาน การสนุกสนานต้องสามารถเข้าร่วมได้ด้วยกันหมดทุกคนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม การรวบรวมเงินทุนเพื่อจ้างคณะนักดนตรีมาเล่นดนตรีร่วมเฉลิมฉลองทั้งในเวลากลางคืน และตลอดช่วงวันประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (วันที่ 15 เมษายน) ถือเป็นความภาคภูมิใจที่กลุ่มหนุ่มวัยรุ่นนั้นทำได้ การเต้นรำตามจังหวะดนตรีและเสียงเพลงดังกระหึ่ม เร้าใจ เร้าอารมณ์เป็นสิ่งที่ตอบสนองได้ดีกว่าการทำบุญ สร้างกุศล สืบชะตาชีวิต กลับไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหมายต่อกลุ่มวัยรุ่นอีกต่อไปแล้ว เมื่องานประเพณีเสร็จสิ้นการรวมกลุ่มของวัยรุ่น กลุ่มหนุ่ม-สาวจะแยกสลายไปพร้อมกันและจะกลับมารวมตัวกันใหม่ในช่วงใกล้ถึงงานประเพณีของปีต่อไป ภาระบางอย่างจะเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือเช่นการลากขบวนแห่ การยกไม้ค้ำโพธิ์ค้ำกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ อาจรวมถึงการลากล้อขบวนเปล่าที่นำสิ่งต่าง ๆ ลงหมดแล้ว กลับไปสู่หมู่บ้าน ก็เป็นหน้าที่ของกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มพ่อบ้านที่ต้องดูแลต่อไป

ดังทรรศนะของวุฒิไกร ไชยวงค์ สมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาวหมู่ที่ 6 บ้านนอกสันเหมือง ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง

"กลุ่มวัยรุ่นช่วงต้นเดือนเมษายนจะรู้สึกคึกคักกับบรรยากาศใกล้สงกรานต์ การรวมกลุ่มกันของกลุ่มหนุ่ม จะมีผู้ใหญ่เป็นผู้เรียกประชุม สอบถาม นอกเหนือจากที่คุยกันเองในกลุ่มบ้าง สิ่งที่สังเกตจากการเข้าร่วมของกลุ่มวัยรุ่นขณะนี้คือการขาดความเข้าใจ ความผูกพัน รู้สึกร่วมกันในการจัดเตรียมอย่างต่อเนื่อง การทำไม้ค้ำโพธิ์ของกลุ่มวัยรุ่นเป็นเพียงการเลียนแบบรูปแบบของเดิมที่มีมานาน ในกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยสนใจ เรียนรู้ในวิธีการปฏิบัติ ดำเนินการสักเท่าใด เพราะไม่ได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ให้โดยตรง ไม่มีความต่อเนื่องในการเรียนรู้ ในโรงเรียนก็ไม่มีแหล่งสนใจ เรียนรู้ วิชาเรียนเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น ทั้งที่มีความสำคัญต่อเยาวชนคนจอมทองอย่างมาก โรงเรียนไม่ได้สอนด้านวัฒนธรรมประเพณีของจอมทอง ความสำนึก รู้สึกร่วมจึงไม่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มเตรียมการวัยรุ่นให้ความสำคัญน้อยมาก ภาระงานกลายเป็นของผู้ใหญ่ กลุ่มหนุ่มใหญ่ในหมู่บ้าน การเข้าร่วมขบวนแห่จะเน้นความสนุกสนาน เต้นรำตามกลุ่ม มีวงดนตรี เข้ามาร่วมให้ความสนุกสนาน มีการเฉลิมฉลองเมามายเกินตัว บางทีเกิดเรื่องทะเลาะ ชกต่อย ด้วยความมึนเมา แต่ไม่ร้ายแรงมาก ส่วนของผู้ใหญ่ไม่ร่วมแห่ดนตรีพื้นเมือง นำหน้าขบวนต่อไป เพราะได้ร่วมในตอนเช้าแล้ว ไม่ค่อยให้ความสนใจ ความหมายที่สำคัญไม่ได้เป็นไม้ค้ำโพธิ์ ดูที่ว่าตู้ลำโพงหมู่บ้านใดใหญ่กว่า แห่สนุกกว่าจะสำคัญที่สุด"

ดังนั้นจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ผ่านไป ล้วนส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติพิธีกรรมของงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์กันอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าประเพณีจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้นจะต้องผ่านการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวให้เข้ากับสังคม ให้เข้ากับกลุ่มบุคคลในชุมชน มีพลวัตร (dynamics) อยู่ตลอดเวลา การถ่ายทอดการเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงความพยายามที่จะอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ให้อยู่ต่อไปยาวนานเท่านั้น ความคาดหวังที่จะให้งานประเพณีคงอยู่ได้ โดยไม่เปลี่ยนแปลงต่อไปอีก คงไม่ใช่สิ่งที่จะไม่เกิดขึ้นในสังคมจอมทอง งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์คงต้องมีการปรับปรนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตราบใดที่การถ่ายทอดการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มหนุ่ม-สาวของหมู่บ้านยุคใหม่ ไม่ได้รับการเรียนรู้ สั่งสอน อบรมอย่างถูกต้อง ซึ่งระบบการศึกษาในชุมชนกลับไม่ได้ตระหนักใน สภาพของปัญหาด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาและรากเหง้าของวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยตรงทั้งที่ข้อมูลจากการศึกษาที่ผ่านมาเยาวชน วัยรุ่น ได้ผ่านการเรียนจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เรียนต่อในมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในท้องถิ่นเดิมมีจำนวนมาก จากข้อมูลการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ยังพบว่าจำนวนนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่เข้าเรียนและจบการศึกษานั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในท้องที่อำเภอจอมทอง มีอาชีพ มีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัวในท้องถิ่นอำเภอจอมทอง แต่ทางกลับกันเยาวชนวัยรุ่นเหล่านั้นได้เรียนรู้

มีความรู้ตามหลักสูตรส่วนกลาง ที่มาจากการลอกเลียนแบบสังคมตะวันตกทำให้เยาวชนวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีพลัง มีความสามารถในการเรียนรู้ จัดระบบการดำเนินประเพณีของกลุ่มตนเองได้ สามารถนำเอาสิ่งที่เลือกสรรว่าเหมาะสมกับกลุ่มตนเอง เข้ามาผสมผสานกับประเพณีท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จนเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดขึ้นในระเพณีไม้ค้ำโพธิ์อำเภอจอมทองปัจจุบัน

จากตารางการแสดงข้อมูลการศึกษาต่อของนักเรียนโรงเรียนจอมทอง ปีการศึกษา 2542 และปีการศึกษา 2543 (หน้า 115-116) ได้พบว่าในปีการศึกษา 2542 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวนที่จบการศึกษา 313 คน เข้าศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนจอมทอง จำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 61.98 ที่เข้าเรียนต่อสถาบันเดิม ในปีการศึกษา 2543 มีนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 จำนวนที่จบการศึกษา 361 คน เข้าศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 57.89 โดยส่วนใหญ่แล้วเยาวชน วัยรุ่นในอำเภอจอมทอง ที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน หลังจากจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นแล้วจะเรียนต่อในระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนเดิมคิดเป็นร้อยละที่มากกว่า 50 ขึ้นไป โดยที่เยาวชนวัยรุ่นเหล่านั้นก็คือกลุ่มวัยรุ่นที่จะต้องเข้าไปมีบทบาทในฐานะสมาชิกของชุมชดำเนินการจัดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้านของตนเองเป็นกลุ่มที่มีพลังมีความสมารถในการระดมทุนสนับสนุนในการจัดประเพณี การจัดประเพณีในส่วนของตนเองได้ สามารถดึงเอาวัฒนธรรมจากการเรียนรู้ในสังคมตะวันตก ที่เห็นว่าเหมาะสมกับกลุ่มเข้ามาผสมผสานงานประเพณี ซึ่งลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีใด ๆนั้นนั้นจะมีพลวัต (dynamics) ปรับเปลี่ยนในตัวของวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ ยิ่งสังคมสมัยใหม่เป็นเสังคมยุคการสื่อสาร เทคโนโลยีนำสมัย การเลียนแบบอย่างนอกวัฒนธรรมของตนเอง เป็นไปอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นในชุมชนจึงรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา ด้วยเหตุผลของการศึกษาในโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงสังคมของชุมชน การปรับตัวของคนในชุมชนเอง ทำให้เยาวชนวัยรุ่นเลือกสรรในวัฒนธรรมตามแบบแผนของตนเอง จนสร้างเอกลักษณ์ใหม่ของงานประเพณีในชุมชน

จากตัวอย่างชี้ให้เห็นว่าประเพณีมีมิติ ซึ่งมีพลวัตร (dynamics) ในตัวเองมาก มีพลังของกลุ่มคนทั้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่ได้เข้ามากำหนดฐานะกลุ่มของตนเอง โดยใช้เวทีของประเพณีไม้ค้ำโพธิ์เป็นการแสดงพลังของกลุ่มต่างๆ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น ต่างมีบทบาท ให้ความหมาย ความสำคัญของงานประเพณี มีทัศนคติ ความเชื่อ ความเข้าใจของกลุ่มที่แตกต่างกัน กลุ่มผู้ใหญ่ยังคงมีพลังความเชื่อในเรื่องการสืบทอดศาสนา มีคติในด้านการค้ำจุนศาสนา สืบชะตาชีวิตและการทำบุญ ที่เกิดขึ้นได้พร้อมกันในการที่เข้ามาร่วมประเพณี วันที่ 15 เมษายน กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น มีพลังความสามารถในการรวมกลุ่ม สร้างทัศนคติ ความเชื่อ มีเอกลักษณ์ในกลุ่ม สร้างวัฒนธรรมความบันเทิงขึ้นมาใหม่ โดยมี

กลุ่ม สร้างทัศนคติ ความเชื่อ มีเอกลักษณ์ในกลุ่ม สร้างวัฒนธรรมความบันเทิงขึ้นมาใหม่ โดยมีสัญลักษณ์ใหม่ที่เข้ามาทดแทนสิ่งที่มีอยู่ดั้งเดิมคือไม้ค้ำโพธิ์ เปลี่ยนเป็นดนตรีตะวันตกที่เร้าใจ

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของนักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2542 โรงเรียนจอมทอง

ประเภท	นักเรียนชั้น ม.3			ประเภท	นักเรียนชั้น ม.6		
	ชาย	หญิง	รวม		ชาย	หญิง	รวม
1.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.เดิม	76*	130*	206*	1.เรียนต่อมหาวิทยาลัยของรัฐฯ	8	8	16
2.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในจังหวัดเดิม	-	8	8	2.เรียนต่อมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐบาล	1	4	5
3.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในส่วนภูมิภาค (ยกเว้นจว.เดิม)	-	1	1	3.เรียนต่อมหาวิทยาลัยเอกชน	2	1	3
				4.เรียนต่อสถาบันพยาบาล	-	-	-
				5.เรียนต่อสถาบันราชภัฏ	15	28	46
4.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในส่วนกลาง	-	-	-	6.เรียนต่อเทคโนฯราชมงคล	-	-	-
				7.เรียนต่อสถาบันพลศึกษา	5	6	11
5.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของรัฐบาล	22*	16*	38*	8.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของรัฐบาล	7	9	16
6.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของเอกชน	7	8	15	9.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของเอกชน	24	22	46
7.อื่นๆได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)	1	3	4	10.เรียนต่อสถาบันทหาร	1	-	1
8.ประกอบอาชีพ				11.ประกอบอาชีพ			
				11.1 ช่างฝีมือ	11	21	32
8.1 ช่างฝีมือ ลูกจ้าง	8	8	16	11.2 เกษตร(ป่าไม้ ปศุสัตว์)	-	1	1
8.2 เกษตร(ป่าไม้ ปศุสัตว์)	2	-	2	11.3 ค้าขาย ธุรกิจ บริการ	3	13	16
8.3 ค้าขาย ธุรกิจ บริการ	7	5	12	11.4 รับจ้าง ตนงาน ภารโรง	6	7	13
8.4 รับจ้าง คนงาน ภารโรง	11	-	11	12.ไม่ประกอบอาชีพ ไม่ศึกษาต่อ	2	-	2
รวม	134	179	313	รวม	89	113	202

ที่มา : งานแนะแนวโรงเรียนจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 5 ข้อมูลการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของนักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียนจอมทอง

ประเภท	นักเรียนชั้น ม.3			ประเภท	นักเรียนชั้น ม.6		
	ชาย	หญิง	รวม		ชาย	หญิง	รวม
1.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.เดิม	77*	132*	209*	1.เรียนต่อมหาวิทยาลัยของรัฐฯ	4	10	14
2.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในจังหวัดเดิม	1	6	7	2.เรียนต่อมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐบาล	2	2	4
3.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในส่วนภูมิภาค (ยกเว้นจว.เดิม)	1	2	3	3.เรียนต่อมหาวิทยาลัยเอกชน	-	5	5
				4.เรียนต่อสถาบันพยาบาล	1	6	7
				5.เรียนต่อสถาบันราชภัฏ	17*	26*	43*
4.เรียนต่อชั้น ม.4 ร.ร.อื่นๆ ในส่วนกลาง	-	-	-	6.เรียนต่อเทคโนฯราชมงคล	4	1	5
				7.เรียนต่อสถาบันพลศึกษา	1	4	5
5.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของรัฐบาล	12	6	18	8.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของรัฐบาล	8	10	18
6.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของเอกชน	37*	37*	74*	9.เรียนต่อสถาบันอาชีวศึกษาของเอกชน	22	41	63
7.อื่นๆได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)	-	1	1	10.เรียนต่อสถาบันทหาร	2	-	17
8.ประกอบอาชีพ				11.ประกอบอาชีพ			
				11.1 ช่างฝีมือ	6	15	21
8.1 ช่างฝีมือ ลูกจ้าง	14	10	24	11.2 เกษตร(ป่าไม้ ปศุสัตว์)	-	2	2
8.2 เกษตร(ป่าไม้ ปศุสัตว์)	6	4	10	11.3 ค้าขาย ธุรกิจ บริการ	-	2	2
8.3 ค้าขาย ธุรกิจ บริการ	6	2	8	11.4 รับจ้าง ตนงาน ภารโรง	3	-	3
8.4 รับจ้าง คนงาน ภารโรง	5	2	7	12.ไม่ประกอบอาชีพ ไม่ศึกษาต่อ	-	-	-
รวม	159	202	361	รวม	70	124	194

ที่มา : งานแนะแนวโรงเรียนจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

5. บทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ชุมชนจอมทอง

ประเพณีไม้ค้ำโพธิ์เป็นศูนย์รวมของการมีส่วนร่วมในกลุ่มคนหลายกลุ่ม ในฐานะสมาชิกในสังคมเดียวกัน นอกจากนี้บุคคลภายนอกยังได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่งานประเพณีในฐานะผู้ชม ผู้เข้าร่วมสนุกสนานอยู่วงภายนอกได้ โดยอาศัยการเร้าอารมณ์ ดึงความสนใจให้เข้าร่วมด้วยเสียงดนตรีที่เร้าใจ มีการร่วมสาดน้ำอย่างสนุกสนานในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ที่ผู้เข้าร่วมประเพณีสามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้โดยที่ไม่ถือว่าเป็นการแปลกแยก แตกต่างไปจากกลุ่มคนอื่นที่เป็นสมาชิกหมู่บ้าน ร่วมแห่ขบวนของหมู่บ้าน ซึ่งแตกต่างไปจากสมัยอดีต ที่ประเพณี เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้าน งานประเพณีเป็นของคนในชุมชนเท่านั้น สมาชิกภายนอกชุมชนไม่ได้มีบทบาท เข้าไปร่วมสร้างเอกลักษณ์และกำหนดความสนุกสนานในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ขณะนั้น เป็นผู้ชมดู อยู่รอบนอก มาร่วมงานประเพณีที่เป็นงานสืบทอดศาสนาเท่านั้น

ขณะที่ปัจจุบันการปรับเปลี่ยนสภาพของสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาของชุมชนจอมทอง มีส่วนทำให้งานประเพณีนั้นได้ขยายกว้างขวางขึ้น งานประเพณีไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นของคนกลุ่มใด โดยเฉพาะทั้งคนภายนอกและคนภายในเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีได้เช่นเดียวกัน แต่ก็มีขอบเขตฐานะการเข้าร่วมด้วยเช่นเดียวกัน กลุ่มหนุ่ม-สาวที่มีบทบาท เป็นพลังสำคัญในหมู่บ้านได้เปลี่ยนไปเป็นของกลุ่มวัยรุ่น ขณะเดียวกันกลุ่มวัยรุ่นล้วนถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ยังพึ่งพิงตนเองไม่ได้ ไม่สามารถที่จะจัดดำเนินกิจกรรมในชุมชนด้วยตนเองได้ พฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ ถูกมองให้เป็นเพียงส่วนประกอบของงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ความอิสระในการแสดงความคิดเห็น นั้นไม่ได้รับการยอมรับ เพราะยังมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนใหญ่ของงานประเพณีจะต้องอยู่ในการจัดการ ดูแล ควบคุมและเข้าร่วมจากกลุ่มหนุ่ม-สาว ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส ของหมู่บ้าน บทบาทหน้าที่ของวัยรุ่นในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นเพียงผู้คอยสังเกตศึกษา เรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรม จดจำ ช่วยเหลือในงานของกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เปรียบเสมือนผู้เรียนรู้ที่อยู่ภายนอกกลุ่ม อยู่รอบนอก ในช่วงเวลาของการจัดเตรียมไม้ค้ำโพธิ์ตามสถานที่จัดทำ รอจังหวะที่ผู้อาวุโสจะเรียกใช้ให้ช่วย ได้ทำงานง่าย ๆ เช่นการจัดเตรียมเชือกลากขบวนแห่ การช่วยดึงเชือกวัดขนาดของความยาว ไม้ค้ำเพื่อเตรียมค้ำกิ่งต้นโพธิ์ การช่วยซื้อของใช้ในพิธีกรรม ขณะที่กลุ่มผู้ใหญ่จัดเตรียมไม้ค้ำโพธิ์ซึ่งการมีส่วนช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นสิ่งที่เสริมสร้างความมั่นใจให้แก่กลุ่มวัยรุ่นได้เช่นกัน โดยธรรมชาติแล้ว วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการแสดงออก ต้องการการยอมรับในกลุ่ม ต้องการแสดงพฤติกรรมที่เป็นเฉพาะของกลุ่ม มีการเลียนแบบ รับสื่อการเรียนรู้ต่างๆได้โดยง่าย นำมาปรับใช้กับกลุ่มของตนเองได้ง่าย ชอบทำสิ่ง

ที่แปลก โดดเด่น แต่ในการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีหมู่บ้าน การเริ่มดำเนินการนั้นเป็นผู้อาวุโส ผู้ที่เคารพนับถือของหมู่บ้านที่จะลงมือจัดทำไม้ค้ำก่อน ในส่วนที่สำคัญดังเช่น การจัดทำง่ามไม้ค้ำ บริเวณคอไม้ค้ำ (ปลีไม้ค้ำ) ซึ่งถือว่าสำคัญ ที่ต้องทำให้ได้สัดส่วนสวยงามซึ่งคนหนุ่มรุ่นใหม่ยังไม่ชำนาญ กลุ่มวัยรุ่นจะมีบทบาทเป็นผู้รอคอยการเรียกใช้ ให้ช่วยจากกลุ่มผู้อาวุโสเหล่านี้ อยู่บริเวณรอบ ๆ ลาน (ข่วง) ที่ใช้เตรียมจัดทำไม้ค้ำ อันเป็นการเรียนรู้ได้อีกแนวทางหนึ่งได้เช่นกัน การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มวัยรุ่น มาจากการชักชวนของกลุ่มหนุ่มรุ่นพี่มีการร่วมเรี่ยไรเงิน ในการจัดประเพณีเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ใหญ่ การร่วมประชุม การจัดแบ่งภาระหน้าที่งาน กลุ่มวัยรุ่นก็มีส่วนช่วยกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มหนุ่มด้วยเช่นกันแต่จะเป็นการเข้าร่วมในลักษณะที่มีการเรียกใช้งานผู้ในอาณัติของกลุ่มผู้ใหญ่มากกว่า ตลอดเวลาในการจัดเตรียมไม้ค้ำโพธิ์ กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านจะมีการรวมกลุ่มกันอยู่โดยรอบกลุ่มผู้ใหญ่ รอคอยการเรียกให้การช่วยงานและเข้าร่วมในโอกาสที่เหมาะสม การเรียนรู้ของกลุ่มวัยรุ่น มาจากความสนใจ ที่จะเรียนรู้จากกลุ่มรุ่นพี่ เป็นการเตรียมตนเองเพื่อเข้าไปมีบทบาทในการเป็นกลุ่มที่จะจัดทำงานประเพณีของหมู่บ้านในช่วงต่อไป เมื่อถึงเวลาการจัดงานประเพณี กลุ่มวัยรุ่นจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มในหมู่บ้าน เข้าร่วมปฏิบัติงานตามแบบของกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มหนุ่มรุ่นพี่ตั้งแต่ไปร่วมตัดต้นไม้ เพื่อนำมาใช้ทำไม้ค้ำโพธิ์ การจัดเตรียมล้อลากขบวน ช่วยจัดตกแต่งล้อขบวนบ้าง โดยฐานะแรกในการเข้าร่วมจะอยู่รอบนอกของกลุ่มผู้ใหญ่ เป็นผู้ดู ผู้สังเกตการณ์ เมื่อมีส่วนที่จะช่วยเหลืองานจะทำอย่างเต็มที่ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาการเคลื่อนขบวนแห่ไม้ค้ำ กลุ่มวัยรุ่นจะเข้าร่วมเต้นรำในขบวนแต่จะอยู่ในขอบเขตของกลุ่มเท่านั้น จะไม่ไปร่วมกับกลุ่มอื่น โดยมีผู้ใหญ่ กลุ่มพ่อบ้านเป็นผู้คอยควบคุม ดูแล กลุ่มวัยรุ่นไม่ให้เกิดความวุ่นวาย ทะเลาะชกต่อยด้วยความมึนเมา คึกคะนองจากการเร่งอารมณ์ด้วยเสียงดนตรี ควบคุมสนุกสนานในขบวนโดยเรียบร้อย ในขณะเดียวกันงานประเพณีตลอดระยะเวลา 5 – 6 ปี ที่ผ่านมา บทบาทและการมีส่วนร่วมของกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านได้ปรับเปลี่ยนไปโดยที่เข้ามามีบทบาทเสมือนเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้นแก่งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ กลุ่มวัยรุ่นได้จัดดำเนินด้วยกลุ่มเอง ไม่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการเช่นเดียวกับกลุ่มแม่บ้าน การให้ความหมาย คติ ความเชื่อ สัญลักษณ์ของงานประเพณี ในส่วนของกลุ่มวัยรุ่นจึงเป็นไปตามพลังความสามารถของกลุ่ม มีการรวบรวมเงินทุนเอง จัดดำเนินการกันเอง แต่ในขณะเดียวกันยังคงเชื่อถือ ให้ความเคารพผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ หนุ่มรุ่นพี่ในหมู่บ้าน ขณะเมื่อปฏิบัติประเพณี

ตามทรรศนะของภิเษกหัวหน้ากลุ่มหนุ่มสมาชิกหมู่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลข่วงเปา การจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ในส่วนของวัยรุ่นที่เข้าร่วมในกิจกรรมของงานประเพณีนั้นไม่เพียงแต่รับรู้ในความหมาย คุณค่าของงานประเพณีในรูปแบบใหม่เท่านั้นแต่กลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่ได้มีโอกาสจะได้เรียนรู้ สืบทราบความเป็นมาของงานประเพณี เพราะในชุมชนเองก็ได้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยกลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มผู้ใหญ่ เป็นผู้มีบทบาทในการนำการจัดพิธีกรรมเริ่มต้น พร้อมกับได้ให้ความรู้แก่กลุ่มวัยรุ่น ที่เข้าร่วมงานประเพณีไปด้วย วัยรุ่นถือเป็นการเก็บประสบการณ์การเรียนรู้และได้ซึมซับผ่านการปฏิบัติเป็นแบบอย่างของกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มรุ่นพี่ในหมู่บ้าน นอกเหนือจากการเข้าร่วมในขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในวันงานประเพณี 15 เมษายน ขณะเดียวกันระบบการศึกษาในชุมชนทำให้ กลุ่มเยาวชน วัยรุ่นไม่ได้เสริมสร้างทัศนคติ มีการปลูกฝังการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นวิทยากรท้องถิ่นไม่ถูกสนับสนุนให้เข้ามาเป็นผู้จัดความรู้ให้เยาวชนวัยรุ่นหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ได้ให้แนวทางการเรียนรู้ในรายวิชา ครูผู้สอนไม่ได้จัดเตรียมตัวที่จะรอการปรับเปลี่ยนความรู้ ให้ผู้เรียนการเรียนรู้ประสบการณ์ของวัยรุ่นเป็นเพียงรูปแบบพิธีกรรมเท่านั้นเลียนแบบพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มผู้คนในท้องถิ่น การสืบทอดในความรู้ ความคิดความรู้สึก ความสนใจอย่างลึกซึ้งในความรู้รากเหง้าของงานประเพณี โดยมีความเชื่อ ความศรัทธาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ในกลุ่มของวัยรุ่นใหม่ไม่ได้รับสานต่อในระบบโรงเรียน ทำให้บทบาทของการเข้าร่วมงานประเพณีของวัยรุ่น ไม่ได้มาจากความรู้สึกความสำนึกในความเป็นคนท้องถิ่นเป็นผู้ที่จะมีบทบาทหน้าที่สืบสานงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงมีอยู่ได้ต่อไปในชุมชน การมีส่วนร่วมของกลุ่มวัยรุ่น เพื่อจะเข้ามาร่วมสนุกสนานตามแบบอย่างของกลุ่มวัยรุ่นอื่นโดยทั่วไป การดำเนินงานประเพณีของกลุ่มวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสหลักของวัฒนธรรมเมืองวัฒนธรรมความเจริญของตะวันตกที่กลุ่มวัยรุ่น เข้ามาแสดงออก ในเวทีของงานประเพณีของหมู่บ้าน การแต่งกาย พฤติกรรมการแสดงออก ด้าน จิตสำนึกของวัยรุ่นนั้นไม่ได้ถูกมองเพื่อให้เห็นว่า เป็นความพยายามของคนรุ่นอดีต ที่จะให้มีการสืบทอดศาสนาในท้องถิ่นให้อยู่ได้ต่อไปตราบเท่านาน การแห่ไม้ค้ำโพธิ์เป็นการแสดงถึงการค้ำต่อสัญลักษณ์ศาสนา การเรียนรู้ของกลุ่มวัยรุ่น ได้เรียนรู้ในบทบาทส่วนหนึ่ง ฐานะสมาชิกของหมู่บ้าน เป็นคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นกลุ่มรับช่วงการจัดกิจกรรมในรุ่นต่อไปในหมู่บ้าน ในส่วนของงานประเพณี เพียงแต่มีความเชื่อว่า เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชุมชน มีเอกลักษณ์ ที่มีมายาวนาน ผู้คนในหมู่บ้านต่างคุ้นเคยและได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วมกัน เป็นประเพณีที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมปฏิบัติ ได้ถ่ายทอดความรู้ร่วมปลูกจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น เชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเข้าใจในเรื่องการค้ำต่อชีวิตให้ยืนยาวนาน ถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา แด่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการเชื่อมโยงศาสนากับ

ธรรมชาติเข้าด้วยกันไม่ได้รับการปลูกฝัง ซึมซับเข้าสู่กลุ่มวัยรุ่น แต่กลับมุ่งหวังความสนุกสนานครื้นเครงที่ได้รับจากการเข้าร่วมงานแห่ประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ กลายเป็นวัฒนธรรมความบันเทิง บางหมู่บ้านการเข้ามามีบทบาทของการจัดพิธีกรรมมาจากกลุ่มวัยรุ่น โดยกลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มผู้อาวุโส ได้มีส่วนร่วมในการดูแลให้คำปรึกษาช่วยในกิจกรรมต่างๆของกลุ่มวัยรุ่น โดยให้ความสนใจ เข้าร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มวัยรุ่น แต่ทั้งนี้การรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามามักจะปล่อยให้เกิดขึ้นโดยอิสระ ผสมผสานกับงานประเพณีเดิม จนเกิดการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เหมาะสม ทันสมัย เข้ากับยุคสมัยได้ดี ทำให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบดั้งเดิมเกิดขึ้นได้งานแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน เช่นการจัดให้มีวงดนตรีสมัยใหม่แห่สนุกสนาน การแต่งกายตามสมัยนิยม การลากขบวนแห่เข้าสู่วัดในช่วงเวลาเย็นจนมืดค่ำ เพราะต้องเล่นสนุกสนานให้คุ้มกับการจ้างดนตรีมาเล่นให้แก่หมู่บ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลับกลายเป็นค่านิยมใหม่ของงานประเพณีไป กลุ่มวัยรุ่นที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการมีความพร้อมและรับผิดชอบต่องานน้อยลง ยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดกิจกรรมงานประเพณีได้อย่างต่อเนื่อง ความเข้าใจ ในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับพิธีกรรมของประเพณียังไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนมากพอ จากบทบาทการเข้าร่วมทำงานในกลุ่มของหมู่บ้าน กลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ ส่วนใหญ่ต้องมีการเรียนรู้ ฝึกฝน สังเกตการร่วมทำงาน ทำตามคำแนะนำจากกลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มหนุ่มรุ่นพี่ในหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด

ความหมายของงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ความสนุกสนานรื่นเริงกลับเป็นสัญลักษณ์ใหม่ที่เข้ามาทดแทนสิ่งเดิม ที่ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่แต่ก่อนได้ปฏิบัติประเพณีมาการปฏิบัติพิธีกรรมที่เรียบง่าย เป็นประเพณีงานบุญที่แทรกความสนุกสนานไว้ เช่นการแห่กลองมองเซิง การฟ้อนรำตามจังหวะดนตรีพื้นบ้าน ท่วงทำนองแสดงออก ได้แสดงถึงวิถีชีวิตที่อยู่อย่างสงบ ร่มรื่น ผูกพัน ใกล้ชิดกับศาสนา มีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ขณะที่การเข้าแทรกแซงจากอำนาจรัฐ โดยผ่านเทศบาลส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทั้งนี้เพื่อการส่งเสริม อนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม สนับสนุนการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ทำให้รูปแบบของประเพณีสมัยใหม่ถูกปรับใช้ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่ม ที่เข้ามากำหนดบทบาทของกลุ่มในงานรูปลักษณ์หน้าตาใหม่ของงานแห่ไม้ค้ำโพธิ์ จึงมีขบวนแห่ที่ตกแต่ง มีการจัดแสดง แห่ไม้ค้ำที่ได้รับการแกะสลักให้มีลวดลายสวยงาม การเดินขบวนที่แต่งกายเหมือนกันของกลุ่มแม่บ้าการจัดรูปแบบขบวนให้เป็นการแห่ที่ยิ่งใหญ่ ได้ปรากฏขึ้นมาเป็นประเพณีใหม่ ที่เข้ามาพร้อมกับการส่งเสริม การสร้างเอกลักษณ์ให้โดดเด่นของชุมชน ในส่วนความรู้ ความเข้าใจในงานประเพณี ของกลุ่มหนุ่ม กลุ่มสาว กลุ่มวัยรุ่นยุคใหม่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีน้อยลง มีการให้ความหมายที่เกิดจาก

การดำเนินการของกลุ่มวัยรุ่น เป็นบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการสร้างงานประเพณีให้มีรูปแบบตามความเข้าใจของกลุ่มวัยรุ่นที่ทันยุคทันสมัย สร้างบรรยากาศความสนุกสนาน เร้าอารมณ์ เป็นการรวมกลุ่มคนให้เข้ามาอยู่ในสถานที่เดียวกัน โดยอาศัยงานประเพณีเป็นจุดศูนย์กลาง ความเข้าใจของกลุ่มวัยรุ่นยุคใหม่ในการปฏิบัติพิธีกรรม ตลอดจนการสร้างภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมความบันเทิง ทำให้อาจกลายเป็นแบบอย่างของความรู้ ความเข้าใจของกลุ่มวัยรุ่น ในยุคสมัยใหม่จนกระทั่งรูปของประเพณีเก่าแก่ ดั้งเดิม เสื่อมสูญหายไป โดยไม่เหลือร่องรอยความสำคัญไว้ต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University

ตารางที่ 6 บทบาทหน้าที่และการเข้าร่วมงานประเพณีของกลุ่มในชุมชน

กลุ่ม	บทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ในชุมชนของกลุ่ม
ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่	เป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมประเพณีฐานะผู้ให้ความรู้ ผู้ผ่านประสบการณ์มายาวนาน ต่อเนื่อง เป็นผู้เริ่มปฏิบัติพิธีกรรมซึ่งถือว่าเป็น"แกนกลาง"ของความรู้ในประเพณี เป็นผู้ที่สร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มอื่นในชุมชน ด้วยได้รับความเคารพ นับถือ จึงได้มีบทบาทนำหน้าขบวนแห่(เดิม) ถือสลุงน้ำ ขันข้าวตอก ดอกไม้ และต้นเงินถวายปัจจัยให้วัด
ผู้นำชุมชน	เป็นตัวแทนอำนาจของฝ่ายปกครองท้องถิ่น เป็นผู้นำท้องถิ่น เริ่มเรียกสมาชิก หมู่-บ้านเพื่อเข้าร่วมประชุม ตกลง เตรียมการ สนับสนุนให้ทุกกลุ่มในหมู่บ้านได้เข้ามาร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกในหมู่บ้านเดียวกัน สนับสนุนการดำเนินประเพณี ได้เข้าร่วมฐานะผู้นำชุมชนดูแล ความสงบเรียบร้อยในขบวนแห่ของกลุ่มหนุ่ม กลุ่มวัยรุ่น
กลุ่มพ่อบ้าน	เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเริ่มทำไม้ค้ำโพธิ์ขนาดเล็กให้เด็กในหมู่บ้านลากไปค้ำกิ่งโพธิ์ในวัดมาตั้งแต่อดีต เป็นผู้คอยประสานให้ความช่วยเหลือ ดูแล สนับสนุน กลุ่มหนุ่ม-สาว เป็นผู้นำการจัดเตรียมดำเนินงาน เข้าร่วมฐานะผู้แห่ดนตรีพื้นบ้าน ฟ้อนเจิง ขับค่าวซอ แห่กลองมองเซิง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
กลุ่มแม่บ้าน	เป็นกลุ่มที่รวมพลัง มีอำนาจต่อรองในชุมชนสูงเนื่องจากมีการจัดรวมกลุ่มที่เหนียวแน่น มีผู้นำกลุ่มที่มาจากการจัดเลือกกันเอง มีกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ในงานประเพณีจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณเตรียมการ ดำเนินประเพณีจากเทศบาล เป็นกลุ่มที่สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองให้เหมาะสม และ สอดคล้องกับสภาพสังคม ความทันสมัยเป็นกลุ่มที่ขะมักเขม้นในการเตรียมประกวดขบวนแห่ ให้การช่วยเหลือตกแต่งไม้ค้ำโพธิและให้บริการแก่กลุ่มอื่นในงานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของหมู่บ้าน
กลุ่มหนุ่ม-สาว	กลุ่มหนุ่มมีบทบาทสูงในงานประเพณีที่ผ่านมา เป็นเรียนรู้ในฐานะผู้ร่วมเรียนรู้ ค่อยเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน เป็นผู้ร่วมชายขอบก่อนจะรุกเข้าสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ได้ กลุ่มสาวเป็นกลุ่มวงรอบนอกที่ให้ความสนใจ เป็นผู้ดู การเข้ามามีบทบาทปัจจุบันมีในฐานะผู้ร่วมงาน ร่วมเรี่ยไรเงินและจัดบริการ ตกแต่ง จัดทำดอกไม้ หมอนไม้ค้ำ
กลุ่มวัยรุ่น	กลุ่มที่มีบทบาทและมีพลังในการจัดกิจกรรมของตนเองได้สูง เป็นผู้เรียนรู้ภายนอก แต่สามารถเรียนรู้ ที่จะนำความทันสมัยเข้ามาปรับปรนให้มีความเหมาะสมสร้างในเอกลักษณ์ของประเพณีใหม่ เป็นกลุ่มที่จัดแยกพิธีกรรมอิสระ แต่อยู่ภายใต้การดูแลจากผู้ใหญ่พ่อบ้านรูปแบบที่เต็มไปด้วยสีสรร ความสนุกเร้าใจ มีการทะเลาะ ชกต่อย

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์รูปแบบพิธีกรรมของประเพณีไม้ค้ำโพธิ์

ลักษณะงานประเพณี	อดีต	ปัจจุบัน
1. รูปแบบพิธีกรรมประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ 1.1 องค์ประกอบของงานประเพณีไม้ค้ำโพธิ์	• ไม้ค้ำโพธิ์ที่ตกแต่ง จัดทำขึ้นมาจากไม้เนื้อแข็งนำมาจากป่าเขตหมู่บ้าน ลักษณะมีง่าม แข็งแรง • ขบวนแห่อย่างง่ายๆ ร่วมกันชักลาก หามไม้ค้ำโพธิ์เข้าสู่วัด • การจัดทำพิธีกรรมในวัดได้กำหนดถวายไม้ค้ำทุกหมู่บ้านพร้อมกัน	• ทำขึ้นจากไม้ที่ลักษณะมีง่ามหาได้ตามหัวไร่ ปลายนา และนำไม้ค้ำเก่ามาปรับแต่งใหม่ • ขบวนแห่ที่ใหญ่โตเป็นระเบียบสวยงาม จัดลำดับขบวนชัดเจน • การทำพิธีกรรมขึ้นอยู่กับขบวนแห่ไม้ค้ำเข้าวัดตามลำดับขบวน
1.2 ความสำคัญของรูปแบบงานประเพณี	• เป็นประเพณีที่มีขบวนแห่เล็กๆ ของคนในชุมชน ร่วมใจกันในการแสดงออกถึงความศรัทธา ยึดมั่น และค้ำชูในศาสนาให้ยาวนาน • ประเพณีของส่วนรวมที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคืองานบุญ กุศล	• เป็นการเฉลิมฉลองในรูปที่มีการตกแต่ง ประดับประดาที่ใหญ่โตเพื่อดึงดูดผู้คนนอกหมู่บ้านให้มาร่วมงานในฐานะผู้ชม • ประเพณีทางศาสนาที่ถูกดึงไปรับใช้การท่องเที่ยวของท้องถิ่น
1.3 ลักษณะการดำเนินพิธีกรรมของกลุ่ม	• ผู้อาวุโสที่ได้รับความเคารพเข้าร่วมขบวนแห่ถือขันข้าวตอก สลุงน้ำสงฆ์พระธาตุนำหน้าขบวนแห่ • แห่ขบวนด้วยดนตรีพื้นบ้าน การแห่กลองมองเชิง การขับค่าวซอ	• กลุ่มหนุ่ม-สาว กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มพ่อบ้าน–แม่บ้านเข้าร่วมขบวนแห่ ถือต้นเงินนำขบวน • แห่ขบวนด้วยเครื่องดนตรีตะวันตกให้บรรยากาศของความสนุก
1.4 สัญลักษณ์สำคัญของประเพณี	• ไม้ค้ำโพธิ์ที่เป็นลำต้นตามธรรมชาติ ไม่ได้มีการตกแต่งเพิ่มเติม	• ไม้ค้ำโพธิ์ที่ตกแต่งลำต้น คอ (ปลี) ง่ามไม้ให้ดูสวยงาม แกะสลัก ทาน้ำมันเนื้อไม้ ทาสีไม้

จากตารางที่ 7 พบว่ารูปแบบประเพณีในสมัยก่อนกับปัจจุบัน ในลักษณะขององค์ประกอบที่ยังมีบทบาทสำคัญที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางของงานประเพณีคือ ต้องจัดทำไม้ง่าม ขนาดใหญ่ การตกแต่ง แกะสลักไม้ ลงสีให้สวยงามเป็นสิ่งที่เสริมขึ้นมา ให้หน้าตาของไม้ค้ำโพธิ์มีสีสรรมากขึ้น ทั้งนี้ความหมายยังคงมีเช่นเดิม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในปัจจุบันที่ชัดเจนคือ ผู้เฒ่าผู้อาวุโสในชุมชน ไม่ได้ถูกเชื้อเชิญให้เดินนำขบวนอีกต่อไป กลุ่มผู้นำทางการเมือง ผู้นำท้องถิ่น นากยกเทศมนตรีเป็นผู้มีบทบาททดแทน ในขบวนมีการจัดลำดับกลุ่มของการร่วมเดินขบวน การแสดงในเอกลักษณ์ของแต่ละบ้าน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การแห่ต้นเงิน การแห่กลองมองเซิง การแต่งกายที่เหมือนกัน แสดงความเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อความสวยงาม โดยมีการจัดประกวดขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ มีการให้รางวัลแก่หมู่บ้านที่ชนะเลิศของแต่ละปีของงานประเพณี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University

ตารางที่ 8 วิเคราะห์แนวคิด ความเชื่อและลักษณะที่สำคัญของประเพณีไม้ค้ำโพธิ์

ลักษณะงานประเพณี	อดีต	ปัจจุบัน
2. ความหมาย ความเชื่อ ความศรัทธาในประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ 2.1 ความรู้ แนวคิด ความเชื่อที่เชื่อมโยง ร้อยรัดในงานประเพณีให้สืบทอดยาวนาน	• การแห่ไม้ค้ำเพื่อค้ำกิ่งโพธิ์อันหมายถึงการค้ำจุนพุทธศาสนา ค้ำชูชีวิต การร่วมสร้างบุญกุศล • แนวคิดการให้ ความร่วมมือและร่วมใจของกลุ่มตามแรงกำลังของตนเอง • ความเชื่อ ความศรัทธาศาสนาและต้นโพธิ์เป็นสถานที่ประสูติตรัสรู้ ปรินิพพานพระพุทธเจ้า	• การค้ำเพื่อสืบสานประเพณี ค้ำต่อสัญลักษณ์พุทธศาสนา เป็นการสร้างเอกลักษณ์เพื่อการขาย • แนวคิดการเข้ามามีส่วนร่วมงานเฉลิมฉลองที่มีความสนุกสนาน • ปรับปรน ผสมผสานวัฒนธรรมรูปแบบเก่า-ใหม่ สนับสนุนในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
2.2 การสืบสานประเพณี ของท้องถิ่นในความหมาย ความเชื่อของชุมชนที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา	• เป็นของคนรุ่นเก่า มีรูปแบบส่งต่อความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับการทำนุบำรุงศาสนา สืบทอดกันมายาวนาน	• ประเพณีที่สืบทอดความเชื่อในการทำนุบำรุงศาสนาแล้วยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมของความสนุกสนาน
2.3 ลักษณะภูมิปัญญาประเพณีของท้องถิ่นและการ สร้างเอกลักษณ์ของงานประเพณี	• การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มหนุ่ม กลุ่มผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน • การถ่ายทอด เรียนรู้ โดยการใช้แบบอย่างความรู้ ความสามารถเชื่อมโยงศาสนากับธรรมชาติ	• การร่วมแรง ร่วมใจ ช่วยงานกันของคนทุกกลุ่มในหมู่บ้าน • เรียนรู้รูปแบบที่ได้ปฏิบัติมา ส่งผ่านสืบทอดต่อกัน จดจำ เลียนแบบกลุ่มผู้ใหญ่ ของกลุ่มวัยรุ่น
2.4 ผลสะท้อนจากความเชื่อความศรัทธาในประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ที่มีต่อชุมชน	• ประเพณีที่คงไว้ซึ่งความเคร่งครัด ศรัทธาในศาสนา มีความสงบ เต็มเปี่ยมด้วยพิธีงานบุญ • ความเป็นอยู่เรียบง่าย พึ่งพิง อยู่ร่วมกับธรรมชาติ สงบ ร่มเย็น	• ความเชื่อ ความศรัทธาเจือจางลงไปในงานของหมู่คนรุ่นใหม่ • ลักษณะขบวนแห่ การแต่งกาย ความบันเทิง งานเฉลิมฉลองที่สนุกสนาน ครื้นเครงด้วยดนตรี

จากตารางที่ 8 พบว่าความหมาย ความเชื่อ ความศรัทธาในสมัยเก่ากับสังคมปัจจุบันได้เสื่อมคลายความสำคัญลงไป ประเพณีที่ยังคงแฝงเร้นไว้ด้วยงานบุญ ด้วยการถวายปัจจัยต่าง ๆ ให้วัด เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อทางวัด ประเพณีปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก การเข้าร่วมงานประเพณี จึงเป็นความศรัทธาในวัดเดียวกัน ของกลุ่มคน การปฏิบัติร่วมในสิ่งเดียวกัน จากที่เคยประเพณี ที่เคร่งครัด มีความสงบ เต็มเปี่ยมด้วยพลังบุญได้กลับกลายเป็นวัฒนธรรมความบันเทิงประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ไม่ได้เป็นความหมายของกลุ่มคนหนุ่มในหมู่บ้านเท่านั้น ดังเช่นในอดีต แต่เป็นความหมาย การร่วมกันของคนทุกกลุ่ม ทุกชนชั้นที่เข้าร่วม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University

ตารางที่ 9 วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจอมทอง

ลักษณะงานประเพณี	อดีต	ปัจจุบัน
3. บทบาท หน้าที่ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน	• ชุมชนจอมทองในอดีต ผู้คนมีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พึ่งพิงแหล่งน้ำ จากระบบเหมือง ฝาย แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เป็นป่า มีพื้นที่ราบขนาดใหญ่ภูเขาสูง การดำรงชีวิตจึงผูกพันกับสิ่งแวดล้อม มีระบบทำงาน ที่ช่วยเหลือแรงงานกัน ความเป็นพี่น้อง เครือญาติที่มีอย่างใกล้ชิด มีกลุ่มทางสังคมที่โดดเด่นคนหนุ่ม คนสาวในหมู่บ้าน เป็นกำลังแรงงานสำคัญมีความเชื่อถือ เชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ การดำเนินพิธีกรรมในศาสนาส่งเสริม ให้คนมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดสนิทสนม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความยึดมั่นศรัทธาในวัดเดียวกัน ร่วมทำบุญในที่เดียวกัน การจัดงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ จึงเป็นภูมิปัญญาประเพณีของคนท้องถิ่นที่ได้เชื่อมโยงธรรมชาติเข้ากับศาสนา	• สภาพเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสื่อสาร เทคโนโลยี คมนาคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทันสมัยที่เข้ามาในท้องถิ่น การเป็นชุมชนผ่านของเส้นทางคมนาคมที่สำคัญการเข้ามาทำมาหากินของคนจากนอกชุมชน การขยายการศึกษาให้สูงขึ้น รัฐส่งเสริมมีการจัดตั้งกลุ่มหนุ่ม สาวขึ้นในชุมชน วิถีชีวิตเดิมของคนที่อยู่อย่างง่ายๆ ได้ปรับเปลี่ยนไป การผลิตที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ เกิดระบบชล-ประทานที่จัดสรรน้ำ ให้เพียงพอต่อการประกอบอาชีพการร่วมมือร่วมแรงช่วยเหลือกันเปลี่ยนเป็นการทำงานที่มีค่าจ้าง ตอบแทน การส่งเสริมจากภาครัฐ ในด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นทำให้ประเพณี ปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย ประเพณีที่ต้องกลับกลายมาเป็นวัฒนธรรมบันเทิงที่สนุกสนาน มีความหลากหลายของผู้คน ความแตกต่างของกลุ่มคน ที่เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์มากขึ้น

จากตารางที่ 9 พบว่าบทบาทหน้าที่ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจอมทอง ที่ปรับเปลี่ยนไป พร้อมกับความเจริญเติบโตของสังคมที่คนมีความหลากหลายมากขึ้น มีความแตกต่างกันมาขึ้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแนวคิดของงานประเพณี การเข้ามากำหนดในการจัดประเพณีของกลุ่มคนในชุมชนได้ ทำให้งานประเพณีถูกจัดเป็น 2 ภาค เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และวิถีการดำรงชีวิตแบบเก่า สภาพในความเป็นอยู่ที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ถูกสื่อให้เห็นถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่นเดิมขณะเดียวกันกับกลุ่มวัยรุ่น ได้จัดแห่ขบวนไม้ค้ำโพธิ์กลุ่มตนเองในภาคบ่าย ที่มีการนำเสนอในรูปแบบความทันสมัย แห่บนล้อขบวนไม้ค้ำโพธิ์ด้วยเครื่องดนตรีตะวันตก ครื้นเครง ให้ความบันเทิง เครื่องเร้าอารมณ์ให้คนมาร่วมปฏิบัติที่เดียวกัน เป็นวัฒนธรรมความบันเทิงที่ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เป็นการสร้างความหมายใหม่ในกลุ่มวัยรุ่น

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University

ตารางที่ 10 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ลักษณะงานประเพณี	อดีต	ปัจจุบัน
4. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชน 4.1 การปรับเปลี่ยนประเพณีกับการสร้างสำนึกการเรียนรู้ประเพณีในชุมชน	• ยึดถือรูปแบบ การปฏิบัติตามแบบอย่างดั้งเดิมที่ถ่ายทอดต่อกันมายาวนาน ไม่ปรับเปลี่ยนงานประเพณี	• ประเพณีของคน 2 รุ่น 2 วัฒนธรรม ที่ทำให้ประเพณีแบ่งเป็น 2 ภาค เช้าแบบดั้งเดิม ช่วงบ่ายในรูปแบบกลุ่มวัยรุ่น
4.2 การเปลี่ยนแปลงการศึกษา กับการเรียนรู้ภูมิปัญญาประเพณีท้องถิ่น	• การศึกษายังไม่แพร่หลาย มีตามภาคบังคับในระบบ(ป.7) กลุ่มหนุ่มจึงเป็นหนุ่มที่อยู่ในหมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์ผ่านการปฏิบัติ เรียนรู้ประเพณีในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ซ้ำกันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง	• ขยายด้านการศึกษาให้สูงขึ้น (ม.ศ.3) เรียนรู้ในสังคมเมืองในโรงเรียนไม่มีหลักสูตรวิชาที่จะเชื่อมโยงไปถึงรากเหง้าของประเพณีในท้องถิ่น วัยรุ่นจึงไม่มีการเรียนรู้ประเพณีชุมชน ผู้จัดให้ความรู้ไม่ใช่คนในท้องถิ่นที่เคยผ่านประสบการณ์ประเพณี
4.3 รูปแบบการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ งานประเพณีปรับปรนเข้ากับสังคม	• มีรูปแบบประเพณีดั้งเดิมถ่ายทอดต่อกันมาอย่าง ยาวนาน ด้วยการแห่ขบวนของกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส วัยหนุ่ม	• มีการปรับเปลี่ยน ผสมผสานวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมความบันเทิงจนเป็นประเพณี
4.4 ความเจริญทันสมัย ในเทคโนโลยี การสื่อสาร ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของท้องถิ่น	• การจัดประเพณี จึงดำเนินอยู่ภายใต้รูปแบบที่เรียบง่าย การร่วมงานร่วมมือ เสียสละ เต็มไปด้วยบรรยากาศของงานบุญ	• การรับสังคมภายนอกนำมาปรับใช้ในชุมชนมีมากขึ้น ความแตกต่างหลากหลายของคนในชุมชนทำให้งานประเพณีจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรนเพื่อให้เหมาะกับยุคสมัยและกลุ่มคน

จากตารางที่ 10 การปรับเปลี่ยนประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ของชุมชนจอมทอง ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ระบบการศึกษาในชุมชนที่จัดให้แก่กลุ่มวัยรุ่นไม่ได้ถูกส่งเสริมให้เรียนรู้ตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม โดยผ่านผู้รู้ในชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนไม่ได้รับการจัดให้เรียนรู้แก่วัยรุ่น ผู้จัดให้ความรู้ไม่ใช่บุคคลที่ได้ผ่านประสบการณ์มายาวนาน แหล่งความรู้ในชุมชนไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้ตอบสนองท้องถิ่น ความรู้ที่ใช้ จึงเป็นความรู้ที่ยึดรูปแบบสังคมตะวันตก โดยผ่านการเลือกสรรรับในสิ่งที่เหมาะกับกลุ่มของวัยรุ่นจนเกิดการปรับเปลี่ยนประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ มีการผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสังคมเมืองมากขึ้น

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University